

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
MEDENİYETLER İTTİFAKI ENSTİTÜSÜ
MEDENİYET ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSLAM MEDENİYETİNİN YAŞADIĞI KRİZLERE
MALEZYALI MÜSLÜMANLARDAN TEPKİLER

ESRA SÖZALMAZ

120401003

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. RECEP ŞENTÜRK

İSTANBUL 2014

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
MEDENİYETLER İTTİFAKI ENSTİTÜSÜ
MEDENİYET ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSLAM MEDENİYETİNİN YAŞADIĞI KRİZLERE
MALEZYALI MÜSLÜMANLARDAN TEPKİLER

ESRA SÖZALMAZ

120401003

Enstitü Anabilim Dalı : Medeniyet Araştırmaları
Enstitü Bilim Dalı : Medeniyet Araştırmaları

Bu tez 10/6/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığı, tezin herhangi bir kısmının bu üniversiteye veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Esra SÖZALMAZ

ÖZET

Bu çalışma, Asya'daki Müslüman toplumlar arasında, modern dönemde İslam'a yaklaşımları ve devlet etkisini üzerinde taşıyan İslamlaşma faaliyetleri bakımından önemli bir yere sahip olan Malezya'nın sömürge sonrası dönemine yoğunlaşmaktadır. Klasik İslam coğrafyasının uzağında kalan, farklı millet ve dinlerle iç içe yaşayan Malay Müslümanlar, İngiliz sömürgesinden kurtuldukları 1957 yılından itibaren bir ülke olarak ortaya koydukları gelişme çabaları ile dini dönüşümlerini bir arada götürmüşlerdir. Kendilerine ait özgüllikle birlikte harmanladıkları bu İslamlaşmada etkin olarak söz sahibi olan kişilerden en önemlisi Nakip el-Attas'tır. Bununla birlikte Malezya siyasi alanda yürütülen İslamlaşma politikalarıyla, İslam Hadari gibi, birçok ülkeden farklı bir gelişim göstermektedir. İslam medeniyetinin çözümü için çalıştığı problematik meselelere referanslarla birlikte, bu çalışmada sömürge sonrası Malezya'nın İslam tarihinden ve medeniyet projelerinden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Malezya, Sömürge Sonrası İslamlaşma, Islah, el-Attas, İslam Hadari.

ABSTRACT

This study focuses on post-colonial period of Malaysia. The country has a special position among other Asian Muslim societies in terms of its approach to Islam and Islamization endeavors carrying impact of the Malaysia government. Malaysian Muslims existing in the peripheral lands of Islam and live in a multi-ethnic and multi-religious society combine the attempts of improvement as a country with religious changes, after the British colonization ended. Syed M. Naquib al-Attas is the crucial person of Islamization that contains the unique characteristics of Malaysian Muslims. Moreover, Malaysia has developed characteristically thanks to political Islamization projects, such as Islam Hadhari. Referring to Malaysian solutions to crisis of Islamic civilization, in this work Islamic history of Malaysia and civilizational projects stemming from Malay Muslim thinkers and politicians are revealed.

Keywords: Malaysia, Post-colonial Islamization, Revival, al-Attas, Islam Hadhari.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	3
1.3. Araştırmanın Mahiyeti ve Sınırlılıkları.....	5
2. Araştırmanın Amacı	6
3. Araştırmanın Kaynakları.....	6
4. Araştırmanın Metodu	7
4.1. Veri Toplama metodu	8
4.2. Yorumlama Metodu	8
5. Sonuç.....	9
BİRİNCİ BÖLÜM: İSLAM MEDENİYETİNİN SON YÜZYILDA YÜZLEŞTİĞİ SORUNLAR VE ISLAH DÜŞÜNCESİ.....	10
1. Medeniyet ve Islahla İrtibatı	10
2. Kavramsal Zemin ve Açıklamalar	13
3. İslam Medeniyetinin Yüzleştiği Sorunlar	15
3.1. Modernite	16
3.2. Entelektüel Durağanlık.....	19
3.3. Sömürge	20
4. Değerlendirme.....	21
İKİNCİ BÖLÜM: MALEZYA BAĞLAMINDA İSLAM	23

1. Malezya'daki Dini Hayatı Anlamak Açısından İslam'ın Kabulü	23
2. Malezya'da Islah Düşüncesi ve Faaliyetleri	25
3. İslam'ın Malay Kimliğinin Oluşumuna Etkisi	29
3.1. Anayasal Tanım	29
3.2. 13 Mayıs 1969 Olayları.....	32
4. Malezya Eğitim Sisteminde İslam ve Kimlik Sorunları (Yeni Ekonomik Politika) 34	
5. Sonuç.....	39
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: NAKİP EL-ATTAS VE MALEZYALI MÜSLÜMANLARA	
ETKİSİ	40
1. Malezya'daki İslami Hareketin Durumuna Bakış.....	40
2. Nakip el-Attas: Gelenekle Tekrar İrtibat Kurmak Olarak İslamlaşma	47
2.1. Nakip el-Attas'ın Hayatı	47
2.2. Nakip el-Attas'ın Temel Fikirleri ve Kavramları:	49
İslam Medeniyetinin Geleneğe Bağlanması ve İhyası	49
2.3. Nakip el-Attas'ın İslam Medeniyetinin İhyası Kapsamındaki Faaliyetleri.....	52
2.2.1. ABİM	59
2.2.2. ISTAC: İslam Üniversitesi.....	65
3. Diğer bir İslamlaşma Örneği: İsmail Raci el-Faruki ve Bilginin İslamileştirilmesi 69	
4. Nakip el-Attas ve Eleştirildiği Hususlar	71
5. Sonuç.....	73
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: İSLAM HADARİ PROJESİ VE MALEZYA'DA	
MEDENİYET SÖYLEMİ.....	75
1. İslam Hadari Öncesinde Malezya'da İslam-Siyaset İlişkileri.....	75
1.1. Malezya Anayasasında İslam.....	76
1.2. İslam Politikalarının Oluşum Zemini.....	76
1.3. Mahathir Dönemi	77
2. İslam Hadari Projesi.....	80
2.1. Siyasal İslamcılığa bir Alternatif Olarak İslam Hadari.....	80

2.2. İslam Hadari Projesinin Umumi Perspektifi ve İlkeleri	82
2.3. İslam Medeniyetinin Krizlerine Cevap Bakımından Projenin Değerlendirilmesi	85
3. İslam Hadari ve İslamlaşma Projelerinin Ortak Noktaları ve Farklılıkları	87
4. Malezya’da Medeniyet Söyleminin Yansımaları	89
5. İslam Hadari’nin Eleştirildiği Hususlar	92
6. Sonuç	94
SONUÇ	95
KAYNAKÇA	99

KISALTMALAR

ABIM	: Angkatan Belia Islam Malaysia
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen metin
a.g.md.	: adı geçen madde
ASASI	: The Academy of Islamic Science
bkz.	: bakınız
c.	: cild
CASIS	: Center for Advanced Studies on Islam, Science and Civilization
ev.	: Çeviren
GAPIM	: The Muslim Writers' Association of Malaysia
PAS	: Parti Islam SeMalaysia
ISTAC	: Institute of Islamic Thought and Civilization
MISG	: Malay Islamic Study Group
NCC	: National Consultative Council
UMNO	: United Malay National Organization
YEP	: Yeni Ekonomik Politika
Vol.	: Volume

ÖNSÖZ

Yüzyıllar önce İslam medeniyetinin temelleri Mekke’de ilk vahyin nazil olmasıyla atılmıştır. Vahyin ve Hz. Peygamber’in (S.A.V.) rehberliğinde gelişim göstermeye başlayan medeniyet tohumları dünyanın çeşitli bölgelerine yayılmış ve serpilmişlerdir. İslam dünya görüşünün sağladığı zeminde ilerleyen bu medeniyet, kendine has yapısıyla ürettiği bilgi ve oluşturduğu kurumlarla var olagelmıştır. Karşılaştığı ve iletişim içine girdiği farklı medeniyet unsurlarını, kendi anlayışı çerçevesinin içinde yorulanmış ve böylece varlık bütünlüğünü korumuştur. Ancak bu bütünlük, yüzyıllar boyunca süregelen gelenek son dönemde karşılaştığı sorunlar nedeniyle inkıtaa uğramış ve İslam medeniyeti tabiri caizse bir krizin içine girmiştir. Peki zengin bir geçmişe sahip olan İslam medeniyetinin bu pozisyona gelmesine neler sebep olmuştur? İslam dünyası bu sorunların ne kadar farkındadır ve neler yapmaktadır? İfade edilen soruları anlamak ve onlara cevaplar bulmak elbette ki uzun çalışmalar gerektirmektedir. Fakat bir krizin yaşanmakta olduğunun idraki ve Müslümanların bu duruma ne tür karşılıklar verdiğini anlama çabası İslam medeniyeti gelişimi için ehemmiyet arz etmektedir.

İfade edilen bağlamda Müslümanların yaşadıkları coğrafyaya bakıldığında farklı fikirler ve durumlarla karşılaşmaktadır. İslam’ın yaşanmakta olduğu ülkeler arasında Malezya, İslam medeniyetinin ihyası fikri kapsamında ortaya konan düşünceler ve oluşturulan kurumlar özgünlükleri nedeniyle dikkate değer bir konumdadır. Malezyalı Müslümanlar bir ülke olarak hedefledikleri gelişimi, İslam’ın sunduğu hayatın ve dünya görüşünün canlanması ile birlikte ele almaktadırlar. İngiliz sömürgesinin sona erdiği 1957 yılı sonrası Malezya’daki gelişimler, İslam medeniyetinin yakın tarihi ve geleceği adına ciddi manada önem taşımaktadır. Malezya’da neşvü nema bulmuş İslamlaşma ve İslam Hadari projelerinin İslam medeniyetinin yeniden canlılığını kazanması ve bunun dolaylı bir sonucu olarak Malayların bir ulus olarak kalkınması hedeflerini en iyi yansıtan faaliyetlerdir. Bu ön kabulün yanında çalışma, Malay Müslümanlardan hareketle bütün İslam medeniyeti için bütüncül bir anlayışa gitmeyi hedeflemektedir.

Bu konuyu seçmemde beni yüreklendiren, çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen ve Malezya'ya araştırma için gitmeme imkan sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Recep Şentürk'e minnettarım. Çalışmamın şekillenmesinde büyük emekleri olan, Kuala Lumpur'daki çalışmalarımda bana rehberlik eden değerli hocam Prof. Dr. Alparslan Açıkgenç ve bütün samimiyetiyle bana destek olan Fatıma Açıkgenç hanımefendiye teşekkürü bir borç bilirim. MEDİT'teki eğitimim boyunca yoluma ışık tutan enstitü genel sekreterimiz Vahdettin Işık, hocalarım Yrd. Doç. Dr. Nagihan Haliloğlu ve Ar. Gör. Ercüment Asil'e şükranlarımı sunarım. Eğitim hayatım boyunca yanımda olup beni destekleyen ve bütün sıkıntılara katlanan aileme gönülden teşekkür ederim. Son olarak tezimle alakalı yaşadığım zorluklarda beni yalnız bırakmayan ve nasihatlerini eksik etmeyen arkadaşlarıma teşekkür etmezsem, onlara büyük bir haksızlık etmiş olurum.

Esra Sözalmaz

İstanbul, 2014

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Bu bölümde çalışmanın iskeletini oluşturan temel soru, faydalanılan kaynaklar, araştırmanın amacı ve sınırlıkları açıklanacaktır.

1.1. Araştırmanın Konusu

İslam, Hicaz yarımadasında nazil olmuştur. Müslüman dendiğinde etnik kimlik olarak akla gelen ilk millet Araplardır. Bu nedenle Ortadoğu, Müslüman oranının en fazla olduğu coğrafyası olarak addedilmektedir. Ancak Asya'da yaşayan Müslümanlar İslam dünyasının %49.7'sini oluşturmaktadırlar.¹ Asyalı Müslümanlar, klasik İslam coğrafyasının periferisinde kalmalarından kaynaklı olarak İslami araştırmaların merkezine yakın konumlarda yer almamaktadırlar. Halbuki özellikle güneydoğu Asya'da yoğunlaşmış olan Müslüman nüfus, yaşadıkları bölgeden kaynaklı olarak çok farklı felsefeler ve kültürlerle iletişim içindedir. Ayrıca farklı etnik unsurlarla iç içe yaşamakta olmaları başka bir zenginlikleridir. Çeşitli alanlarda sahip olunan bu zenginlikler, İslam'ın farklı yönlerinin barizleşmesini sağlarken, totalde orijinal bir dini hayat yaşamalarını sağlamaktadır.

Son yüzyılda ortaya çıkan çok kültürlülük gibi olguların yanında Asya'daki Müslümanlar İslami kabul etmeleri bakımından da diğer bölgelerdeki Müslümanlardan farklı bir konumdadırlar. Bölgeye hicret eden Arap Müslümanlar, Müslüman tüccarlar ve mutasavvıflar İslam'ın kabulünde etkin rol oynamışlardır. Malezya'da var olan dini hayat gene bölgeye gelişi itibariyle gelenekle sıkı bir irtibat içerisindedir.² Bu nedenle de bölgedeki halkın Müslüman oluşu uzun bir sürece yayılmıştır. Köklü zihinsel ve toplumsal dönüşümleri bünyesinde barındıran bu ihtida süreci İslamlaşma olarak ifade

---

¹ John L. Esposito, *Islam in 21st Century*, Oxford University Press Oxford 2007, s. 3.

² Werner Ende ve Udo Steinbach (Ed.), *Islam in the World Today: A Handbook of Politics, Religion, Culture and Society*, Cornell University Press, London 2010, s. 372.

edilmesi İslam'ın Asya'ya gelişindeki temel özelliği yansıtmaktadır. Geleneksel İslam toprakları için konuşulduğunda cihat kavramı öne çıkarken, bu bölgedeki İslam geleneğinin içinde 'cihad' kavramının aynı ölçüde öne çıkmadığı fark edilmektedir.

Güneydoğu Asya bölgesinde, anayasasında dini İslam olarak belirlenmiş bir ülke olarak Malezya ayrı bir öneme sahiptir. İngiliz sömürgesinin sona ermesinden bu yana, Malaylar tarafında yönetilen bu Asya ülkesi gerek dünya ülkeleri, gerekse Müslüman ülkeler içerisinde farklı bir konuma sahiptir. Sömürge yönetiminin resmi olarak sona erdiği 1957 yılı sonrasında ülkenin kendisini yeniden inşa etme süreci ile Malezyalı Müslümanların serüveni el ele gitmektedir. Ülkede yaşanan İslam'ı anlamak için son dönem Malezya'sında yaşanan ekonomik ve siyasi olayları da hesaba katmak gereklidir.³ Oluşan modern Malay kimliğinde İslam'ın şekillendirici rolü sayesinde etnik ayrılıkların belirginleşmesi daha kolay sağlanmıştır. Ayrıca İslam'ın kaynaklık ettiği gelişimsel güç sayesinde Malaylar kalkınma ivmelerine hız verebilmişlerdir. İslamlaşma olarak umumi bir şekilde isimlendirilen birçok program temelde İslam'ın görünürlüğünü arttırmayı hedeflemekle birlikte; ülkenin ekonomik, eğitim ve benzeri birçok alanının geliştirilmesini de kapsamaktadır.

Malezya ve İslam'ın gelişimine entelektüel olarak katkı sağlayan; hatta şekillendiren kişilerden en önemlisi Seyit Nakip el-Attas'tır. Ailesinin Hz. Peygamber (S.A.V.) ve Malay sultanının ailesi ile olan irtibatları, sahip olduğu sağlam fikri alt yapı ve aldığı eğitim ile günümüz Müslüman aydınları arasında farklı bir konuma sahip olan el-Attas'ın düşüncesi İslam medeniyetinin yaşadığı ve yaşamakta olduğu krizlere köklü cevaplar sunmaktadır. Temelde İslam'ın sahip olduğu sahih kavramlar üzerine kurulmuş olan düşünce sistemi sayesinde özelde Malay Müslümanların, genelde ise dünyanın çeşitli bölgelerindeki Müslümanların entelektüel krizlerine çözümler üretmektedir. Nakip el-Attas'ın sunduğu fikirler, herhangi bir başarı endeksli değerlendirmeye tabi tutulmaksızın, İslam medeniyetinin akışının önüne set koyan yerli ve yabancı sorunların tahlilini sunması ve İslami gelenekle oluşturduğu irtibat bakımından bizatihi

---

³ Werner Ende ve Udo Steinbach (Ed.), *a.g.e.*, s. 371.

ehemmiyete sahiptir. Bu faaliyetlerin yanı sıra, Malezya siyasal düzlemde yürütülen İslamlaşma politikalarına da sahne olmaktadır. Bölgesel kalkınma ile birlikte İslam medeniyetinin sorunlarına cevap verme özelliğine sahip olan İslam Hadari gibi projeler Malezyalı Müslüman politikacılarca uygulamaya konmaktadır.

Yukarıda bahsedilen Malezya'nın İslam ve gelişim irtibatı ve ülkenin kendine has dinamikleri göz önünde bulundurularak, bu çalışma boyunca İslam medeniyetinin özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında yoğun bir şekilde yaşadığı bunalımlara Malay Müslümanların verdiği tepkiler ve ortaya koydukları çözümleri incelemek hedeflenmiştir. Modern dönemde ortaya çıkan İslami akımlar içerisinde ıslah merkezli anlayış çerçevesinde önemli bir örnek teşkil eden bu ülke İslam'ı ulusal bilinci oluşturmada kuvvetli bir unsur olarak kullanmayı da başarmıştır.⁴

1.2. Araştırmanın Önemi

Malezya'nın yakın tarihinin İslam ile olan sıkı irtibatı nedeniyle, ıslah olarak tabir edilen son dönem İslamlaşma hareketi İngilizce kaynaklarda kendine yer bulmuştur. Bu çalışmalar umumi olarak son otuz yıllık dönem içinde yapılan çalışmalardır. Konuları itibariyle –gerek politik, gerekse entelektüel- İslamlaşma projelerini merkeze almak suretiyle, Malezya'daki iktisadi, ictimai, siyasi ve benzeri konuları geniş açıdan resmeden bir yapıdadırlar.

Malezya'nın önemi, İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ulus devlet fikri ile İslam'dan aldığı güçle başa çıkmakta olmasından da kaynaklanmaktadır. Kurulan yeni ulus devletin sorunları ve gelişmekte olan bir ülke olmasının dezavantajları yönetimde Müslüman olmanın getirdiği artıları yardımcı araçlar haline getirmiştir. Dinin bu inşa edici işlevi Malay Müslümanlar Sünni bir çizgide ilerletmişlerdir. Ülkenin şahit olduğu gelişimler ciddi radikalleşmelere sahne olmamıştır. Bu haliyle Malezya'da yaşanmakta

---

⁴ Farish A. Noor, "Reformist Muslim Thinkers in Malaysia; Engaging Power to Uplift the Umma?", *Reformist Voices of Islam: Mediating Islam and Modernity*, Armonk, New York 2009, s. 209.

olan dini hayat ıslah fikrinin taşıyıcı konumundadır.⁵ Malezya ayrıca son dönem gelişimini sadece dini anlamda yürütmemiştir. Siyaset, eğitim ve ekonomi alanlarındaki gelişimlerin el ele yürüdüğü bir sürece sahne olmuştur ve olmaktadır.⁶

Türkçe yayınlanmış kaynaklara bakıldığında özel manada son dönem Malezya’da yaşanan İslamlaşmayı ele alan bir eserin yer almadığı görülmektedir. Her ne kadar Türkiye’de yaşayan Müslümanlar Malezya’daki İslami hareketlerin gücünden ve kapsamından haberdar olsalar da bahsi geçen hususlara ilmi çalışmalarda yeterince atıf yapılmamaktadır.

Bu çalışmanın gerçekleştirildiği zaman dilimi içerisinde yazımı tamamlanmış Malezya’yı ele alan bazı yüksek lisans ve doktora tezleri tespit edilmiştir. Doktora tezi olarak yazılmış olan *Malezya’da İslam Hukuku Uygulamaları: Yeni Gelişmeler ve Problemler (1981-2003)* isimli çalışma 2004 yılında tamamlanmıştır. Fıkıh alanında yazılmış bir tez olmakla birlikte; Malezya’ya İslam’ın gelişi, ülkedeki genel durum ve çok kültürlülük gibi hususlarda bilgi sağlamaktadır. Bu çalışma daha sonra kitap haline getirilip basılmıştır.⁷ Yüksek lisans seviyesinde yapılan ve 2013 yılında sona eren bir çalışmanın adı *Seyyid Nakip el-Attas’da Din ve Toplum Görüşü*’dür. Ayrıca henüz tamamlanmış olan *Günümüz Bilim Felsefesi Bağlamında İslam Bilim Tartışmaları: Seyyid Muhammed Nakib Al-Attas Örneği* adlı bir yüksek lisans tezinden söz edilebilir.⁸

Bu araştırma ise Malezyalı Müslümanların İslam medeniyetinin imtidadını sağlamak adına ortaya koydukları çabaları birebir ele almaktadır. İşaret edilen konularla ilgili var olan yabancı literatürden faydalanan ve Malezya’da yapılan gözlem ile mülakatlardan elde edilen bilgilerle oluşan bu çalışma yukarıda değinilen spesifik alandaki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

---

⁵ Mohamad Abu Bakar, *Islamic Revivalism and the Process in Malaysia*, Asian Survey, Vol. 21, 1981.

⁶ David J.Banks, “Resurgent Islam and Malay Rural Culture: Malay Novelist and the Invention of Culture”, *Amerikan Ethnologist*, vol. 17 No:3, Sayfa 531.

⁷ Bknz. İsmail Yalçın, *Modern Bir Devlette İslam Hukuku Uygulamaları, Türkiye Malezya Olur Mu? (Mahathir Dönemi (1981-2003))*, KaraKutu Yayınları, İstanbul 2009. İsmail Yalçın, “*Malezya’da İslam Hukuku Uygulamaları: Yeni Gelişmeler ve Problemler (1981-2003)*”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.

⁸ Siracettin Aslan, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

1.3. Araştırmanın Mahiyeti ve Sınırlılıkları

Malezya var olduğu coğrafi bölge, sahip olduğu kültür, ülkede yaşayan farklı etnik kimliğe sahip insanlar gibi birçok husus sayesinde diğer İslam ülkeleri arasında farklı bir konumdadır. Bünyesinde barındırdığı çeşitlilikler sayesinde araştırmacılar için geniş bir çalışma alanı sunmaktadır. Malay Müslümanlar arasından yetişen düşünürler, siyasetçiler ve kanaat önderleri Malezya'nın zihni üretkenlik içerisinde bulunmasına katkıda bulunmakta ve ülkenin diğer Müslümanlarca daha iyi tanınır olmasına vesile olmaktadır. Bu özelliklerinin yanında Malezya, son dönem İslam medeniyetin yüzleştiği ve köklü problemleri çözme hususunda öne çıkmış ülkeler arasında yer almaktadır. Birçok araştırmacı tarafından kabul edilmiş bu başarılarını Malay Müslümanlar özellikle geliştirilen politik programlara borçludurlar. Uzun yıllara yayılacak şekilde planladıkları gelişim programları İslami hedefler ve yönlendirmeler çerçevesinde geliştirilmiştir. Ülke çeşitli etnik unsurlardan müteşekkil olmakla birlikte siyaset ve yönetim alanında Müslüman Malayların etkin olması sayesinde bu tarz bir hüviyete sahip olmaktadır.

Yukarıda belli bir ölçüde ifade edilen özellikleri hasebiyle Malezya akademik araştırmalara konu olması bakımından velud bir ülkedir. Bu geniş perspektifin farkında olarak hazırlanan bu çalışma konu olarak Malay Müslümanların İngiliz sömürgesinin sona ermesiyle birlikte uygulamaya başladıkları ıslah faaliyetlerini ele almaktadır. Genel olarak İslamlaştırma olarak isimlendirilen ülkedeki gelişimler, özellikle Nakip el-Attas'ın felsefesi ve sosyal etki alanı üzerinden değerlendirilmektedir. Ayrıca İslamlaşmanın taşıyıcısı olan Yeni Ekonomik Politika, İslam Hadari gibi politik projeler Malay Müslümanların İslam medeniyetinin ihyası adına yaptıkların yansıtmaktadır. Çalışma alanı belli olgular ve kişiler üzerinden gitmekle birlikte konuyu hedeflenen konuyu yansıtmaya kabiliyetine sahip bulunmaktadır. Felsefesi içerisinde İslamlaşma kavramına önemli bir yer veren el-Attas, İslam medeniyetinin zihin dünyasının ihyası ve yeniden tatbiki amacıyla yoğun çalışmalarda bulunmuş ve halen bulunmakta olan bir isimdir. Malezya'nın son 40 yılını ciddi bir şekilde şekillendirmiş olan Yeni Ekonomik

Politika ve İslam Hadari projesi; her ne kadar Malay Müslümanlarının gelişimini hedefleyen olgular olsalar da; temelde ülkenin İslami değerlerle gelişimini hedeflemektedirler. Felsefi ve ameli boyutların birlikte yol aldığı bir zeminde ilerleyen Malay Müslümanlar ifade edilen etkenlerden aldıkları güçle İslam medeniyetinin modern dönemde var oluşuna katkılar sağlamaktadırlar. Bu araştırma bu gerçeklik çerçevesinde asıl amacı olan İslam medeniyetinin bunalımlarına Malay Müslümanların entelektüel ve uygulamalı cevaplarını ortaya koyma çabası içerisindedir.

2. Araştırmanın Amacı

Malezya'daki son dönem İslamlaşma hareketleri ve politikaları incelenmek suretiyle, İslam ülkeleri arasında farklı bir tipoloji ortaya koyan Malezyalı Müslümanların İslam'ın yüzleşmek zorunda kaldığı sorunlara çözümler üreterek modern dönemde var oluşlarını aktarmak temel amaçtır. Bu yeni var oluşa, dolayısıyla ülkedeki zihni ve sosyal dönüşümlerin oluşumuna sağladığı zemin ve desteğin yansıtılması araştırmanın bir diğer esasını teşkil etmektedir. Alışıl gelmiş olan ve bilginin İslamileştirilmesi odaklı çalışmalar perspektifinden farklı bir çalışma ortaya koymak hedeflenmiştir.

3. Araştırmanın Kaynakları

Araştırmanın bölümleri itibariyle farklı alanlardaki kaynaklara ayrı ağırlıklar verilmiştir. İlk bölümde temel konseptin ortaya konabilmesi adına İslam araştırmaları bağlamında genel bir bakış yansıtan eserlerden faydalanılmıştır. İkinci bölüm, Malay tarihi temelli bir gelişimi aktarma çabasında olduğu için Malezya tarihini ele alan eserlerden aktarımlar yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise Nakip el-Attas'ın düşünce sistemi işlenmesi hasebiyle öncelikli olarak Malay düşünürün eserleri baz alınmıştır. Ayrıca el-Attas'ın felsefesini ve etkisini analiz eden kaynaklara da atıflar yapılmıştır.

Çalışmanın ana iskeletini oluşturmada özellikle Ozay Mehmet'in *Islamic Identity and Development: Studies of the Islamic Periphery*⁹ kitabı, Zainah Anwar'ın *Islamic Revivalism in Malaysia: Dakwah Among the Student*¹⁰ kitabı ve son olarak Chandra Muzaffar'ın *Islamic Resurgence in Malaysia* kitabı muhtevaları açısından yol gösterici konumda bulunmaktadır. Yapılan çalışmanın konusunu farklı perspektiflerden ele alan bu çalışmaların, Malezya'da İslami değerlerin yükselişini yansıtmaya kabiliyetleri bir hayli yüksektir. Araştırmanın temel sorunsalı olan Malay Müslümanların İslam medeniyetinin krizlerine karşı tavır alışlarına dair ipuçları ve açıklamalar 1980-1990'lı yıllar arasında yazılmış olan bu eserlerde işaret edilmektedir.

İslam ve politikanın Malezya'da oldukça yakın irtibat halinde olması nedeniyle ise bu ilişkiyi ortaya koyan kitaplara başvurulmuştur. Shanti Nair'in *Islam in Malaysian Foreign Policy*¹¹ kitabından ve Joseph Chinyong Liow'un *Piety and Politics: Islamism in Contemporary Malaysia*¹² kitabından büyük ölçüde faydalanılmıştır. Bahsi geçen eserler ele aldıkları konular sebebiyle Malezya'daki İslamlaşma faaliyetlerine ışık tutmaktadırlar. Zikredilen kaynakların yanı sıra, özellikler Malezya'da İslam, sömürge sonrasında İslam'ın lehine gerçekleşmekte olan toplumsal değişim ve

4. Araştırmanın Metodu

Araştırma sırasında başvurulan temel metotları şöyle sıralamak mümkündür:

---

⁹ Ozay Mehmet, *Islamic Identity and Development: Studies of the Islamic Periphery*, Londra, Routledge, 1990.

¹⁰ Zainah Anwar, *Islamic Revivalism in Malaysia: Dakwah Among the Students*, Pelanduk Publications, Malaysia, 1987.

¹¹ Shanti Nair, *Islam in Malaysian Foreign Policy*, Routledge, Londra, 1997.

¹² Joseph Chinyong Liow, *Politics and Piety: Islamism in Contemporary Malaysia*, Oxford University Press, New York, 2009.

4.1. Veri Toplama metodu

Malezya'nın yakın tarihi ve İslamlaşma bağlamında yapılan çalışmalar gözden geçirilmiştir. Literatürde var olan bir çok eser yaklaşık olarak aynı temaları kullandıklarından ötürü, ulaşılan bütün verilere bu çalışma içerisinde atıflar yapılmamıştır. Ancak aynı konuları ele almalarına rağmen kaynaklar arasında perspektiften kaynaklı farklılaşmalar olabilmektedir. Bu farklılıkların tespit edildiği yerlerde, tekrara düşmemek için aynı konu hakkındaki farklı bakış açıları aktarılmıştır.

4.2. Yorumlama Metodu

Araştırmanın odak noktası olan İslam medeniyetinin yüzleştiği krizlerine Malay Müslümanların tepkilerinin aktarılması amacıyla sömürge sonrası dönem ve İslamlaşma hareketleri birlikte ele alınmıştır. Farklı olay ve olguların irtibatı, faydalanılan kaynakların açıklama ve getirdikleri yorumlar çerçevesinde, yeni bir perspektifle yorumlanmıştır. Özellikle son dönem İslam düşünürleri arasında ayrıcalıklı bir konumda olan Nakip el-Attas'a ve 2000'li yıllarda başbakanlık yapmış olan Abdullah Ahmed Bedevi'ye Malay Müslümanların yaklaşımlarını yansıtmaya güçleri nedeniyle yoğunlaşmıştır. Onların yaptığı konuşmalar ve yayınlamış oldukları kitaplarda yoğun bir şekilde yer alan kavramlar ve düşünceler üzerinden Malay Müslümanların İslam medeniyetinin yüzleştiği sorunlara sundukları çözümler aktarılmıştır. Ayrıca Bedevi ve el-Attas'ın düşüncelerinin şekillenmesinde etkili olan yakın dönem Malay tarihi bu bağlamda ele alınmıştır.

5. Sonuç

Bu alışma Malezya'nın Şekillenmesinde önemli bir role sahip olan İslam'ın, ülkenin sömürge sonrasındaki rolüne yoğunlaşmaktadır. Malezyalı Müslümanlar İslam'dan aldıkları g ve destekle özellikle fikri ve siyasi gelişimler gösterdikleri birçok araştırmacı tarafından ifade edilmektedir. Diğer yandan ülkede yaşanan bu gelişim ve değişimler bölgesel bir özellik göstermenin ötesinde Müslümanların modern dönemde var oluşlarıyla alakalı öneriler de sunmaktadır. Bu ikili gelişim yukarıda açıklanan kapsam ve amaçlar dahilinde aktarılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: İSLAM MEDENİYETİNİN SON YÜZYILDA YÜZLEŞTİĞİ SORUNLAR VE ISLAH DÜŞÜNCESİ

“Hepsi bir medeniyet çöküşünün yetimleridir.”¹³

Ahmet Hamdi Tanpınar

Bu bölümde İslam medeniyetinin canlılığını kaybetmesine neden olduğu düşünülen temel problemler zikredilecektir. Referansta bulunun sorunlar nedeniyle bir kriz içinde bulunan İslam medeniyeti mensuplarının çözüm için ortaya koydukları yollar anlaşılmaya çalışılacaktır. Bunlar arasında otantikliği sebebiyle ıslah fikrine yoğunlaşılacak ve Malezya’ya göndermeler yapılarak bu fikir açıklanacaktır.

1. Medeniyet ve İslahla İrtibatı

Medeniyet, kapsadığı ve göndermede bulunduğu içerik sebebiyle günümüzde kullanımı gittikçe artan bir kavram haline gelmiştir. Ancak bu bağlamdan bağımsız olarak ele alındığında medeniyet mefhumunun klasik İslam düşüncesi içerisinde köklü bir konumda yer aldığı görülmektedir. Özellikle, İbn Haldun’un *Mukaddime* isimli eserinde kendisine *umran* ve *ictima* ile eş anlamlı olarak kullanılan medeniyet, günümüzde sıkça kullanılan ‘medeniyet’ kavramının nüvelerini taşımaktadır.¹⁴ İbn Haldun’un kullandığı medeniyette insanın ihtiyaç duyduğu toplumsal yaşam, güvenlik ihtiyacı ve maddi gerekliliklerin karşılanması gibi unsurlar nedeniyle var olan bir yapıdan söz edilmektedir.¹⁵ Ayrıca medeniyetlerin sürekli bir hareketlilik içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Bazı dönemlerde, belli medeniyetlerin üstün konuma

---

¹³ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 204.

¹⁴ Recep Şentürk, “Medeniyetler Sosyolojisi: İbn Haldun’un Umran Kuramı Açısından Medeniyetler Arası İlişkilerin Geleceği”, *Geçmişten Geleceğe İbn Haldun: Vefatının 600. Yılında İbn Haldun’u Yeniden Okumak*, Uluslararası Sempozyum, Haziran 2006, s. 270.

¹⁵ Recep Şentürk, *a.g.m.*, s. 271.

yükseldiği; bazılarının ise bir gerilemeye gittiğini savunmaktadır. Zayıf ve güçlü olarak nitelendirdiği medeniyetler arasında taklit etme mekanizmasının ortaya çıkabileceğinden de bahsetmiştir.¹⁶ Ortaya koyduğu bu medeniyet anlayışı çerçevesinde derinlemesine bir anlayışın elde edilmesi için, İbn Haldun umran ilmine başvurma gerekliliğinde bahsetmektedir. Bu bağlamda İbn Haldun'un medeniyet anlayışı, günümüzde yoğun olarak kullanılan medeniyet merkezli yapılan incelemelerde bir mesnet teşkil ettiği ifade edilmektedir.

Medeniyetin sahip olduğu bu tarihi geçmişle irtibatın farkında olarak, onun bir dünya görüşünün zaman ve mekan boyutunda tezahür etmesi¹⁷ olarak tanımlanması mümkün görünmektedir. Bu tarz bir kullanım 18.yy'ın ortalarına denk gelmektedir. Tarihi itibarıyla her ne kadar yeni bir terim olsa da, anlam dünyası, kapsamı ve çağrışımları itibarıyla köklü ve kadim bir terim olduğu rahatlıkla söylenilebilmektedir. "Medeniyet başlığı altında yer alan dünya görüşü, varlık tasavvuru, alem fikri, kozmoloji, ahlak, siyasi ve sosyal düzen, estetik anlayışı, şehir hayatı, kültür ve diğer kavram ve kurumlar, medeniyetin geniş bir semantik alana sahip olduğunu göstermektedir."¹⁸ Dünya görüşü olarak ifade edilen kısım medeniyetlerin metafizik ayağını oluşturmaktadır. Bu özden hareketle oluşan sosyal, ekonomik ve siyasi bütün ameliyeler ise somut kısmı teşkil etmektedir.

Medeniyetlerin çekirdeği dinlere dayanmaktadır. Medeniyetin inşasındaki önemin yanı sıra din, yapısı gereği de medeniyetin bekasını ve gelişimini sağlamada da etkilidir. Bütün bunlarla birlikte medeniyetler, insani faaliyetler sayesinde oluşan yapılar olmaları hasebiyle değişime ve dışarıdan müdahalelere açıktırlar. Bu nedenle medeniyetler canlı bir organizma olarak görülmüştür. Sahip oldukları dinamik yapı sayesinde medeniyetler zaman zaman dünyayı şekillendiren büyük ölçekli güçler haline gelebildikleri gibi, bazı durumlarda da kendi standartları içerisinde gerileyebilirler. Bu

---

¹⁶ Recep Şentürk, *a.g.m.*, s. 271-273.

¹⁷ İbrahim Kalın, "Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş" *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, Cilt 15 Sayı 29, İstanbul 2010, s. 4.

¹⁸ İbrahim Kalın, *a.g.m.*, s. 4.

noktada medeniyetlerin maruz kaldıkları deforme edici etkenlere karşı koyup, onları refüze edebilme kabiliyeti devreye girmektedir.

Medeniyet kavramının tanımında da belirtildiği üzere, her medeniyette olduğu gibi, İslam Medeniyetinin iç ve dış olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. İç ve dış boyut dendiğinde, teori ve pratik arasındaki irtibat yahut metafizik ve fizik dünyalar anlaşılabilir. İç boyut denilen, ahlak ve dini hükümlerin önemli bir yer tuttuğu kısım dış dünyayı şekillendirmektedir. Dış boyut, içten aldığı güç ve yönlendirme ile hayatini sürdürür. Aynı şekilde dışta meydana gelen bir bozukluk hali, temel ilkeleri oluşturan çekirdek tarafından düzeltilmezse, iç boyuta da sirayet eder. Bu irtibatlar devinimli bir şekilde var olur. Hasıl olan problemlerin düzeltilmesi için boyutlar arasındaki irtibatın gözden geçirilmesi ve sorunların bu irtibat nokta-yı nazarından ele alınması gerekir. Bu safhada yapılan ve ortaya konmaya çalışılan olumlu değişimler ve meydana gelen değişiklikler ıslah olarak değerlendirilebilir. Genel olarak bu değişimlerin fıkıhla alakalı konularda olduğu düşünülmektedir.¹⁹ Fıkıh dendiğinde kısıtlı bir alan anlaşılmamalıdır. Hayatın bütün alanlarına nüfuz kabiliyeti olan bir faaliyetten söz edilmektedir.

Islah fikrinin ikili yapısı -iç ve dış olarak-, son yüzyılda ortaya konan fikirlerin ve faaliyetlerin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu yapının farkında olarak birini diğerine öncelemek gibi ayrıma gidenler olduğu gibi, ikisinin birbiri ile sıkı irtibatını göz önünde bulundurup zahir ve batın ayrımı yapmadan ıslahı bütün olarak algılayan kişiler ve hareketler olmuştur.

Yakın dönem İslam dünyası göz önüne alındığında ıslah gibi değişimlerin hedeflendiği görülmektedir. Gerek yaşanan dünya çapındaki büyük savaşlar, gerekse popülerlik kazanmış olan Marksist yaklaşımlar nedeniyle dine bir dönüş söz konusu olmuştur.²⁰ Suudi Arabistan'da ortaya çıkan Vahabilik, Mısır'dan çıkmış olan Cemaleddin Afgani ve öğrencisi Muhammed Abduh, Cezayir'deki Sennusiye hareketi

---

¹⁹ Osman Bakar, "Religious Reform and Controversy Surrounding Islamization in Malaysia," *Muslim Reform in Southeast Asia: Perspective from Malaysia, Indonesia and Singapore*, Singapore MUIS, s. 34.

²⁰ Robert Day McAmics, *Malay Muslims: The History and Challenge of Resurgent Islam in Southeast Asia*, Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans Publication, 2002, s. 72.

gibi oluşumların ve kişilerin bahsedilen değişim fikri çerçevesinde ortaya çıktığı düşünülmektedir.²¹ Malezya bağlamında konuşulduğunda ise, ortaya konan faaliyetlerin bütünsel bir yaklaşımın olduğu görülmektedir. Birçok farklı düşünce sahibi İslami hareket ve İslam alimi, İslam'ın bir din olarak hayatın her boyutuna nüfuz ettiğini ifade etmektedir. Bu çalışma boyunca Malezya'da geniş bir etki alanına yayılmış şekilde gerçekleşen İslami dönüşümler aktarılmaya çalışılacaktır.

2. Kavramsal Zemin ve Açıklamalar

İhya ve ıslah, klasik İslami terminolojide kendilerine has yerleri olan kavramlardır. İhya, kelime anlamı olarak diriltmek ve canlandırmak anlamına gelmektedir. Dini anlayışın ihyası dendiğinde ise yozlaşma, asıl kaynaktan uzaklaşma, farklı felsefe ve dinlerle etkileşimler gibi etkenler nedeniyle kaybedilen ve yahut bozulan dini melekelerin tekrar eski haline getirilmesi anlaşılmaktadır. Eski haline getirmekten kasıt temel kaynaklara, yani Kuran ve Sünnet temelli din anlayışına dönülmesidir. İslah kavramı fesadın zıddıdır ve bir bozukluğun düzeltilmesi anlamını taşımaktadır. Modern dönemde ıslah kelimesi, İslami değerlerin ihya edilmesi anlamında kullanılmaktadır.²² Buradan hareketle ıslah anlayışının daha genel bir kavram olduğu ve içinde ihyayı barındırdığı söylenilebilir. Diğer yandan ayetlerde geçen ve daha sonradan Müslümanlar tarafından benimsenip sosyal hayatta karşılığını bulan bir kavram olması hasebiyle ıslah, ihyadan daha sağlam bir damara sahiptir.

Son dönemde, özellikle İslam medeniyetinin Batı ile karşılaşması sonrasında, bu kavramlar sahip oldukları anlam derinliklerine ek olarak, programlı bir sürece ve onun sonucunda ortaya çıkan olumlu değişimlere daha sağlam bir şekilde gönderme yapar hale gelmişlerdir. Klasik dönemde de belirli faaliyetler çerçevesinde bir değişim ve dönüşüme işaret etmekle beraber ihya ve ıslah terimleri son yüzyılda farklı bir boyuta

---

²¹ Chandra Muzaffar, *Islamic Resurgence in Malaysia*, Cet. 2. ed. Petaling Jaya: Fajar Bakti, 1987, s. 150-149; Robert Day McAmics, *a.g.e.*, s. 73.

²² Ali Merad, "İslah", *DİA*, İstanbul 1999, c. XIX, s. 144,

erişmişlerdir. Bu bağlamda ıslah; “Müslümanların kültürel, ekonomik, sosyal ve politik hayatında yetersiz veya yanlış olduğu düşünülen hususların çözümünü arayan sosyal ve entelektüel hareket”²³ şeklinde tanımlanmıştır. İslahın yanı sıra Malezya bağlamında konuya yaklaşıldığında dava teriminin de önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Ana kaynaklara yönelik dini anlayışa geri dönüş ve daha iyi Müslüman olmaya gönderme yapan bu terim, literatürdeki çalışmalar arasında kendisine en az ıslah ve ihya kadar sağlam bir yer bulmuştur.

İslah kavramının muasır kullanımının Reşid Rıza ve Muhammed Abduh ile irtibatlandırılanlar olmakla birlikte²⁴, tez boyunca gönderme yapılacak olan asıl kullanım ile teorik bir zeminle birlikte, pratikte karşılığını bulmuş fikirler ve düzenlemeler kast edilmektedir. Bu farklılığa ek olarak ayrıca, Malezya için kullanılan ıslah anlayışının, Arap Müslümanlar tarafından ortaya konmuş olan faaliyetler ve düşüncelerden bir hayli farklı olduğu göz ardı edilmemelidir. Sonuç olarak Arap Müslümanların ve Malay Müslümanların yüzleştiği sorunlar ve onları ele alış şekilleri birbirlerinden oldukça farklıdır. Malezya coğrafi konumu, yoğun ve uzun bir şekilde maruz kaldığı sömürgeleştirme nedeniyle genel olarak Ortadoğu ve Afrika’daki İslami gündemden farklı gündemlere sahip olmuştur. Bu nedenle Malezya çerçevesinde ıslah olgusuna bakmakta fayda vardır.

Bütün bunlara ek olarak, yirminci yüzyıldan itibaren İslam dünyasındaki değişimleri anlamak adına ıslah olgusu üzerinden okumalar yaparak anlamlandırmaya çalışmak farklı bir bakış açısı üretmek adına ciddi bir öneme sahiptir. Genel olarak Batılı terminoloji üzerinden yapılan isimlendirmelerle analiz edilen İslam Medeniyetini kendi kavramları ile yansıtmak olası doku uyuşmazlıklarını gidereceği gibi, İslam ve Müslümanlar adına gerçekçi tespitler ortaya koyma ihtimali daha fazla gözükmektedir. Bu hususa önem veren Malay akademisyen Profesör Farid Alatas, son dönem özellikle üzerine araştırma yapılan konuların, politik İslam veya fundamentalist Müslümanlar

---

²³ Syed Farid Alatas, *Muslim Reform in Southeast Asia: Perspective from Malaysia, Indonesia and Singapore*, Singapore MUIS, s. 1.

²⁴ Ali Merad, *a.g.m.*, s. 143.

olmasına haklı bir şekilde dikkat çekmektedir.²⁵ Muhteva olarak, genel dini anlayışın uzağında yer alan ve oldukça çetrefilli olan bu konulara önem verilmesi sonucunda, gelenek çizgisinde seyreden İslami hareketler ve anlayışlar gerekli ilgiyi görememektedirler. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ise İslami terminoloji, çağdaş İslam toplumların analizinde başvuru noktası olmamaktadır. Otantik bir söylem üzerinden son dönem İslam toplumlarının anlaşılması için ıslah kavramı bu nedenle önemli bir yere sahiptir.

3. İslam Medeniyetinin Yüzleştiği Sorunlar

İslam medeniyetinin yaşadığı sorunlara değinmeden önce, İslam medeniyeti ifadesiyle kast edilen kavram dünyasına kısaca değinmekte fayda vardır. Tanımda yer alan İslam medeniyeti ifadesi ile kast edilen, İslam'ın doğuşundan bu tarihe kadar ortaya konmuş ve onun sağladığı dünya görüşü çerçevesinde hayata geçmiş olan bütün bir sistem kast edilmektedir. Yaklaşık 1400 yıllık bir geçmişe sahip olan bu köklü medeniyet özellikle 1900'lü yıllarda ortaya çıkan ve yoğunlaşan felsefi ve toplumsal sorunlar nedeniyle canlılığını kaybetmiştir. Birbirini destekleyen İslam medeniyetinin iç ve dış boyutları, hem içeride ortaya çıkan, hem de dışarıdan gelen problemler nedeniyle bir duraklama dönemine girmiştir.²⁶ Bu duraklayış veya canlılığını yitiriş bir geri kalmayı içermemektedir. Yapısı gereği medeniyet, herhangi bir ileri oluş veya geri oluş fikrine direkt olarak gönderme yapmamaktadır. Medeniyet dendiğinde iniş ve çıkışlarıyla var olan bir yapıdan bahsedilmektedir. Hegemonik bir şekilde gelişmiş olma fikri ile medeniyetin yakın bir irtibatı bu çalışmada yer almamaktadır.

İslam medeniyeti bahsedilen çerçevede kendi içinde canlılığını kaybetmiştir. Krizlere ve sorunlara karşı koyma mekanizması yavaşlamış ve yeni şekillerde var

---

²⁵ Syed Farid Alatas, *Muslim Reform in Southeast Asia: Perspective from Malaysia, Indonesia and Singapore*, Singapore MUIS, s. 2.

²⁶ Ozay Mehmet, *Islamic Identity and Development: Studies of the Islamic Periphery*, Londra, Routhledge, 1990, s. 37.

oluşunu kaybetmeye yaklaşmıştır. Bu bağlamda çeşitli etkenlerden bahsedilebilir. Bu çalışmada birbiriyle yakın irtibatı olan ve 20.yy'da ortaya çıkan bu unsurlara temas edilecektir. Elbette ki bu çalışmanın amacı İslam medeniyetinin hızını ve canlılığını yitirmesine neden olan etkenleri aktarmak değildir. Genel bir şekilde bahsedilecek olan bu amiller, Malezya göz önünde tutularak ele alınmıştır.

İslam'ın bir medeniyet olarak karşılaştığı problemlerin arasında dışarıdan gelenler olduğu gibi, mensuplarının yani Müslümanların sosyal, siyasi, ekonomik ve benzer birçok alanda yetersizlikleri nedeniyle ortaya çıkan sorunlar bulunmaktadır.²⁷ Özellikle Batı'nın ürettiği teknoloji ve modernitenin icadı ile İslam medeniyetinin kendi işleyişinde ortaya çıkan sorunlar birleşmiştir. Dolaylı olarak ortaya çıkan ve temelden kaynaklanan problemlerin birleşmesi krizi kötüleştirmiştir. Her ne kadar İslam modernizmi, İslam reformizmi gibi düşünce akımları ortaya çıksa da hedeflenen ıslah gerçekleştirilememiştir. Bunun nedeni Batı'nın değişimlerine ayak uyduramamak ve orada ortaya çıkan 'yeni' hayatı adapte etmede yaşanan başarısızlık olarak görülmektedir.²⁸

3.1. Modernite

İslam medeniyetinin en ciddi problemlerinden birini Batı'dan dolaylı olarak nakledilen ve parça aktarılan ideolojiler ve düşünce sistemleri oluşturmaktadır. Çünkü bu aktarımlar, adaptasyonlar yüzyıllar önce teşekkül etmiş ve gene bu süre içerisinde şekillenmiş İslam geleneğinin ve medeniyetinin içine girip sistemin işlemez hale gelmesine neden olan amillerden biri olmuştur. Daha iyiye ulaşmak, İslam medeniyetini ıslah etmek amacı güden kes-yapıştırılar, Batı medeniyetinin kanlı bir davası olan seküler ve dini olan ayrımı gibi problemler konuları da beraberinde getirmiştir. Bu tür durumlar bütünüyle hayatın içine yayılmış bir inanç sisteminin oluşturduğu dünya görüşünün

---

²⁷ Ali Allawi, *The Crises of Islamic Civilization*, Londra, Yale University Press, 2009, s. 9.

²⁸ Ali Allawi, *a.g.e.*, s. 26.

zarar görmesine neden olmuştur. Dünya görüşü dendiğinde kast edilen anlam dünyası; İslam'ın oluşturduğu perspektif çerçevesinde şekillenen zihne ve varlıklar evrenine işaret edilmektedir. Bununla alakalı olarak el-Attas, varlığa dair İslam'ın görüşü şifrelemesini yapmaktadır.²⁹ İslami dünya görüşü seküler ve din ayrımı, gibi bir ikiliği barındırmamaktadır. İslami dünya görüşünde dünya ve ahiret ayrımı ile birlikte var olan iki dünyanın yakın ilişkisi üzerine kurulmuştur.³⁰

El-Attas Batı'dan parçacı bir anlayışla aktarılan sitemlerin ve fikirlerin neden olduğu sorunların temeli olarak bilgide meydana gelen bozulmayı görmektedir. Bununla alakalı olarak bir makalesinde şunları aktarmaktadır:

“ Bizim asıl büyük meselemiz bilgideki bozulmadır. Bu sorun bizim kendi zihin karmaşıklığımızdan kaynaklandığı gibi ayrıca Modern Batı Medeniyeti ve kültüründen aktarılan felsefe, bilim ve ideolojiden kaynaklanmaktadır. Vahyin oluşturduğu ve şekillendirdiği dünya görüşünün yansıması olan temel kavramların anlamlarında meydana gelen değişim ve daralmaların bir sonucu olarak entelektüel karmaşıklık oluşmuştur. Bu zihin entelektüel karmaşıklıktan kaynaklanan etki kendisini etik ve kültürel açılardan zemin kayması olarak ifşa etmektedir ki bu da dini bilgi, inanç ve değerlerde meydana gelen bozulmanın göstergesidir. Bu tarz önemli anahtar kavramlarda meydana gelen değişim ve sınırlanmalar sadece bizim aramızda ortaya çıkmamaktadır, aynı zamanda farklı kültürden ve dini geleneklerden olan insanlar arasında, zihinleri ve kalpleri hakikat ve kimlik krizlerine sokan bir tuzağın etkisi olan sekülerizmin bir felsefi program olarak yayılması sonucu ortaya çıkmaktadır.”³¹

Modernite, İslami coğrafyada yeni ile geleneğin gerilimli bir ilişki içine girmesine neden olmuştur. Bu gerilim bazı noktalarda ciddi radikalleşmelere kapı aralamıştır. Halen Müslümanların zihin dünyasında Müslüman olma ve modern olmanın aynı anda var olup olamayacağına dair müphemlikler bulunmaktadır. Çünkü modernlik, batıdan alınan sistemlere hatta hayat tarzındaki değişimlere gönderme yapan bir kavramdır. Ayrıca modern ve medeni kavramlarının örtüşür hale gelmesi

---

²⁹ Syed M. Naquib al-Attas, “Opening Address the Worldview of Islam an Outline”, *Islam and The Challenge of Modernity*, Sharifah Shifa al-Attas (Ed.), Kuala Lumpur, ISTAC, 1996, s. 26.

³⁰ Syed M. Naquib al-Attas, *a.g.m.*, s. 25-26.

³¹ Syed M. Naquib Al-Attas, *a.g.m.*, s. 36-37.

Müslümanları daha derin kimlik sorunlarına sürüklemiştir.³² Medeni ya da modern olma çabası ise Müslümanların yüzyıllardır nesillerden nesillere aktarılan geleneğinden ve ondan ortaya çıkmış dünya görüşünde yamalanmalara neden olmuştur. Bu duruma dikkat çeken Bassam Tibi, Batı'nın kültürel anlamda sahip olduğu modernliğini, modernliğin bir diğer boyutu olan teknikle bir medeniyet projesi olarak dünyaya aktarabilecek güçte olduğunu ifade etmektedir.³³

Dünyanın birçok bölgesinde bulunan Müslümanlar, Batı medeniyetinin yayılmacı yapısından kaynaklı problemlerle başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Ancak bu etki-tepki mekanizmasını işletecek enstrümanlardan yoksundurlar.³⁴ Binaenaleyh bazı bölgelerde yaşayan Müslümanlar bu tür problemler çok sancılı geçirirken, farklı bölgelerde yaşayan Müslümanlar daha az sarsıntı yaşayarak yeni ile bütünleşmiş ya da ikisi arasındaki bağlantıyı sağlamışlardır. Malezya göz önünde bulundurularak konuşulduğunda, İslam medeniyetinde yeni-eski geçişini başarılı bir şekilde yönetmiş bir ülke olduğu kanaati hasıl olmaktadır ve kendisi İslami modernleşme olarak adlandırılan sürecin önemli isimlerindedir.³⁵ Birçok Malay Müslüman kendisini hem modern hem de Müslüman olarak görmekte; bu şekilde bir kimlik tanımlamasına gitmektedir. Aslında İslam medeniyetinin her bölgesinde ümmet kimliğinin 'parçalanmış' olmasından kaynaklı kimlik sorunları yaşanmaktadır. Malezya'da ise ifade edilen karmaşıklığa ek olarak sömürgecin ortaya çıkardığı problemlerle de uğraşmaktadır, yeni oluşmuş olan çok uluslu toplum yapısı gibi. Malay Müslümanlar, diğer birçok Müslüman milletten farklı olarak karşılaştıkları sorunları İslam'la çözmeye başarılı oldukları ifade edilmektedir.

---

³² İbrahim Kalın, *a.g.m.*, s.12.

³³ Bassam Tibi, *Islam's Predicament with Modetrnity: Religious Reform and Cultural Change*, Routledge, London, 2009, s. 34-36.

³⁴ Bassam Tibi, *a.g.e.*, s. 36.

³⁵ Ozay Mehmet, *a.g.e.*, s. 3.

3.2. Entelektüel Durağanlık

Ulema sınıfı, İslam medeniyeti içerisinde bütün resmi ideolojilerden bağımsız var olabilen bir yapı olduğu için önemlidir. Bu özelliği ile birçok medeniyetten ayrılmaktadır. Ekonomik anlamda da bağımsız oldukları için resmi yönetimlere bağlı olmak zorunda değildirler. Bu sayede kendi anlayışları çerçevesinde bilgi üretebilmekte ve öğrenci yetiştirebilmektedirler. Sahip oldukları bağımsız yapı ile kendi eğitim ve öğretimini gerçekleştirirken, İslam geleneğinin yeni nesillere aktarılması görevini üstlenirler. Hiç bir devletin hegemonyasına uğramaksızın o döneme kadar sahip olunan İslami anlayış, dolayısıyla İslami dünya görüşü ve bilgi birikimi de yeni nesillerce tevarüs edilir. Bunun bir sonucu olarak aynı zamanda ulema, günlük hayatta gerekli olan bilgi ile teorik bilgi arasındaki etkileşimi ve dengeyi kuran, devam ettiren olmuştur. Avam-havas ayrımı nedeniyle, halkın sahip olduğu dini anlayışla bilgi seviyeleri bir hayli yüksek ve girift olan entelektüel sınıfın farklı anlayışları olduğu bilinmektedir. Alimler genel olarak yeni fikirlerin üreticisi ve toplumda taşıyıcısı olmuşlardır. Bu sebeple, ulema sınıfının işlevini yitirmesi halk üzerinde direkt etkilere neden olmaktadır.

Müslümanların entelektüelleri olan alimlerin, Batı'nın teknik, bilimsel alanlarda yükselişi ve zenginleşmesi karşısında bir tür duraklama dönemine girdiği bazı araştırmacılarca ifade edilmiştir. Ayrıca ortaya çıkan bu durum, Avrupa'nın zenginleşmesini sağlayan coğrafi keşiflere denk gelmiştir. Önceden İpek ve Baharat yolu nedeniyle ekonomik merkezler Asya ve Orta Doğu'da yer almaktayken, Müslümanların da aleyhine olacak şekilde Batı'ya doğru kaymaya başlamıştır.³⁶ Birbiri ile etkileşim içinde olan sebepler çerçevesinde –sömürgecilik ve ekonomik nedenler- ilmi merkezler yer değiştirme sürecine girmiştir. Tabii olarak kısa sürede bir çöküş söz konusu olmamakla birlikte, toplumun günlük yaşayışına teoride ve pratikte destek olan belki de şekil veren alimlerin aktifliğinin yitirilmesi birçok alanda derin yaralanmalara neden olmuştur. Alim sınıfı ve onların değiştirici gücüne dair dikkat çeken Muhammad Qasim Zaman, şunları ifade etmiştir:

---

³⁶ Ozay Mehmet, *a.g.e.*, s. 2.

“İslam entelektüel geleneği [...] İslam’ın siyasal olarak güçlü olduğu bir dönemin ürünüdür. O (İslam entelektüel geleneği), erken dönemdeki ihtiyaçların cevabını sunar, aynı nedenden dolayı da değişmiş bir dünyada yaşayan Müslümanların ihtiyaçlarına cevap veremez.”³⁷

Yukarıdaki pasajda da ifade edildiği üzere, ulemanın yaşadıkları dönemde ortaya çıkan sorunlara cevaplar sunan kişiler olma özelliğine dikkat çekilmiş ve bununla siyasi anlamda güçlü olmayı irtibatlandırmıştır. Çünkü ilmin üretilmesi için ulema istikrara ihtiyaç duymaktadır. Birbirine sıkı sıkıya bağlı olan bu koşullardan birinde hasıl olan bir sorun, bünyenin diğer organlarını da etkilemektedir. İslam medeniyetinin yüzleştiği sorunun bir kolu buraya dayanmaktadır. Ayrıca dikkat çekilen bir diğer husus ise eski cevaplar ile güncel sorunlara çözümler getirilemeyeceğidir. Her ne kadar, eski cevaplar yeniler için mesnet olsa da, gelenek hayatiyetini onu sürdüreceği yeni insanlara bağlamaktadır.

3.3. Sömürge

İslam dünyasının çeşitli bölgeleri 19.yy’dan itibaren Avrupalı sömürgeciler tarafından ele geçirilmeye başlanmıştır. Sömürgeleri takip eden savaşlar ve işgallerle Müslümanlar yaptıkları kurtuluş ataklarında kayda değer başarılar elde edememişlerdir. Ekonomik kaynakların sömürgeci güçler elinde olması, idarede söz sahibi olmaları ülkelerin asıl sahipleri olan halkların gücünü sıfırlamıştır. Batılı değerlerin sömürülen bölgelere taşınması ve eğitim sistemlerinin dejenere edilmesiyle kolonicilerin hegemonyalarını güçlendirmiş, ayrıca etkilerinin uzun yıllara yayılmasına sebep olmuştur.

Yerel ve kültürel değerleriyle irtibatı kopan birçok sömürge mağduru ülke imtidad problemleriyle yüzyüze gelmiştir. Malezya da bu sömürgeye maruz kalan

---

³⁷ Muhammad Qasim Zaman, *The Ulama in Contemporary Islam, Custodians of Change*, Muhammad Qasim Zaman, Princeton University Press, Princeton, 2002, s. 183.

lkelerden biridir. Malezya'nın bugün üzerinde bulunduğu topraklar uzun yıllar boyunca Malaylara vatan olmuştur. Bununla birlikte bölge Portekizliler, Hollandalılar ve İngilizlerce sömürge haline getirilmiştir. Ayrıca yaklaşık iki yıllık bir Japon hakimiyeti de bölgede söz konusudur. Malay takım adalarında yönetim yabancılardan elinde olmuştur. Ekonomik kaynakların yönetimine sahip olamayan yerel halk, ülkelerinin gelişmesi için gerekli faaliyetlerde bulunamamışlardır. Ayrıca değiştirilen eğitim sistemleri nedeniyle yeni gelen nesiller de geleneklerinden kopuk yetişmişlerdir. Böylece bir silsile halinde devam eden dünya grşindeki sorunlar daha da pekişmiştir.

Halihazırda Malay Müslümanların karşılaştığı bir çok problem sömürge döneminde İngilizlerce yapılan değişikliklere bağlanmaktadır.

4. Değerlendirme

Medeniyet içerisinde kültür, dil, din ve dünya görüşü gibi unsurları barındıran bir kavramdır. İslam medeniyeti dendiğinde İslam dininin temel kaynaklarının beslediği ve Müslümanların Hz. Peygamber'de (S.A.V.) gördükleri yaşam biçiminin etkisiyle oluşan geleneğin şekillendirdiği bir medeniyetten söz edilmektedir. İslam medeniyetinin canlılığı sahip olduğu mekanizmaların sağlıklı bir şekilde işlemesi ve geleneğin çizdiği yolun takip edilmesi ile sağlanmaktaydı. İşte bu işleyişin modernite, entelektüel durağanlık ve sömürge nedeniyle kesintiye uğraması İslam medeniyetinin sahip olduğu dünya görüşü çizgisinde bireylerin yetişmesine engel olmuştur.

Batıdan kaynaklı olarak İslam medeniyetine taşınan problemlerin ve Müslümanların kendilerinin sebep oldukları sorunların yol açtığı krizlere çözüm üretmek adına çeşitli ıslah fikirleri ve faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Özellikle son dönemde ne çıkan ulema ve münevver kişiler arasında Muhammed Abduh, Cemaleddin Afgani gibi isimler ürettikleri İslam modernizmi ve reformizmi bağlamındaki fikirleriyle ne çıkmışlardır. Ancak batı ve doğu sentezleri temelli fikirler, İslam medeniyetinin organ nakli sonrasında nakledilen dokuyu kabul etmeyen bir hastaya dönüştürmüştür. Fikri

bunalımlara eşlik eden maddi sıkıntılarla Müslümanlar mutedil çözümlerden gittikçe uzaklaşmaya başlamışlardır. Tarihinde ciddi başarılar elde etmiş İslam medeniyeti yaşamakta olduğu krizler nedeniyle radikalleşme temayülüne sahip mensuplara sahip olan bir yapı haline gelmiştir.

Klasik İslam coğrafyası olarak tabir edilebilecek topraklar olan Ortadoğu'nun uzak bir bölgesinde kalan güneydoğu Asyalı Müslümanlar, özellikle Malay Müslümanlar; yaşanmakta olan bu krizlere farklı bir yöntemle yaklaşmışlardır. Bu nedendir ki literatürde yer alan çalışmalarda ıslah fikri ve mutedillikle bir arada zikredilmektedirler. Gelecek bölümde Malay Müslümanların sömürge sonrası tarihleri ve İslam'la şekillenen kimlikleri ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM: MALEZYA BAĞLAMINDA İSLAM

Bu bölümde Malay Müslümanların İslam'ı kabul etme şekillerinden başlayarak onların İslam'la kurdukları irtibatın özellikleri daha iyi anlaşılmasına çalışılacaktır. Daha sonrasında, bağımsızlık döneminde Malezya'nın ve Malay kimliğinin oluşumunda İslam'ın şekillendirici gücü aktarılacaktır. Böylece bölgede var olan İslam'ın kendine has yapısı daha iyi tanınmış olacaktır.

1. Malezya'daki Dini Hayatı Anlamak Açısından İslam'ın Kabulü

İslam'ın Malezya ve çevresindeki kitlelere ulaşması, klasik İslam coğrafyasındaki yayılışından farklı bir şekilde gerçekleşmiştir. Kaynaklarda 8.yy'da başlayan ticari yolculuklar sebebiyle, Müslüman tüccarların Malezya ve çevresinden geçtiklerini belirtmektedir.³⁸ Ayrıca bölgeyi geçiş yolu olarak kullanan Müslümanların Araplar, Hintliler ve İranlılar olduğu da geçmektedir. Kaynaklarda ifade edilen Araplar dışındaki Müslümanların etkisi, bazı oryantalistlerce Malezya ve çevresine İslam'ın tamamen Hintlilerce taşındığı iddiasına dönüşmüştür. Bu tür iddialar Malay Müslümanlar tarafından şiddetli bir şekilde reddedilmektedir. Onlar özellikle amelde ve itikatta Araplarla aynı mezhepleri paylaştıkları için İslam'ı Araplar kanalıyla öğrendiklerini söylemektedirler.

Malezya yarımadası ve etrafında yapılan ticaretler nedeniyle bazı koloniler kurulduğu bilinmekle birlikte, Müslüman tüccarların 10.yy'da ilk olarak Ketah bölgesine yerleştikleri bilinmektedir.³⁹ Ancak yerleşimlerin başlamış olması, yerel halkın direkt olarak İslam'ı kabul ettiği anlamına gelmemektedir. Ticaret, bölge halkına İslam'ı tanıtılmasını ve benimsenmesini sağlayan ilk etken olmakla birlikte, ihtidaların

³⁸ İsmail Hakkı Göksoy, "Malezya", *DİA*, İstanbul 2003, c. XIX, s. 491; ayrıca bkz. Farid Alatas, "Various Notes on Islamization of the Malay Archipelago", *The Muslim World: A Journal Devoted to the Study of Islam and of Cristian-Muslim Relationship in Past and Present*, Vol. LXXV No 3-4, 1985 s.163 .

³⁹ İsmail Hakkı Göksoy, *a.g.m.*, s. 491.

gerçekleşmesinde başka faktörler de etkilidir. Bu nedenledir ki; Malay bölgesinde yaşayan halkın ihtidası 13. ve 16.yy'lar arasını kapsayan bir döneme yayılmıştır. Malaylar arasında İslam'ı ilk seçen grup olarak denizcilikle uğraşan ve kıyı bölgesinde yaşayan halka işaret edilmektedir. Daha iç bölgelerde yaşayan halkın animistik inançları nedeniyle, ilk ihtidaldan yaklaşık bir yüzyıl sonra İslam'a geçtikleri de ifade edilmektedir ki bu tarih 15.yy'a denk gelmektedir.⁴⁰

Ticaret yanında zikredilen İslam'ı bölgeye taşıyan unsurlar arasında Müslümanlar ve yerel halk arasında yapılan evlilikler, Portekizlilerin bölgedeki etkisinden kurtulmak istenmesi ve Tasavvuf yer almaktadır.⁴¹ Ticaretle irtibatlı olarak bölgeye gelen Müslümanlar, yönetimi elinde bulunduran Malaylarla akrabalık ilişkileri kurmuşlardır. Bu durum üst seviyedeki Malayların ihtidasını kolaylaştırdığı gibi yerel halka da sirayet etmiştir. Halka direkt olarak etki eden başka bir unsur ise bölgeye gelen Müslümanların arasında bulunun mutasavvıflardır. Mutasavvıfların bölgenin İslamlaşmasında ayrı bir öneme sahiptirler. Coğrafi konum itibariyle bölgede Budistlerin ve Hinduların, İslam öncesi dönemde, etkili olduğu bilinmektedir.⁴² Tasavvuf ehli Müslümanların halihazırda var olan görüşlere karşılık verebilmeleri sayesinde İslam'ı yoğun bir şekilde kabul edişler gerçekleşmiştir.⁴³ Ticaret gemileri ile gelen tasavvuf ehlinden farklı olarak, bölgeye Abbasi yönetiminin sona ermesi sonrası daha serbest bir şekilde yaşamak için Malezya ve etrafına göç eden Müslümanlar da mevcuttur.⁴⁴

Ticaret ve dolaylı olarak onunla irtibatlı olan İslam'ın kabulüne katkıda bulunan etkenlerin yanında, sömürgecilik ile ilgili faaliyetlerin de etkisinden söz edilmektedir. Özellikle Portekizlilerin Melaka bölgesinde gerçekleştirdikleri işgal nedeniyle tepki olarak yerel halkta İslam'a yöneliş ve İslam'la birlikte bir savunuya geçiş meydana gelmiştir. Bu hareketler 16.yy'ın başlarına denk gelmektedir.⁴⁵ Malezya'da İslam'ın

---

⁴⁰ Robert Day McAmics, *a.g.e.*, s. 16.

⁴¹ Bknz. Farid Alatas, "Various notes on Islamization".

⁴² Robert Day MacAmics, *a.g.e.*, s. 8.

⁴³ Farid Alatas, *a.g.m.*, s. 165.

⁴⁴ Robert Day McAmics, *a.g.e.*, s. 17.

⁴⁵ Farid Alatas, *a.g.m.*, s. 169.

yayılıındaki etkenler bir yana, yüzyıllar süren bir ihtida hareketi olarak bölgenin İslamlaşması herhangi bir planlı bir sürece bağlı değildir. Kendine has bir şekilde gelişmiş olması hasebiyle İslam tarihi ve medeniyeti içinde ayrı bir konuma sahiptir.

İlginç olan bir nokta Portekizlilerin yayılmacı politikasına rağmen, yerel halkın Hristiyanlığı seçmemiştir. Normal olarak yürütülen sömürgecilikten halkın kültürel ve dini boyutta etkilenmesi beklenmektedir. Ancak, bu durum ters bir etki oluşturarak İslam'ın yayılmasına katkı sağlamıştır.⁴⁶

İfade edilen sebeplerin bütüncül bir etkisinden söz etmek Malezya'daki ihtidayı anlamayı kolaylaştıracaktır. Bu kabul ile birlikte, Malezya'ya İslam'ın girişini inceleyen araştırmacılar arasında tasavvufun en önemli etken olduğunu ifade edenler bulunmaktadır. İslam'ın amel, ibadet ve ihsan boyutlarını birleştiren bir anlayış olarak ele alındığında tasavvuf yerel halkın kabul ettikleri dini özümsemesi açısından önemi yadsınamayacak boyuttadır. Bununla birlikte İslam'ın bölgede bu tür bir anlayış ile temellerini atıp sağlamlaştırması, Malezya'da şu an var olan İslam'ı anlamak için de önem arz etmektedir. Sonuç olarak İslam'ın bölgede karakteristiği tasavvuf ile harmanlanmıştır ve yapılacak analizlerde boyuta ayrı bir önem verilmektedir. Malezya'da İslami düşünüş ve yaşayıştan bahseden yazarlar, son dönemde yapılan çalışmalarda İslam ile siyaset, köktendincilik gibi kombinasyonların çok dışında bir örnek olduğuna dikkat çekmektedirler. Bu kendine has durumun tasavvufla kurdukları bu organik bağ ile alakası olması hayli kuvvetli gözükmektedir.

2. Malezya'da İslah Düşüncesi ve Faaliyetleri

1957 yılında sona eren İngiliz sömürgesi dışında Malaylar, 16.yy'ın ilk çeyreğinden itibaren farklı zaman dilimlerinde Hollandalıların ve Portekizlilerin sömürgesine maruz kalmışlardır. Ancak sömürgeler nedeniyle İslami bir bilincin oluşması 20.yy'ın başlarına tekabül etmektedir. İslam'ın lehine olan değişimin Malaya

---

⁴⁶ Ozay Mehmet, *a.g.e.*, s. 23-24.

bölgesindeki başlangıcının tespiti zor olmakla birlikte, bazı kaynaklarda 1906 tarihi zikredilmektedir. Ayrıca bu hareketin temelde Singapur ve Penang bölgelerinde yoğunlaştığını söylenmektedir.⁴⁷

Bahsedilen bağlamda ilk hareketlenmeler, ülkeye İngilizler tarafından bölgede çalıştırılmak üzere yerleştirilen Çinli ve Hintliler nedeniyle vuku bulmuştur. Göçmenlerin popülasyonunun bir milyonu geçmesi, Malaylar arasında bu bilincin gelişmesine ön ayak olmuştur.⁴⁸ Ülkeye gelen bu yeni topluluklar beraberlerinde yeni sorunları da taşımışlardır. Ayrıca Malaylar, ekonomik anlamda geri kalmış olmalarından yine bu dönemde rahatsızlık duymaya başlamışlardır. Diğer yandan bu durumun sorumlusu olan İngiliz yönetimine karşı da tepkiler oluşmaya başlamıştır. Oluşan bu tepkiler aslında Malezya'nın gelecek dönemlerini önemli şekilde etkileyecek düşünce ve faaliyetlerin bir nevi başlangıcı kabul edilebilir. Çünkü yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde oluşan bu milli bilinç, henüz İngiliz sömürgesi sona ermeden 1946 yılında United Malays National Organization'ın kurulmasını sağlamıştır. Halihazırda Malay siyasetine etkisi olan bu kuruluşun fikirlerini destekleyen ve karşıtı olan birçok yapı Malezya'da söz sahibi olarak varlığını sürdürmektedir.

Malayların sömürge ve onun yönetiminden duydukları rahatsızlık sonucu sosyal ve dini anlamda değişimlerin başladığı belirtilmişti. Siyasi tarafı ağır basan bu değişim hareketlerin, ıslah olarak isimlendirilmesinin tamamıyla doğru bir tespit olmayacağı ortadadır. Bahsi geçen bu hareketlerle paralel bir şekilde ilerleyen ve temelde dini kaygılar sebebiyle ortaya çıkan değişime ıslah denemesi daha isabetli olacaktır. Ancak şu da belirtilmelidir, İslam lehine dönüşümlerin yaşanmasında ve ıslah düşüncesinin gelişiminde Malay siyasetinin çok büyük katkısı vardır. Siyasetin ve ıslah faaliyetlerinin kesiştiği noktalarda bu hususlara dikkat çekilecektir. Bu noktada ıslahın ağır bastığı hareketlere dönmekte fayda vardır.

---

⁴⁷ A.Rahman Tang Abdullah, *Tradition, Modernity and Islam; Revisiting History Across the Religion in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, IIUM Press, Kuala Lumpur, 2011, s. 141.

⁴⁸ İsmail Hakkı Göksoy, *a.g.md.*, s. 490.

Sömürgecinin sona ermesi öncesinde başlayan dini bilinçlenme, Malay Müslümanların İslam dünyasının farklı bölgelerinde yaşayan Müslümanlarla irtibata geçmeleri ile yakından irtibatlıdır. Gerek Hac ibadeti sebebiyle, gerek eğitim için yapılan seyahatler sonucu Malay Müslümanlar İslam dünyasının geri kalan kısmıyla fikir teatisinde bulunma imkanı bulmuşlardır.⁴⁹ Genel kanaate göre ise İngiliz sömürgesinin sona ermesiyle irtibatlı olarak İslam'a yönelik ve dini hayatın temel kaynaklar ışığında yeniden düzenlenmesinin gündeme gelmesi söz konusudur.⁵⁰ Sömürge sonrası yüzleşilen sorunları çözmek ve onlardan kurtulmak için İslam, bir değişim hareketinin temeli olarak görülmüştür. Karşılaşılan en büyük problemlerden olan ekonomik geriliği ve sosyal sorunları çözmek için 'gerçek' İslami anlayışa geri dönülmesinin gerekli olduğunu savunmuşlardır.⁵¹ Siyaset ile ıslah her ne kadar tamamen aynı göreve hizmet eden iki unsur olmasa da, birbirlerini etkiledikleri şüphe kabul etmez bir gerçektir. Anwar, İslami değişimlerin/ihyanın politik bir faaliyete gönderme yapmakla birlikte, dini hayattaki canlanma ile birlikte siyasi bir değişime ivme kazandırılabilirdiğinden bahsetmiştir.⁵²

İhya fikri özellikle genç Malaylar arasında destek bulmaktadır. Bu kişiler genel kanının aksine iyi eğitilmiş kişilerdir. Çeşitli disiplinlerde mensup bu kişiler Malezya ve Malezya dışındaki ülkelerde, Amerika, İngiltere, Mısır üniversitelerde eğitim görmüşlerdir. İhya fikrine sahip olan Malaylar farklı ekonomik seviyelerden gelmekle birlikte büyük çoğunluğu orta sınıf oluşturmaktadır. Bu farklılaşma yapısında da görülmektedir. Temelde birleşmekle birlikte, değişik eğilimler gösteren gruplar ve kişiler gözlemlenmektedir. Örneğin orta bir yol takip eden Malay Müslüman Gençlik Hareketi'nin ilk vurgusu ümmet üzerinedir.⁵³

---

⁴⁹ İsmail Hakkı Göksoy, *a.g.md.*, s.167.

⁵⁰ Zainah Anwar, *Islamic Revivalism in Malaysia: Dakwah Among the Students*, Pelanduk Publications, Malaysia, 1987, s. 3.

⁵¹ A.Rahman Tang Abdullah, *a.g.e.*, s. 141.

⁵² Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 9.

⁵³ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 2.

Son olarak Malezya’da İslami uyanış ve ıslah üzerinde etkisi olan etken olarak Hadramutlu şeyhler ve seyitler zikredilebilir. Bölge insanının saygı duyduğu ve söylediklerine itibar ettiği bu alim kişiler, dini bir bilincin uyandırılmasında ve yönlendirilmesinde önemli bir yere sahiptirler. Ayrıca Arapça bilmeleri sayesinde İslam dünyasındaki önemli eserlerin tercümelerini yapmışlardır. Müslümanlar arasında ortaya çıkan yeni düşüncelerin aktarılmasını sağlamışlar ve Malay Müslümanlar arasında müzakere edilmesine yardımcı olmuşlardır.⁵⁴ Zikredilen etkenlerden de anlaşılacağı üzere Malay Müslümanlar, gerek sömürgeci öncesinde gerek İslami faaliyetlerin zirve yaptığı 1970’li yıllardan önce, dini anlayışlarının derinleştirmek ve İslam’ın hayatlarına etkisini arttırmak için çabalarda bulunmuşlardır. Bu anlamda literatürde İslamlaşma olarak da kendine yer bulan ıslah, Malay Müslümanları söz konusu olduğunda bir kaç dönemde yoğunlaşmıştır. Müslüman halkın ve İslami hareketlerin ortaya koyduklarının yanında siyasetin de İslamlaşmanın birebir içerisinde yer alması bu durumu meydana getirmektedir.

Bahsedildiği üzere, Malay Müslümanlar arasında İslam’a dönüş ve ıslah birçok koldan ilerlemiştir. Farklı alanlarda karşılık bulan faaliyetler birbirini destekler nitelik arz etmektedir. Malezya’da, tamamen bir din temelli siyasi hareketten söz etmenin doğru olmayacağı gibi, dinden uzak bir siyasetten de söz etmek doğru olmayacaktır. Bu çalışmada hedeflenen daha çok son dönemde İslam’ın Malezya’daki serüveni anlatmaktır. Malezya’daki dini hayat içerisinde siyasetin konumu nedeniyle yaşanmış olan siyasi yönü kuvvetli hadiseler de göz atılacaktır, Yeni Ekonomik Politika⁵⁵ ve 13 Mayıs Olayları, sömürge sonrasında oluşturulma çabası içinde olunan Malay kimliği gibi. Bunlara ilave olarak, Yeni Ekonomik Politikanın bir sonucu olarak yurtdışına gönderilmesi ve güçlenen dava hareketi çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

---

⁵⁴ İsmail Hakkı Göksoy, *a.g.md.*, s. 169.

⁵⁵ Malezya’da 1971 yılında uygulamaya giren kalkınma politikası. Gelecek kısımlarda ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

3. İslam'ın Malay Kimliğinin Oluşumuna Etkisi

Malezya, çokkültürlü bir toplum yapısına sahiptir. Toplum yapısında var olan bu çeşitlilik, ülkenin gelişimi üzerinde önemli etkilere sahiptir. 2003 yılı verilerine göre, Malezya'da yaşamakta olan halkın %53'ünü Malaylar, %26 Çinliler, %8 Hintliler, %12'sini ise Bumi Putra/Malay olmayanlar oluşturmaktadır. Dini anlamda bir incelenmeye tabi tutulduğunda ise %60'ını Müslümanlar, %19,2'sini Budistler, %9.1'ini Hristiyanlar, %6.3'ünü Hindular, %2.6'sını Çin yerel dinleri, %2.4'ünü ise herhangi bir dine mensup olmayanların oluşturduğu tespit edilmiştir.⁵⁶ Bu bilgiler gelecek kısımlarda ele alınacak olan olgu ve olayların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

3.1. Anayasal Tanım

Malezya anayasasının kimlik tanımı yapılan kısmında, Malay şu şekilde tanımlanmıştır: “Malay; Malayca konuşan, Malay geleneklerini yerine getiren ve din olarak İslam'ı kabul eden kişidir.”⁵⁷ Tanımda görüldüğü üzere Malay olmak üç özelliğe bağlanmıştır: din, dil ve gelenek. Özellikle zikredilmesi bakımından Malezya hükümetince önem bakımından en üst sırada görülen kıstaslar bunlardır. Ancak zaman içinde bu özellikler çeşitli dönüşümlere maruz kalmışlardır ve kalmaktadırlar. Bir nevi Malezya'da yaşayan halkın kültürüne gönderme yapan gelenek, Batılılaşmanın etkisiyle otantik halinden uzaklaşmıştır. Batı tarzı eğitim almış veya üst tabaka Malaylar arasında geleneği anlayış ve yaşayış farklıdır. Dil ilgili kısımda ise, Malaycanın tek bir dil olarak kabul edilmesi farklı etnik gruplar arasında ayrılmalara neden olmuştur. Bütün bu

---

⁵⁶ Christopher Lockwood, “The Changing of the Guard: A Survey of Malaysia”, *The Economist* 367(8318), s. 1-16. Ayrıca 2010 yılı verilerine göre yukarıda verilmiş olan yüzdelik değişimlerde bazı değişiklikler olmuştur. Ülkede yaşayan halkın %50.1'i Malay, %22.6 Çinli, % 11.8'i yerli milletler, %6.7'si Hintliler, %0.7'si diğer milletler ve %8.2'si Malezya vatandaşı olmayan bireyler oluşturmaktadır. Mensup olunan dinler incelendiğinde ise; %61.3'ü Müslümanlar, %19.8'i Budistler, %9.2'si Hristiyanlar, %6.3'ü Hindular, %1.3'ü Çin yerel dinleri, %0.4'ü diğer dinler, %0.8'i din mensubu olmayan, %1'i belirsiz olarak aktarılmıştır. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/my.html>, Erişim Tarihi: 15.06.2014.

⁵⁷ <http://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Constitution-making%20Symposium/Federal%20Constitution%20of%20Malaysia.pdf>, Erişim Tarihi 16.02.2014.

değişimler ve ayrışmalar sonucu İslam, Malay kimliğini tanımlamada önemli bir element haline gelmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Mohamed Suffian, Meclis Eski Başkanı, gerçek bir Malay olmak için Malay olmanın yeterli olmadığını; bunun için İslam'ı da kabulün gerektiğine dikkat çekmiştir.⁵⁸

Bir kimliğin, dolayısıyla etniğin, oluşumunda etkili olan en unsurlar dil ve dindir. Bu ikisi kültürel materyaller olmasında rağmen milli kimliği oluşturur. Bu iki unsura sahip olan kişiler güce de sahip olur. Sahip oldukları güç sayesinde kurumsallaşırlar.⁵⁹

Tanımın daha derin bir incelenmesi yapıldığında, bir kişinin Malay olarak kabul edilmesi için etnik olarak Malay olmasının çok elzem bir husus olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü İslamiyet'i kabul etmek ve Malay geleneğini belli ölçüde yaşamak, Malay olmayan bir kişinin kendini anayasal tanım kapsamında kendini Malay olarak görmesine ve tanımlamasına imkan vermektedir. Bu anlamda etnik sınırların bir anlamda belirsizleşmesi de söz konusudur.⁶⁰ Bir yandan ülkeye sömürgeci İngiliz yönetimi tarafından yerleştirilmiş olan Hintliler ve Çinliler bu tanımla dışlanırken, Müslüman olan göçmenlerin Malay kimliğine ile sıkı irtibatlar kurabilmelerine kapı açılmıştır. Anayasal tanım yapılırken bu tarz bir geçirgenlik hedeflenip hedeflenmediği müphem olmakla birlikte, dolaylı bir sonuç olarak Müslüman olmak Malay olmakla eş anlamlı olmuştur. Aynı zamanda bu tanımla birlikte ülkenin kendi hedefleri ve istekleri çerçevesinde geleceğine şekil verme çabası olarak da görülebilir. Bütün bu kapsayıcı tavrın yanında yabancıların Malayların devlet tarafından sahip olduğu maddi desteklere sahip olması mümkün gözükmemektedir.

Malay kimliğini ve kültürünü İslam'la birlikte tanımlamak için daha geniş kapsamlı bir girişim 1971 yılında Ulusal Kültürel Kongre tarafından gerçekleştirilmiştir. Kongre, federal hükümet tarafından Kuala Lumpur'daki Malaya Üniversitesi'nde düzenlenmiştir. Bu kongrede çok uluslu ve kültürlü Malay toplumu için bir kültür

---

⁵⁸ Abdullah Saeed ve Hassan Saeed, *Freedom of Religion, Apostasy and Islam*, Ashgate Publishing, Londra, 2004, s. 124.

⁵⁹ Frederik Holst, *Ethnicization and Identity Construction in Malaysia*, Routledge, Londra, 2012, s. 15.

⁶⁰ Abdullah Saeed ve Hassan Saeed, *a.g.e.*, s 124.

oluşturma çabası güdüldüğü bazı araştırmacılarca ifade edilmiştir. Oluşturulan bu politikaya Milli Kültürel Politika (National Cultural Policy) adı verilmiştir. Bu politika üçlü bir sacayağına oturtulmuştur. Birinci olarak ulusal kültürün, bölgenin yerel kültürü üzerinde inşa edilmesi kabul edilmiştir. İkinci olarak diğer kültürlerin yerel kültür içine yerleştirilmesi öngörülmüştür. Son olarak ise İslam'ın ulusal kültürün en önemli parçası olduğu kabul edilmiştir. Bu ilkeler Malay olan ve olmayan vatandaşlardan şiddetli tepkiler almıştır. Buna rağmen bu politika devlet tarafından kabul edilmiştir.⁶¹

İslam, Malay kimliğinin en önemli kaynağı olarak Malayları diğer etnik gruplardan ayrı bir konuma yerleştirmektedir. Hızlı değişimlere maruz kalan toplumda değişmez bir sabite olarak bu kimliği korumakta ve Malaylığa bir anlam da katmaktadır. Bu nedenle birçok araştırmacı İslam'ın yükselen bir değer haline gelmesinin, hızla modernleşen Malay toplumda yaşanan kimlik arayışının bir yansıması olduğu savunmuştur.⁶² Ancak bu durumun ortaya çıkardığı karışıklık da kabul edilmiştir. Sonuç olarak bu kimlik arayışı İslami bir motif, sosyal bir ihtiyaç sonucu olarak ortaya çıkmış olabilir.⁶³ Ancak şu unutulmamalıdır ki İslam'ın bölgeye Malaylar üzerinden yayılması Malay olmayla Müslüman olmayı eş anlamlı hale getirmiştir. Uzun yüzyıllar boyu var olan bu algı, sömürgecinin sona ermesiyle birlikte Anayasadaki tanımında bu şekilde tezahür etmesi doğal karşılanmalıdır.

İslam'ın Malay kimliğinin yeniden inşasında etkili olması dindar olan ve din ile sıkı bir irtibatı olmayan Malaylar arasında ayrışmaya götürmüştür. Bir nevi 'iyi Müslüman-kötü Müslüman' ayrımı yahut hissiyatı baş göstermiştir.⁶⁴ Fakat bu durum dava hareketinin barizleştiği dönemlere denk gelmektedir. Daha açık bir ifadeyle İslami fikirlerin ve faaliyetlerin ortaya çıktığı ilk dönemlerde İslam, Malay ve Malay olmayan bireyler arasında ayırıcı bir özellikken, sonraki dönemlerde Malaylar arasında dini eğilimle irtibatlı olarak ayırıcı bir özelliğe sahip hale gelmiştir. Bununla birlikte İslam'ın

---

⁶¹ Abdullah Saeed ve Hassan Saeed, *a.g.e.*, s. 125.

⁶² Ozay Mehmet, *a.g.e.*, s. 22.

⁶³ Ozay Mehmet, *a.g.e.*, s. 22.

⁶⁴ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 88-89.

Malezya’da radikalleştirici bir rol oynadığı da ifade edilmektedir. Radikalleşmenin beraberinde bir üstünlük söylemini de getirdiği düşünülmektedir. Hatta bu durumun bir baskıya dönüştüğü de söylenmektedir.⁶⁵ Yani Malezya bağlamında İslam’dan bahsedildiğinde Müslümanlığın çok farklı konumları ile karşılaşılmaktadır.

İslami kimliğin yükselişinin dolaylı bir sonucu olarak devletin İslamlaşma politikalarından söz edilebilir. Ayrışmaları önlemek ve durumu kontrol altında tutabilmek adına devlet eliyle çeşitli projeler yürürlüğe konulmuştur.⁶⁶ Bunlardan biri de İslam üniversiteleridir ki bu konu ileride ayrıntıları ile ele alınacaktır. Ayrıca kurumların ve ürünlerin isimlerinin önüne ‘İslami’ sıfatı koymak gibi trendler gene bu durumlarla irtibatlı olarak ortaya çıkan isimlerde İslamlaşma olarak görülebilir.

3.2. 13 Mayıs 1969 Olayları

1969 yılında yapılan yerel seçimlerin ardından, Kuala Lumpur’da Çinli asıllı Malay bir vatandaşın cenaze yürüyüşünü müteakip ortaya çıkan kanlı çatışmalar 13 Mayıs olayları olarak isimlendirilmektedir. Seçimlerin etkisi ile ortaya çıkan sokağa sığmayan bu olaylar üniversite öğrencilerine kadar etki alanı oluşturmuştur. Malezya’nın yakın tarihinin şekillenmesinde etkili olan ve Malayların millet bilincini tetikleyen bu hadise üzerinden birçok temaya temas edilebilmektedir.

10 Mayıs 1969 yılında gerçekleştirilen yerel seçimler öncesi yapılan seçim propagandaları, sömürge sonrasında yeni oluşmakta olan kimlik, milli bilinç, çok kültürlülük gibi konularda halkın gerilmesine neden olmuştur.⁶⁷ Malay yönetimler, sömürge döneminde ülkedeki madenlerde ve çeşitli alanlarda çalıştırılmak üzere getirilen Çinli ve Hintlilerin taleplerini idare etmeye çalışsalar da, seçim propagandalarının yükselttiği gerilimi düşürememişlerdir. Bu bağlamda bakıldığında bir

---

⁶⁵ Frederik Holst, *a.g.e.*, s. 18.

⁶⁶ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 92.

⁶⁷ Barbara Watson Andaya ve Leonard Y. Andaya, *A History of Malaysia*, Palgrave Macmillan, New York, 2001, s. 297.

gerginliğin yaşanmasının kaçınılmaz olduğu fark edilmektedir. Ayrıca seçim için yapılan gösteriler sırasında Çinli bir göstericinin polis tarafından öldürölmesi oluşan gerilimin tolere edilmesini imkansız hale getirmiştir. Cenazeyi için yapılan yürüyüşler sırasında Malaylar ve Çinliler arasında başlayan sözlü tartışma-sataşmalar kanlı kavgalara dönmüştür.

Cenaze sırasında oluşan hezeyana ek olarak, Malayların elde ettiği seçim sonuçları onların daha da fazla öfkelenmesine neden olmuştur. Özellikle Kuala Lumpur'da Çinlilerin güçlenmiş olması Malaylar tarafından kabul edilmemiştir. Karşılaştıkları bu durum karşısında şaşırın ve sonrasında sinirlenen Malayların Çinliler karşısında oylarının düşmesinin nedeni aslında Malayların oylarının farklı görüşe sahip partiler arasında parçalanmasından kaynaklanmaktadır.⁶⁸

Farklı sebeplerle irtibatlandırabilmesine rağmen Malezya tarihinde çok önemli bir yere sahip olan bu olay aslında çok etnikli toplumun yönetilememesinden meydana gelmiştir.⁶⁹ Ülkede daha sonra yürürlüğe konacak politikalarda bu çok kültürlülük gerilimi sürekli olarak masaya taşınacaktır. 13 Mayıs Olayları sonrasında UMNO tarafından yönetilen hükümet, Malayların daha iyi eğitim almasını hedefleyen politikalar düzenlemeye başlamıştır. Bu durumun etkisi Yeni Ekonomik Politika kısmında günümüze yansıyan etkileri ile birlikte net bir şekilde görülebilmektedir. Meydana gelen büyük gerilim sonrasında hükümet tarafından yürürlüğe sokulan Yeni Ekonomik Politika, büyük değişimlerin başlangıcı ve müsebbibi olmuştur. Bu politikanın hedefleri arasında Malayların sosyo-ekonomik olarak gelişmesi, şehirleşmesi ve endüstrileşmesi hedeflenmiştir.⁷⁰

Yönetimin sahibi olan Malaylar, etnik kimliklerini bu tür gerilimler sonrasında daha öne çıkarır hale gelmişlerdir. Güneydoğu Asya bölgesinde saygın bir konumlarının olması da bu durumu pekiştirmiştir. Ayrıca Batı'dan gelen ulus devlet fikri, İslam'ın

---

⁶⁸ Barbara Watson Andaya ve Leonard Y. Andaya, *a.g.e.*, s. 297.

⁶⁹ Ozay Mehmet, *a.g.e.*, s. 201.

⁷⁰ Ozay Mehmet, *a.g.e.*, s. 108.

öngördüğü ve Malaylarda ciddi bir şekilde karşılığını bulan sosyal kuralları Malezya’da sürtüşmelere kaynak olmuştur. Her ne kadar Batılı değerleri, yönetim bağlamında, ve İslami gereklilikleri birlikte yaşama bakımından birçok araştırmacı tarafında başarılı görülse de, farklı etnik kökenler arasındaki gerilim bugünün Malezya’ında hissedilebilir haldedir. Takip edilen ve tartışılan konulara bakıldığında Malezya, modernleşme anlamında İslam dünyasının başarılı örnekleri arasında yer almaktadır.⁷¹

13 Mayıs olayları hükümetin aldığı karar sonucu yapılan müdahalelerle sona ermiştir. Toplamda dört gün süren kanlı çatışmalar bu kararlarla nihayete ermiştir ancak oluşan gerilim iki ay kadarlık bir sürede toplumda şiddetli bir şekilde hissedilmiştir. Kaynaklarda bu çatışmalarda çoğunun Çinli olduğu “196 ölüm, 409 yaralı”⁷² olduğu aktarılmaktadır. Ayrıca yerleşim yerlerinde de ciddi tahribatlar meydana gelmiştir. Bu denli büyük can ve mal kaybı oluşturan bir olayın, insanların zihin dünyalarına da derin izler bırakmıştır.

Gelecek bölümde, Malezya yakın tarihinin en kanlı olayının siyasetten sosyal hayata yansımalarını aktarmak için Yeni Ekonomik Politika bağlamında konuyu bir bakış atılacaktır.

4. Malezya Eğitim Sisteminde İslam ve Kimlik Sorunları

(Yeni Ekonomik Politika)

13 Mayıs sonrası devlet yaşanan sıkıntıları çözümlenebilmek adına bir danışma meclisi oluşturmuştur. İsmi Ulusal Danışma Konseyi, National Consultative Council kısaca NCC, 1970 yılının Ocak ayında, oluşturulmuştur. Kuruluş amacı olarak “Malay ulusal kimliğinin gelişimi için sosyal entegrasyonun artırılması ve farklı millet arasındaki işbirliğine rehberlik etmek” olarak belirlenmiştir.⁷³ Toplumun farklı

---

⁷¹ Ozay Mehmet, *a.g.e.*, s. 3.

⁷² Barbara Watson Andaya ve Leonard Y. Andaya, *a.g.e.*, s. 298.

⁷³ Barbara Watson Andaya ve Leonard Y. Andaya, *a.g.e.*, s. 299.

kesimlerinde ve mesleklerinden gelen kişilerin oluşturduğu bu meclis sayesinde yaşanan sıkıntılara çözümler bulunması hedeflenmiştir. Yaşanılan olaylar Malay hükümetinin, görüldüğü üzere, farklı oluşumlar içine girmesine zorlamıştır.⁷⁴

Bu konsey dışında hükümetin ekonomi politikalarında da büyük değişiklikler olmuştur. Ülkenin ‘asıl’ sahipleri olmamalarına rağmen Çinlilerin ekonomiyi ellerinde tutmaları, kırsal kesimde yaşayan Malayların ciddi derecede fakirliğe mahkum halde olması Malayların ülkenin ekonomisinde de söz sahibi olma isteklerinin şiddetlenmesine neden olmuştur. Yirminci yüz yılın ilk yarısında uygulanan ekonomik politikalarından memnun olmamalarının ayrıca bu rahatsızlıkta payı vardır.⁷⁵ Malayların yükselen talepleri karşısında hükümet, “ülkenin son otuz yılındaki devasa değişimlerin en büyük sorumlusu olan”⁷⁶ Yeni Ekonomik Politika 1971 yılında yürürlüğe girmiştir. Normalde yirmi yıl sürmesi ve 1990 yılında sona ermesi planlanan bu politika günümüzde halen yürürlüktedir.

Yeni Ekonomi Politikası (YEP) ile elde edilmesi planlanan en önemli iki hedef, etnik kimlik farkı olmaksızın fakirliğin azaltılması ve sonunda yok edilmesi; toplumda etnik kimlik ile irtibatlı olarak ortaya çıkmış olan ekonomik dengesizliklerin giderilmesi doğrultusunda adaletin sağlanmasıdır.⁷⁷ Bu çalışma bağlamında ele alınacak husus ise YEP kapsamında teknoloji, tıp ve fen bilimleri alanında yurtdışına Malay öğrencilerin gönderilmesidir. Özellikle Çinlilerin hakimiyetinde olan bu alanlarda uzman olan Malayların sayısının artırılmasıyla Çinlilerin oluşturduğu tekelin kırılması hedeflenmiştir.⁷⁸ Asıl amacının yanında, genellikle kırsal alanda yaşayan ve ekonomik imkanları kısıtlı olan Malay gençlerinin ulusal ve dini kimliklerinin güçlenmesi ile sonuçlanmıştır.

---

⁷⁴ Barbara Watson Andaya ve Leonard Y. Andaya, *a.g.e.*, s. 300.

⁷⁵ Barbara Watson Andaya ve Leonard Y. Andaya, *a.g.e.*, 302.

⁷⁶ Barbara Watson Andaya ve Leonard Y. Andaya, *a.g.e.*, 303.

⁷⁷ Barbara Watson Andaya ve Leonard Y. Andaya, *a.g.e.*, 303.

⁷⁸ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 21.

Fakir bölgelerde yaşayan ve başarılı olan Malay öğrenciler YEP sayesinde yüksek eğitim imkanına kavuşmuşlardır. Gönderilecek öğrencilerin özellikle Malaylar arasından seçilmesi daha çok kırsalda yaşayan yerli ve yerel halkı derin değişimlere sürüklemiştir. YEP kapsamında Amerika’da lisans düzeyinde biyoloji eğitimi almış, kırklı yaşlarında olan bir Malay vatandaşın ifadesiyle bu eğitim onları için bir ‘kurtuluşu’ olmuştur.⁷⁹

Genelde güneydoğu Asya ve özelde Malezya bağlamında konuşulduğunda Malay olmanın Müslüman olmakla eş anlamlı hale geldiği çalışmanın ilk bölümlerinde ifade edilmiştir. Kırsal bölgede yaşayan Malaylar dendiğinde, Müslüman halkın kast edildiği açıktır. Bu eşleşme nedeniyle YEP, Malayların dini hayatlarında ve algılarında değişimlere neden olmuştur. Çoğunluğu köylerden veya küçük şehirlerde yaşayan bireylerden oluşan yurtdışı öğrenci grupları gittikleri ülkelerde yeni bir hayatla karşılaşmışlardır. Ancak bu karşılaşma ve beraberinde getirdiği sorunlar tahmin edilenin aksine Malayların kimliklerine ve dinlerine daha fazla bağlanmalarıyla sonuçlanmıştır.

Eğitimle ilgili ortaya çıkan en büyük sorun, farklı bir sisteme geçiş ve İngilizceye hakim olmamaktır. Sosyal hayatın tamamen değişmesi, yemek kültürünün farklı olması gibi tali problemler de öğrencilerin hayatına etki etmiştir. Ancak Malay öğrenciler birlikte yaşadıkları için bu sorunlarla daha kolay baş etmişlerdir. Bu zorlukların bir netice olarak Malay öğrenciler, kendi kültürlerine daha duyarlı hale gelmişlerdir.⁸⁰

Yurtdışındaki öğrenciler, 1970’li yıllarda Malezya merkezli üniversitelerdeki Müslüman öğrencilerin oluşturduğu İslami hareketlerden daha farklı bir yapı sunmuşlardır. Bu durum daha sonra Malezya’ya da etki edecektir. Ama öncesinde yurtdışındaki, özellikle de Birleşik Krallıkta yaşayan öğrencilerin Müslüman kimliklerinden hareketle ortaya koydukları yapılara bakılabilir. Yurtdışında olmalarından kaynaklı olarak bu kesim, İslam dünyasının farklı düşünürlerinin kitapları ile daha kolay irtibat kurmuşlardır. Bu irtibatları sonucu Mevdudi, Hasan el-Benna,

---

⁷⁹ 7.4.2014 Tarihinde yapılan kişisel bir mülakattan edinilen bilgi.

⁸⁰ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 21.

Seyyid Kutub gibi alimlerin eserlerini okumuşlardır.⁸¹ Malezya’da hakim olan din anlayışının kıstasları çerçevesinde bu isimlere bakıldığında biraz daha rijit kaldıkları söylenebilir. Bu nedenle de büyük çoğunluğu Ortadoğulu olan alimlerin etkisi nedeniyle yurtdışındaki öğrencilerin söylemlerinde bir farklılaşmadan söz edilebilmektedir. Malezya içinde kalan öğrenciler ise yerel unsurlarla daha fazla irtibatlı olmuşlardır.

Yabancı ülkelerde eğitim alan Malay öğrenciler, diğer Müslüman gruplarla bağlarını kurmakla birlikte, kendilerine ait öğrenci birliklerini kurmaya başlamışlardır. Bunlardan ilki Malay Öğrenci Çalışma Grubudur (MISG, Malay Islamic Study Group). Buna ek olarak İslam’ın Sesi (Voice of Islam) ve İslam Temsil Konseyi (Islamic Representative Council) de zikredilebilir. Oluşturulan bu gruplar sayesinde Malay öğrenciler bir komün içinde yaşamışlardır. Ayrıca bu grupların durumlarını kontrol etmek, ihtiyaçlarını dinlemek için Malezya’dan bazı görevliler ziyaretlerde bulunmaktadır.

Eğitimini tamamlayıp yurda dönen öğrenciler, değişmekte olan Malezya’nın silüetine birçok olumlu katkıda bulunmuşlardır. Öncelikle din açısından bakıldığında, Malezya’daki İslami canlanmanın en önemli iki etkisinden biri olarak yurtdışına gönderilen öğrenciler görülmektedir.⁸² Güçlenen milli bilinçle birlikte Malaya olmanın en bariz ögesi olan Müslüman oluş daha belirgin hale gelmiştir.

Ülkenin çehresinin dönüşümüne etkileri şehirleşme üzerinden dahi anlaşılabilir. Ülke kısa bir süre içerisinde sömürge öncesindeki şehirleşme oranını ikiye katlayacak şekilde gelişim göstermiştir. Chandra Muzaffar’e göre şehirleşme, YEP sonucu daha yoğun bir hale gelmiştir.⁸³ Bu şehirleşme ile birlikte insanlar, din ve şehir hayatı arasındaki iletişime görünürlük kazandırmışlardır. Öğrenciler, Müslüman Malaylar arasından öğrencilerin seçilmesi de değişik etkilere neden olmuştur. Öncelikle

---

⁸¹ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 24.

⁸² Dr. Sadayandy Batumalai, *Islamic Resurgence & Islamization: A Malaysian Christian Response, the Re-Awakening of Islam in Relationship to Other Religions in Malaysia*, Perak Malaysia, 1996, s. 57. Diğer en güçlü etken olarak ise -veya dalga olarak- ABİM’e işaret edilmektedir.

⁸³ Chandra Muzaffar, *a.g.e.*, s. 15.

İslam şehre taşınmıştır. İş hayatında din, kadının görünürlüğü gibi mevzular tedavüle girmiştir. Çünkü yurtdışından gelen Müslüman Malaylar çalışma hayatına atılmıştır. Önemli bir kısmı akademisyen olan bu öğrenciler Din, insanlara birlik duygusu sağlayarak ve kimlik vererek sosyal hayatta önemli ihtiyaçları karşılamıştır. Sosyal bilinç sayesinde, bireysel olarak da dine yönelimde artış olmuştur.⁸⁴

YEP sayesinde elde edilen diğer bir kazanım, dünyanın her bir yanından gelen Müslüman öğrenciler arasında sıkı bağlantılar kurulmasıdır. Yurtdışında okuyan bir Malay öğrencinin aktarımına göre sınıf arkadaşlarının önemli bir kısmı geleceğin başbakanı, sultanı olacak kişilerden oluşmaktaymış.⁸⁵ Gelecekte önemli kademelere gelecek olan Müslümanlar arasındaki bağların gelişiminin yanında, mobilitenin artmasında da önemli etkileri olmuştur bu durumun. Malezya coğrafi konumu nedeniyle Avrupa ve Ortadoğu gibi merkezlerden uzak kalmasına rağmen, kurulan irtibatlar nedeniyle Malay Müslümanlar yaşadıkları bölgede genel gündemden uzak kalma veya atıllık oluşmamıştır.

YEP'in bu olumlu etkilerinin yanında, farklı kesimler için söz konusu edilen olumsuz etkilerden bahsetmekte durumun kapsamlı olarak ortaya konması için fayda vardır. Temelde etnik kimlik farkı olmaksızın fakirliğin giderilmesini öngören bu politika en çok Malaylara faydalı olmuştur. Hükümetin yardımlarında faydalanma oranları fazla olan Malaylar arasında üstün hissetme durumu oluşmuştur. Ayrıca farklı etnik gruplar arasındaki ayrışmayı azaltmayı hedefleyen YEP'in tersine etki olarak ayrışmayı arttırdığı söylenmektedir.⁸⁶

---

⁸⁴ Chandra Muzaffar, *a.g.e.*, s. 16.

⁸⁵ 7.4.2014 Tarihinde yapılan kişisel bir mülakattan edinilen bilgi.

⁸⁶ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 78-81.

5. Sonuç

Malezya'ya İslam'ın gelişi ve yerli halkın yeni dini kabul edişi, İslam dünyasının diğer bölgeleri ile kıyaslandığında ayrı bir konumda bulunmakta olduğu görülmektedir. Ticaret, bölgeye gelen Müslümanlarla yapılan evlilikler ve tasavvuf etkisiyle İslam'la tanışan halk uzun yıllara yayılmış sosyal değişimler sonucunda Müslüman olmuşlardır. Değişimler esnasında yerel dillerine yerleşen kelimeler sayesinde Malay Müslümanlar bölgede İslam'ın temsilcileri haline gelmişlerdir.

İngiliz sömürgecinin sona ermesiyle birlikte Malayların İslam'la kurdukları bağlar bir başka boyuta geçmiştir. Çokkültürlü toplumsal yapıyla karşı karşıya kalan Malay halk, İslam'ı kimliklerinin en önemli parçası olarak anayasalarında yer vermektedirler. Ayrıca Malezya'nın anayasasında resmi din olarak İslam deklare edilmiştir. Böyle İslam bir yandan milli bir bilincin oluşmasını sağlarken, diğer yandan kendi etki alanını da geliştirmiştir. Yani İslami gelişimler ve Malezya'nın bir ülke olarak kalkınması birbirlerine destek olarak yol almışlardır. Uygulamaya konulan YEP sayesinde Müslüman Malayların ülkedeki durumlar iyileşmiş ve sonrasındaki İslamlaşma politikalarıyla birlikte ülke İslami ihya ve kalkınma ile anılır hale gelmiştir. Gelecek kısımda, Malezya'daki İslamlaşma fikirlerinin en önemli geliştiricisi Nakip el-Attas'tan ve ülkedeki etkisinden bahsedilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: NAKİP EL-ATTAS VE MALEZYALI MÜSLÜMANLARA ETKİSİ

Bu bölümde Malezya'daki İslami hareketin bir fotoğrafı aktarılacaktır. Ülkede İslam medeniyetinin ihyası çerçevesinde Malay Müslümanların faaliyetleri anlatılacaktır. İslamlaşma faaliyetlerinin yayılmasına sebep olan durumlara kısa referanslarda bulunulacaktır. Sonrasında Malezya'nın entelektüel tarihinin şekillenmesinde belki de en önemli etki sahibi olan Nakip el-Attas'ın İslam medeniyetinin krizlerine dair sunduğu çözüm haritaları sunulacaktır.

1. Malezya'daki İslami Hareketin Durumuna Bakış

Malezya'daki İslami hareket içerisinde birçok farklı yapıya sahip kuruluşu barındırmaktadır. İçerisinde çeşitli felsefeden ve değişik amaçlar güden insandan müteşekkildir. Farklı siyasi görüşlere sahip olan kurumlarla, PAS⁸⁷ ve UMNO⁸⁸ gibi, irtibatlı halde gelişim göstermektedirler. Yapısal varyasyonların yanında İslami hareketlerde yer alan bireyler de değişik etnik kimliklere sahiplerdir. Birçok alanda var olan bu farklılaşmalara rağmen Malezya'da, ıslah düşüncesi etrafında şekillenmekte olan İslami eğilimler yoğun bir şekilde gündemdedirler ve görece başarılıdırlar. Bu nedenledir ki; elit ve sekülerist yönetimlerin ulaşamadığı noktaya, ABIM gibi kuruluşlar, sıkı çalışma programları ve halka iyi nüfuz etme sayesinde ulaşmışlardır.⁸⁹

Malezya'da ıslah temelli İslami hareketleri çeşitli şekillerde ele almak, içerdikleri farklı gruplanmalar nedeniyle mümkündür. En büyük etkiye ve dolayısıyla dönüştürme

---

⁸⁷ Malezya İslam Partisi. 1951 yılında kurulan parti, Malezya siyaseti içerisinde İslam'ın yer yükselen bir değer olarak var olmasına ciddi katkı sağlamıştır. Özellikle Malay Müslümanların yer aldığı bölgelerden yoğun destek görmektedir.

⁸⁸ Birleşmiş Ulusal Malay Organizasyonu. Malezya'nın bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren ülkenin yönetiminde söz sahibi olan en güçlü partidir. Milliyetçi ve mutedil bir İslam anlayışı çerçevesinde hareket etmektedir.

⁸⁹ Ozay Mehmet, *a.g.e.*, s. 48; 51.

gücüne Müslüman öğrenciler sahiptirler. İslami faaliyetlerde yer alan öğrenciler ise yurtdışında eğitim alanlar ve Malezya’da eğitim alanlar –ki bu öğrenciler ABIM başlığı altında incelenmektedir- olarak iki kısma ayrılmaktadırlar. Bu ayrımın en büyük nedeni öğrencilerin düşüncelerinin şekillendiren ve besleyen kaynakların farklılığından kaynaklanmaktadır.

İslami harekette etkin olan eğitilmiş gençliğin yanında, halk seviyesinde de İslamlaşma fikrine ve faaliyetlerine destekçi olan kişiler bulunmaktadır. Daru’l-Erkam ve Cemaat-i Tebliğ gibi hareketler bu bağlamda değerlendirilebilir. ABIM’deki yapı kadar sistemli olmamakla birlikte adı geçen hareketlerin, Malezya’daki İslami dönüşümde etkin olduğu kaynaklarda ifade edilmemektedir. Bu yapılanmalar dışında kalan normal bireyler arasında İslami değişimin etkisi ile olumlu bir bilinçlenme olduğu söylenebilir. Çünkü sürekli gündemde olan İslamlaşma ve ıslah gibi mevzularda Malayların tepkisiz yahut bihaber kalması mümkün görünmemektedir.

Bahsi geçen farklı seviyelerdeki ve kesimlerdeki katılımlar içerisinde en etkin olan ve değişime katkıda bulunan kesim öğrencilerdir. 1970’lerde başladığı ifade edilen bu İslami dönüşüm, Malezya’da ve Malezya dışında üniversite eğitimi almış, ülkeye döndüğünde şehirlere yerleşmiş Malay gençliğidir.⁹⁰ Kaliteli eğitim almış bu nesiller mezun olduktan sonra topluma etki etmeye devam etmişlerdir. Kendilerinin yaşadıkları değişimi halka yansıtmışlardır. Bu sebeple ihya düşüncesinin temeli, ana unsuru olarak bu gençler görülmektedir. Onların İslami eğiliminin nereden kaynaklı olduğunu anlamak için çeşitli çalışmalar yapılmış, ihya düşünceleri anlaşılmasına çalışılırken sürekli bir biçimde öğrencilere ve oluşturdukları hareketlere atıf yapılmıştır.⁹¹

Yurtdışında eğitim alan Malay öğrencilerin Malezya’ya dönmesiyle birlikte birçok görüş ülkeye girmiştir. Kullanıma giren bu görüşler Malezya’daki İslami hareketi de etkilemiştir. Sosyal bir dönüşümün zihinsel bir değişimle gerçekleştiği muhakkaktır.

---

⁹⁰ Vidhu Verma, *Malaysia: State and Civil Society in Transition*, Lynne Rienner Publishers, Londra, 2002, s. 102.

⁹¹ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 5.

1900'lü yılların başında da var olan ancak etkinlik alanı ve belirginliği az olan dini temayüller daha şekilli hatlar kazanmaya başlamıştır. Ağırlıklı olarak kırsal bölgelerden gelen Malaylar arasında oluşan bu değişim, dini temayül şehirli Malayları da etkilemeye yetmiştir. Tamamen alt ve orta tabakada kısıtlı kalan bir dönüşüm yerine, daha kapsamlı ve üst katmanlara kadar giden bir dönüşüm söz konusu olmaya başlamıştır.

Öğrencilerin İslam'a dönüşü ve Malay kimliğinin öne çıkışı ile alakalı olarak çeşitli nedenler sıralanmıştır:⁹²

13 Mayıs 1969 Olayları⁹³: Öğrenciler arasında İslam'a verilen ehemmiyetin artmasındaki en önemli nedenlerden olarak görülmektedir. Temelde etnik kimlik gerilimine dayanan bu kanlı olaylar her ne kadar Kuala Lumpur sokaklarında vuku bulmuş olsa da üniversite hayatını derinden etkilemiştir. Yaşanan gerilim üniversite öğrencilerinin zihin dünyalarına da sıçramıştır. Malaya Üniversitesi'nde 1969-1975 yılları arasında Malay ve Çinli öğrenciler arasında yaşanan gerilimlerin bu olaydan kaynaklandığı düşünülmüştür. Sömürgecinin sona ermesi sonrasında Çinlilerin devlet kademelerinde güçlü olmaları, Malayların ülkenin geri kalanından daha geride olduklarını düşünmeleri gibi etkenler nedeniyle Malay üniversite öğrencileri gösterilere başlamışlar ve dönemin başbakanı Tunku Abdul Rahman'ı Malayların yönetimde daha fazla yer sahibi olmasına ve Çinlilerin görevlerinden azledilmesine zorlamışlardır.⁹⁴ Yükselen Malay kimliğinin bir getirisi olarak İslam daha fazla öne çıkmaya başlamıştır. Malaya Üniversitesi'ndeki bir İslami gençlik liderinin sözlerini durumu daha iyi kavramak için aktarmakta fayda var: "... Problemler bir dönemdi. Birçok problem vardı... Malayların fakirliği, dil ve bozulma... Önceden bu problemleri İslam dışında düşünüyorduk; aslında bütün bunları İslam'la birlikte çözebilecektik."⁹⁵

---

⁹² Tezin farklı kısımlarında ayrıntılarıyla ele alınmış bazı hususlar, konunun kapsamı gereğince bu kısımda yer almaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için ilişkili kısma -13 Mayıs 1969 Olayları- bakılabilir.

⁹³ Bknz. <http://may131969.wordpress.com/>.

⁹⁴ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 10-11.

⁹⁵ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 11.

PKPIM, Malay Müslüman Öğrenciler Ulusal Birliği (National Union Of Malaysian Muslim Students) gibi üniversite öğrenci gruplarının, 1973 yılı itibariyle özellikle, İslami hareketi yönetecek insanları yetiştirmek ana amaçlarından biri haline gelmişti. Bu gruplar sayesinde birçok alanda değişim amaçlanmıştı ve halihazırda faaliyetler sürülmekteydi. Bütün bunlarla birlikte İslam ve Malay kimliğine vurgu ve bu kimlikle olan oluşturulması hedeflenen bilinç arttı. Artan bu hareketlilik sayesinde öğrenci grupları ABIM'in kurulmasına zemin hazırlamıştır. ABIM'in kurulmasının temel amacı üniversiteden mezun olan ve dava hareketinin içinde olan bireylere, okul dışında da faaliyetlerini sürdürecekleri bir mekan oluşturmaktır. ABIM ile ulaşılmak istenen hedef İslami esaslara uygun olan bir topluluk oluşturarak bir nevi model oluşturmak ek olarak.⁹⁶

Böyle sıkıntılı bir sürecin yaşandığı dönemde önemli oluşumlar hayat bulmaya başlamış ve Müslüman liderler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu noktada üniversitedeki Müslüman Malay öğrenciler arasında bir lider olarak sıvriyen Enver İbrahim'den söz etmekte fayda vardır. Malay Çalışmaları bölümünde öğrenci olan İbrahim, Malaya Üniversitesi'nin önde gelen öğrenci birliklerinin başındaydı. Dönemin başbakanı Tunku Abdul Rahman karşıtı hareketleri o yönetmiştir.⁹⁷ İbrahim önderliğinde ve etkisinde, İslami hareket liderleri İslam'ı daha ciddi bir şekilde öğrenmeye başlamıştır.⁹⁸ Dönemin koşulları içinde yetişen İbrahim onun gibi bir çok isim daha sonra ülkenin yönetiminde söz sahibi olmuşlardır. İbrahim'in çeşitli üniversite gruplarının başında olduğu ve Malay-Çinli öğrenciler arasında gerilimde lider konumunda olduğu bilinmektedir. Bu misyonun yanı sıra, İbrahim öğrencilerin yönettiği ve halkla iletişimi arttıran Bilinçlenme Kampları (Consciousness Raising Campaign) isimli bir proje onun liderliği döneminde başlamıştır. Bu çalışma kapsamında öğrenciler daha fakir olan bölgelerdeki halkla iletişime geçmiş, onlarla kısa süreler birlikte yaşamış ve sohbetler yürütmüşlerdir. Bu sayede öğrencilerin daha fakir insanları anlamaları sağlanmış ve köylerde yaşayan

---

⁹⁶ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 17.

⁹⁷ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 12.

⁹⁸ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 13.

insanlara bir nevi rehberlik faaliyet sunulmuştur.⁹⁹ Bu tür hareketlerle birlikte artmaya başlayan İslami faaliyetler sonucunda Malay milliyeti üzerine yapılan vurgu yerini İslam'a bırakmıştır. Bir değişimin ve dönüşüm hareketinin de kendi içinde bir değişme uğraması söz konusu olmuştur. Dava hareketinin belirgin bir hal alması da bu dönem öncesindedir.

İran İslam devrimi: Malay dünyasında İslam'ın tekrardan tedavüle girmesinin nedenleri olarak özellikle kimlik oluşumu hususu üzerinde durulmuştur. Ancak kimlik oluşumuna katkısının yanında İslam'ın yükselişine neden olan başka noktalar da vardır. Etkili olan nedenlerden bir tanesi olarak İran'da İslam devletinin kurulmasıdır. 20 yüzyıla kadar olan dönemde sürekli olarak dinin etkisinin giderek azalacak olması tezini yanlışlanması olan bu devrim, Malay Müslümanları da heyecanlandırmıştır. İslam devleti fikrinin savunan veya savunmayan her Müslüman grubunun ve hareketin İslam-devlet ilişkisi ile alakalı bir fikre sahip olması İran devriminin etkisi olarak görülebilir. Devrimin etkileri farklı zeminlerde ilerlemiştir. Öncelikli olarak devrim sayesinde insanlar İslam temelli bir devlet inşa edilebileceğini görmüşlerdir. İkinci olarak ise kurulan İslam temelli devletin herhangi bir yabancı kaynağı takip etmeksizin, kendine has bir şekilde varlığını sürdürebileceğini göstermesidir.¹⁰⁰

Batılı değerlerin algısı: Yurtdışına giden Malay öğrenciler arasında İslam'a bağlılık olduğu ve onların çeşitli İslami öğrenci grupları kurdukları yada var olan İslami gruplara katıldıkları söylenmişti. Bu öğrencilerin Batı'daki değerlere ilgi duymaksızın kendi değerlerine bağlı bir şekilde kalmaları ve dahası İslami faaliyetlerde bulunmaları ilgi çekici bir husustur. Bu hususta, Muzaffar yurtdışına gönderilen öğrencilerin Batı'nın yıkılmakta olduğuna olan inançlarının etkin olduğuna dikkat çeker.¹⁰¹

Geri kalmışlık: Bağımsızlığın kazanılmasında kısa bir süre sonra Malaylar, Çinli ve Hintlilerin gerisinde kalmış olduklarını fark etmeleri İslami hareketin güçlenmesinde

---

⁹⁹ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 16.

¹⁰⁰ Chandra Muzaffar, *a.g.e.*, s. 36.

¹⁰¹ Chandra Muzaffar, *a.g.e.*, s. 34.

dolaylı olarak etkilidir. Eğitimsiz olan ve çoğunlukla kırsal alanda yaşayan Malayların yeniden, ülke yönetiminde ve diğer birçok alanda etkin hale gelebilmelerinin en doğru yolu olarak, İslami yola dönüş olduğunu düşünmüşlerdir.¹⁰² Batılı ideolojiye sahip devlet nedeniyle birçok problemle karşılaştıklarını düşünmüşlerdir.

Seyit Nakip el-Attas: Bütün etkenlerin yanı sıra Seyit Nakip el-Attas'ın etkisi ayrı bir öneme sahiptir. Sanat Fakültesinin başında bulunan el-Attas öğrencilerle birlikte toplanıp, İslam hakkında konuşmalar ve derin tartışmalar yaptığı aktarılmaktadır. Bu konuşmalar el-Attas'ın evinde ve ofisinde gerçekleşmekteydi. Yapılan müzakereler ve karşılıklı fikir teatilerinden sonra, Malay öğrenciler Malayların geri kalmışlığına çare aramak için çıktıkları bu yolda daha farklı bir dönemece gelmişler. Malay Müslümanların 'dertleri' bütün İslam ümmetinin sorunlarına çare bulmak olmuştur.¹⁰³

Zikredilen farklı perspektiflerin etkisiyle oluşan ve güçlenen hareketlerden öne çıkan isimlerden bazıları şunlardır:

Cemaat-i Tebliğ Grupları

1950'li yılların başından beri var olan Tebliğ grupları, 1970 ve 1980'li yıllarda ihya düşüncesi çerçevesinde daha etkin hale gelmiştir. Resmiyete dayanmayan ve esnek olan yapıları nedeniyle bu gruplar kurumsal bir yapı arz etmemektedirler. Kırsal alanlarda bulunduğu gibi şehirde de var olmaktadır. Grubun yaşlı ve genç üyeleri vardır. Bu grubun üyeleri İslam'ın mesajını aktarmak için ülke çapında seyahatler yapmaktadırlar. Hatta bazı üzereler ülke dışında da faaliyet vermektedir. Grup üyeleri yaptıkları bu faaliyetleri kendileri karşılarlar. Grubun faaliyetleri, üyelerin boş zamanlarında gerçekleştirilir. Grupların ana görevi üyelerin veya gruba yakın olan kişilerin evlerinde konuşmalar gerçekleştirmektir. Bu konuşmalarda insanlar, İslam'ın yoluna ve günlük hayatlarında Allah'ı hatırlamaya davet edilir.¹⁰⁴

---

¹⁰² Chandra Muzaffar, *a.g.e.*, s. 35.

¹⁰³ Zainah Anwar, *a.g.e.*, s. 13.

¹⁰⁴ Chandra Muzaffar, *a.g.e.*, s. 44.

Dar'ul-Erkam Hareketi

1968 yılında devlet okulunda bir din öğretmeni olan Ashaari Muhammad tarafından kurulmuştur. Daru'l-Erkam amacının İslami toplum oluşturmak olduğunu en baştan belirtmiştir. Bu amaç organizasyonun programlarında ve faaliyetlerinde olduğu gibi, üyelerinin davranışlarında ve hareketlerinde de İslami ilke ve ideallere göre hareket edeceğini ortaya koymaktadır. İslami bir toplum inşasında, Daru'l-Erkam Malay toplumundaki 'cahiliyye' unsurlarının ihracına ve toplumun yeniden şekillendirilmesinde 'vahyedilmiş' dine önem vermişlerdir.¹⁰⁵

1973 yılında kurulmuştur. Grubunun başlangıcındaki amacı yalnızca kişisel ahlaka yoğunlaşmaktı. Temel vurguları takva sahibi Müslüman olamaya dikkat çekmekti.¹⁰⁶ Başlangıçtaki bu mutedil tavır daha sonra kurucu olan Ashaari Muahmmad tarafından farklı noktalara getirilmiştir. 1994 yılında devlet tarafından Daru'l-Erkam yasaklanmıştır. Bu yasaklamada en önemli etkenler farklı ideolojileri savunması ve politik bir oluşum haline gelmesi iddialarıdır.¹⁰⁷ Ancak günümüzde bu hareketin üyeleri, temelde sahip olunan görüşler çerçevesinde tekrardan faaliyete geçme çabası içine girmişlerdir.¹⁰⁸

Malezya, İslami gelişmesini birçok sebebe bağlı yaşamaktadır. Ancak şu bir gerçektir ki, Malezya büyük değişimlerin içerisinde olan bir ülkedir.¹⁰⁹ Yukarıda geçen amillerden bazıları etkinliğini günümüzde yitirmiş olduğu düşünülebilir olsa da, Malezya geçmişinden aldığı birikimle geleceğinde de benzer dini kontekste ıslah projeleri yahut daha küçük ölçekli faaliyetlere önem vermektedir. Gelecek kısımda bu değişimlerin zihinsel boyutunu hazırlayan en önemli Malay düşünürlerden biri olan Nakip el- Attas ve Malezya'daki etkisi tartışılacaktır.

---

¹⁰⁵ Vidhu Verma, *a.g.e.*, s. 102.

¹⁰⁶ Chandra Muzaffar, *a.g.e.*, s. 45.

¹⁰⁷ Norshahril Saat, "The State, Ulama and Religiosity: Rethinking Islamization of Contemporary Malaysia", *Secularization, Religion and the State UTCP Booklet 17*, 2010, s. 134.

¹⁰⁸ Kişisel Görüşme.

¹⁰⁹ Christopher A. Furlow, "Islam, Science, and Modernity: From Northern Virginia to Kuala Lumpur", Doktora Tezi, Florida 2005, s. 42; 93.

2. Nakip el-Attas: Gelenekle Tekrar İrtibat Kurmak Olarak İslamlaşma

Nakip el-Attas'ın fikirlerinin Malezya'daki ameli ve fikri yansımalarını ortaya koyamaya çalışan bu kısımda, Malay düşünürün hayatı ve genel felsefe sistemi aktarılacaktır. Sonrasında ise fikirlerinin tecessüm ettiği alanlara işaret edilecektir.

2.1. Nakip el-Attas'ın Hayatı

Nakip el-Attas'ın hayatı, Malezya'nın yakın tarihinin geçirdiği evreleri üzerinde taşıyan kısa bir tarihtir. Bu nedenle onun hayatındaki önemli noktalara referanslar içeren biyografisi üzerinden Malay Müslümanların yakın tarihine bakılmış ve hayatlarındaki yansımaları görülmüş olacaktır. Diğer yandan el-Attas'ın mahalli kimliği onun genel anlamda İslam medeniyetinin ve Müslümanların yüzleştiği sorunlarla yeteri kadar ilgilenmediğini düşündürebilir. Ancak, düşünürün kurduğu sisteme bakıldığında el-Attas'ın söyleminin kapsayıcılığı anlaşılmaktadır.

Seyit Nakip el-Attas, 1931 yılında Cava adasında bulunan Bohor'da doğmuştur. Mensup olduğu aile Hz. Hüseyin'in soyundan gelmektedir. Daha sonra ailesinin taşındığı Johor'da sultanı ile akrabalığı da vardır. Dini ve siyasi kökleri sağlam olan bir aileden gelmiş olması, eğitimi ciddi anlamda şekillendirmiştir.¹¹⁰ İlk eğitimi ailesinden almıştır. Sonrasında devlet okullarında ve medreselerde eğitime devam etmiştir. Bu noktada Müslümanların yaşadığı ikili eğitim sisteminin –kolejler ve medreseler karşı karşıya- el-Attas'ın hayatında yer ettiği görülmektedir. Lise eğitimi döneminde dönemin sultanının kuzeni olan amcalarında kalmıştır.¹¹¹ Amcalarının sahip olduğu kütüphaneler sayesinde klasik İslam metinleri ve oryantalistlerin metinleriyle

---

¹¹⁰ Wan Mohd Nor Wan Daud, *The Educational Philosophy and PRactice of Syed Muhammad Naquib Al-Attas*, ISTAC, Kuala Lumpur, 1998, s. 2.

¹¹¹ Wan Mohd Nor Wan Daud, "Introduction", *Knowledge, Language, Thought and the Civilization of Islam: Essays in Honor of Syed Muhammad Naquib al-Attas*, UTM University Press, Kuala Lumpur, 2010, s. 15.

genç yaşlarda tanışmış ve onları okuma imkanına sahip olmuştur. Okudukları ve sömürgeyi yaşamış bir ülkenin vatandaşı olarak tecrübe ettikleri el-Attas'ın felsefesinin şekillendirilmesinde etkili olmuştur. Batıyı taklit ve köklerinden kopuş ile yoğun sıkıntılara gark olan İslam medeniyetinin ıslahı için geliştirdiği fikirlerin gelişimi bir bakımı buralarda oluşmuştur.¹¹² Köklü bir aileye sahip olmasının bu katkısının yanında el-Attas, ülke yönetiminde önemli görevler üstelenen amcaları sayesinde siyasi gelişmelerden de yakından haberdar olmuştur.¹¹³

Yüksek eğitimini Royal Military Academy'de tamamlamıştır. Bu sayede Avrupa'yı gezmiş ve gözlemlene imkanı bulmuştur. Buna ilave olarak, el-Attas İspanya ve Kuzey Afrika'daki İslami merkezleri de gezmiştir. Yaptığı gezilerin etkisi ortaya koyduğu eserlerde ve tasarımlarında kendini göstermektedir. Özellikle tasarımlarını bizzat kendisi yaptığı ISTAC'ın binası ve içerisinde bulunan ahşap mobilyalarda görülmektedir.¹¹⁴

Aldığı askeri eğitim sonrasında yüksek eğitime devam eden al-Attas, yüksek lisansını McGill Üniversitesi'nde *Raniri and the Wujudiyad of 17th Century Aceh*¹¹⁵ isimli teziyle tamamlamıştır. Doktorasını ise Londra Üniversitesi'nde *The Mysticism of Hamza Fansuri*¹¹⁶ ile nihayetine erdirmiştir. O dönemde Londra Üniversitesi'nden derecesi olan ilk Malay olmuştur. Ayrıca Malaylar arasında felsefe doktorasına sahip sayılı isimlerin arasında girmiştir.¹¹⁷ Eğitimini tamamlayıp Malezya'ya döndüğü süreç sonrasında ilk olarak Malaya Üniversitesi'nde görev almıştır. 1968 yılına tekabül eden bu ilk görev sonrasında el-Attas'ın Malay öğrenciler üzerindeki etkisi somut bir şekilde başlamış ve kendisi tarafında kurulan çeşitli kurumlar aracılığıyla etkisi dalga dalga büyümeye başlamıştır.

---

¹¹² Ali Allawi, "Reislamizing the World", *Knowledge, Language, Thought and the Civilization of Islam: Essays in Honor of Syed Muhammad Naquib al-Attas*, UTM University Press, Kuala Lumpur, 2010, s. 67.

¹¹³ Wan Mohd Nor Wan Daud, *a.g.m.*, s.16.

¹¹⁴ Daha fazla bilgi için bkz. ISTAC Illuminated.

¹¹⁵ Syed M. Naquib al-Attas, *Raniri and the Wujudiyad of 17th Century Aceh*, Monograph of the Royal Asiatic Society, Malaysian Branch, No. 111, Singapore, 1996.

¹¹⁶ Syed M. Naquib al-Attas, *The Mysticism of Hamza Fansuri*, University of Malaya Press, Kuala Lumpur, 1970.

¹¹⁷ Wan Mohd Nor Wan Daud, *a.g.e.*, s. 6.

Eserlerini genel olarak İngilizce kaleme alan Nakip el-Attas, İslam felsefesi, kelam, tasavvuf, İslam ve eğitimi gibi çeşitli alanlara yoğunlaşmaktadır. Eserlerinin birçoğu Arapça, Malayca, Türkçe ve diğer dillere çevrilmiştir. Gelecek bölümlerde el-Attas'ın İslamlaşma sistemi ve bu felsefenin en belirgin yansımaları olan ABİM ve ISTAC üzerinde durulacaktır.

2.2. Nakip el-Attas'ın Temel Fikirleri ve Kavramları:

İslam Medeniyetinin Geleneğe Bağlanması ve İhyası

Nakip el-Attas'ın yüksek lisans ve doktora tezlerinin çekirdeklerini içerisinde taşıyan felsefe sistemi Müslümanların atıl kalmasına neden olmuş problemlerden kurtulması üzerine dayalı bir sistemdir. Kullandığı ve gönderme yaptığı terimler, İslam zihin dünyasının içinde yüzyıllardır yer alan otantik kavramlardır. Referansta bulunduğu ve İslam düşüncesi içinde hayatı yerleri olan bu kavramların bir halat gibi örülmesinden teşekkül etmiş el-Attas'ın oluşturduğu yada geleneğe yeniden bir eklemle olarak ifade edilen felsefi sisteminin temel taşları aşağıda aktarılamaya çalışılacaktır. Ancak konunun kapsamı ve kısıtlıkları nedeniyle el-Attas'ın felsefi sistemi temel görüşleri çerçevesinde aktarılacak ve genel olarak onun fikirlerinden hareketle oluşmuş aksiyonları bu kısımda yer alacaktır.

İslamlaştırma, el-Attas'ın görüşleri içerisinde en bariz ve kuşatıcı olandır. Birçok alana yayılan İslamlaşma fikri dünün ve bugünün sorunlarına cevap verecek bir nitelik taşımaktadır. Başka bir ifadeyle İslam medeniyetinin karşılaştığı, Batı medeniyeti değerlerinin adaptasyonundan gelen sorunlara ve Müslümanların kendi içlerinde yüzleştikleri sıkıntılara bütünsel olarak çözümler sunan bir sistemin yapı taşıdır. Teorik tarafı güçlü olan bu düşünce sisteminin, pratik olarak hayata geçirilmeyi mümkün kılan yapısı dikkat çekmektedir. Bu nedenle Malezya'da İslamlaşma fikri ilk olarak ortaya çıktığında ve sonrasında -bugünü de kapsayacak şekilde- İslami sıfatına sahip olan bir çok yapılanma ve kurum ortaya çıkmıştır. Bu kurumlara ve Malezya'daki genel duruma bakılmadan önce İslamlaşmanın el-Attas tarafından yapılan tanımı aktarılacaktır:

“İslamileşme (İslamizasyon) insanın ilk önce büyüsel, mitolojik, animistik ulusal-kültürel gelenekten gelen ve sonra da mantığı ve dili üzerindeki seküler kontrolden kurtulmasıdır. İslam insanı, akli ve dili artık büyü, mitoloji, animizm, ulusal ve kültürel gelenekler ile sekülerizm tarafından kontrol edilemeyen insandır. O hem büyüsel ve hem de seküler dünya görüşlerinden kurtulmuştur. İslamileşmenin boyutunu biz, bağımsız kılıcı, özgürleştirici bir süreç olarak tanımlarız. ... O, bu anlamıyla bir özgürlüğü tadarak, yönünü, tüm varoluş ile uyum içerisinde olduğu ilk (asli) konumuna ermek yoluna çevirir. ... İslamlaşma, “evrimleşme”den ziyade ilk (asli) tabiata rücu’dur. ... Kollektif, toplumsal ve tarihsel anlamda İslamizasyon ise, Hz. Peygamber’in İlahi Tebligatlar ışığı altında oluşturduğu kendi dönemindeki ahlaki ve ameli yücelik ile toplumsal mükemmelliği ümmet olarak kavramaya çalışmayı ifade eder.”¹¹⁸

İslamlaşmanın tanımının en bariz niteliği olarak ilk öne çıkan unsurun asıl olana yani öze dönüş olduğu görülmektedir. Bu aynı zamanda İslam geleneğinin, orijinal seyri içerisinde ona sağlıklı bir şekilde eklenmiş öğelerden arındırılması vurgusudur. Ana yoldan uzaklaşma ve İslam geleneğinin bir parçası olmayan unsurlarla muhatap olma sonucu, İslam medeniyetinde İslam’dan uzaklaşmalar meydana gelmiştir. Buna tersine İslamlaşma (de-Islamization) şeklinde isimlendiren el-Attas, kavramını şöyle açıklamaktadır:

“Cehalet ve kargaşa, bazı zamanlar tarihte Müslümanlar arasında ortaya çıkan İslam’dan ortaya çıkan uzaklaşmanın (de-İslamizasyon) sonuçlarıdır. İslam’dan uzaklaşma Müslüman zihinlere, yabancı birtakım kavramların karışarak oraya yerleşmesi ve düşüncüyü de muhakemeyi etkilemesidir.”¹¹⁹

İslami zihniyetten uzaklaşmanın ifade edildiği bağlamda, İslam medeniyetini deforme eden sömürge, modern değerlerin adaptasyonu, gelenekten kopuş ve bunlara eşlik eden ekonomik buhranlara göndermeler bulunmaktadır. Zikredilen etkenler sonucu Müslümanlar, İslam geleneğiyle bağlarını koparmışlardır. Dünya görüşleri de bu durumdan nasibini almıştır. Dünya görüşünün bütünlüğünü kaybetmiş ve tekrardan

---

¹¹⁸ S. Nakip Attas, *İslam, Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi*, Çev. Mahmut Erol Kılıç, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 65-67.

¹¹⁹ S. Nakip Attas, *a.g.e.*, s. 67.

bağlarını kuramayan Müslümanların cevap verme metabolizmaları tedricen yaşamsal vasıflarını kaybetmiştir. İşte bu noktada İslamlaşma fikri, İslam medeniyetinin mensuplarının yitirdikleri fonksiyonları kazanmasında yol gösterici olarak ortaya çıkmaktadır.

İslamlaşmanın bütüncül bir felsefe olarak hedefleri ve çalışma alanından bahsetmeden önce dil hususundan bahsetmekte fayda bulunmaktadır. Nakip el-Attas, Malezya bölgesinin ilk olarak İslamlaşma tecrübesine dikkat çeker ve uzun yıllara yayılmış olan dildeki kavramların İslami içerikler kazanması hususuna özellikle vurgu yapar. Ona göre, İslami değerle bu şekilde bölgedeki insanlarca benimsenmiştir. Dilde var olan eski yerel dinlerden kalıntılar içeren kelimeler kullanımlarını kaybetmişler ve var olan kelimeler İslami içerik kazanarak İslamlaşmışlardır. Dildeki değişimler sayesinde insanların düşünce sistemleri ve dünya görüşleri de değişmiştir. Kavramların İslami içerikler kazanması sonucunda insanların dünya görüşleri şekillenmiştir.

Dil bir iletişim aracı olmasının yanında, artık bir dünya görüşünün taşıyıcısı haline gelmiştir.¹²⁰ Bu durumu bir kıyas meselesi olarak sunan el-Attas günümüzde dejenere olmuş, asıl kökenleri ve kapsamı unutulmuş kavramlar üzerinden giderek, kararlı bir şekilde açıklamalarda bulunur. Düşünce sistemi genel olarak incelendiğinde, birbiriyle irtibatlı bulunan birçok temel kavramın önce epistemolojik bir çerçevede açıklandığı ve birbiriyle irtibatlarının sunulduğu görülmektedir. Temel kavramları zihinlerde aydınlatılması ile Müslümanlar bir nevi fitratlarına geri dönmüş olacaklardır. Krizlerinden sıyrılmış olarak gelenekle tekrar irtibata geçen İslam medeniyetinin mensupları, karşılaşmış oldukları yeni problemler karşısında altyapılarının kendilerine sağlamış olduğu bilgi birikimi ve refleksle karşılıklarını verebilecek duruma erişeceklerdir.

İslamlaşma dışında el-Attas'ın felsefi sistemi içerisinde yer alan bir diğer önemli kavram edeptir. Ona göre edep, Allah'ın istediği kullarına verdiği eşyaları doğru yerine

---

¹²⁰ Wan Mohd Nor Wan Daud, *The Beacon on the Crest of a Hill: A Brief History of the International Institute of Islamic Thought and Civilization*, ISTAC, Kuala Lumpur, 1991, s. 33.

koyma bilgisi/hikmetidir. Bunun sonucu olarak eşyaların doğru yerinde olması halinden adalet doğmaktadır. Bu anlamlar ve kavramların içerikleri Abbasi Devleti'nden itibaren yavaş yavaş kaybedilmeye başlanmıştır. El-Attas'a göre edep Allah'ın öğrettiği bir ilimdir ve medeniyetin kurulmasını sağlayan da gene bu ögedir. Müslümanların modern dönemde yaşadığı krizleri edebın kaybolması ile açıklamaktadır.¹²¹ Ayrıca edebın anlamında meydana gelen bu daralma nedeniyle terbiye olarak anlaşılmasında karşı çıkmaktadır. Edebin kökenine dair olarak el-Attas bir hadis-i şerif zikretmektedir. "Rabbim beni edeplendirdi ve edebimi güzelleştirdi." mealindeki hadisin içerisinde edebe dikkat çeken el-Attas, burada edebın eğitim anlamında kullanıldığını belirtmektedir. Bu nedenle eşyanın doğru yerini öğrenme edep ve bu bilginin rehberliğinde yaşama ile de adalet hayata geçmiş olmaktadır.

Yukarıda yer alan açıklamaların ışığında el-Attas'a göre İslam medeniyetinin çeşitli sorunlarla yüzleşmesinin nedeni; edep ve adaletin kaybedilmesi, daha da önemlisi bu iki kavram arasındaki irtibatın yok olmasıdır. Diğer bir deyişle İslamlaşma, edep ve adalet Nakip el-Attas'ın İslam medeniyetinin buhranlarına cevap olacak anahtar kavramlardır. Bizzat Hz. Peygamber (S.A.V.) tarafından ifade edildiği üzere Müslümanların zihinlerinin İslamlaşma ile edebe tekrar kavuşulması öngörülmektedir. Bu sayede adalet de elde edinilecek ve İslam medeniyeti Asr-ı Saadet dönemindeki yetkinliğini geri kazanmış olacaktır.

2.3. Nakip el-Attas'ın İslam Medeniyetinin İhyası Kapsamındaki Faaliyetleri

El-Attas, İslam dünyası ile sıkı irtibat içindedir. Bulunduğu ülkelerden ve iletişim içinde olduğu kişiler bunun göstergesidir. Çağdaşı olan Müslüman alim ve devlet adamlarıyla sıkı fikir teatisi içinde bulunmuştur. Ürettiği çalışmaların her bölgede yaşayan Müslümana ulaşımını sağlamıştır. İfade edilen hususlarla birlikte, el-Attas,

---

¹²¹ Seyit Nakip el-Attas'ın 5.4.2014 tarihli Konferansı. Daha fazla bilgi için bkz. Hamza Yusuf'un Nakip el-Attas'la olan mülakatı.

yerel değerlere fazlasıyla önem vermektedir. Her ne kadar eğitimini Kanada ve İngiltere’de tamamlasa da akademik hayatını Malezya’da sürdürmeye ehemmiyet vermiştir. Onun Malay Müslümanlar üzerindeki etkisinin bu durumla sıkı bir bağı vardır. Malezya dışında bir İslam araştırmaları merkezinde bir akademisyen olarak devam etmek yerine, ISTAC gibi bir kurum çerçevesinde dünyanın farklı bölgelerinden Müslüman akademisyenleri oraya getirmeye çalışmıştır. Kendisi de bu durumu kabul etmekte ve ISTAC’ı bir ilim merkezi yapmak için uğraştığını belirtmektedir. Özellikle akademisyen seçiminde, profesörlerin eğitim kalitesinin yanında dini hassasiyeti yüksek olanları seçtiğini belirtmiştir.¹²²

El-Attas, akademik hayatı boyunca en çok önem verdiği konuların başında yüksek eğitim gelmektedir. Oluşturduğu fikir dünyasının aktarılmasında ve İslam’ı bütünüyle benimsemiş Müslüman öğrencilerin yetiştirilmesi hususunda özellikle çalışmıştır. Müslüman eğitim sistemi hakkında yaptığı açıklamalar, tanımlamalar ve bu fikirlerinin bütünlüycisi olarak günümüz bilgisinin İslamlaştırılması doktrini sebebiyle Prof. Wan Mohd Nor Wan Daud tarafından Gazzali’nin yaklaşık 900 yıl önce ortaya koyduğu çabayı koyan bir akademisyen olarak tanımlanmaktadır.¹²³ ISTAC’ta kurucusu olduğu kürsünün isminin Gazali oluşu bu misyonun el-Attas tarafından benimsendiğinin bir göstergesidir. Ayrıca bu yansıma el-Attas’ın kullandığı semboller ve isimlerle de kendini ifşa etmektedir. Esasen ISTAC’ın bir fikir dünyasının pratiğe aktarılması olarak görülmesi bu sebeptedir.¹²⁴

Seyit Nakip el-Attas’ın görüşleri Malezya’da yarım asırdan fazla bir dönemi kapsayarak etkisini halen devam ettirmektedir. Sömürge sonrası oluşan öğrenci gruplarından, yakın dönemde oluşturulan eğitim kurumlarına kadar nüfuz eden entelektüel gücüyle el-Attas’ın, döneminin en etkin ve önemli Malay Müslüman düşünürü olduğu bir gerçektir. İslami düşünce dünyasına bütüncül yaklaşımı, gerek Malay Müslümanlarının sorunlarına verdiği cevaplar, gerekse İslam medeniyetinin

---

¹²² Seyid Nakip el-Attas’ın 8.3.2014 tarihli konferansı.

¹²³ Wan Mohd Nor Wan Daud, *a.g.m.*, s. 31.

¹²⁴ Ali Allawi, *a.g.m.*, s. 76.

halihazırdaki durumu ile ilgili tespitleri, onun bu konumu nasıl kazandığını açıklamaktadır. Malayların çoğunluğu tarafından, özellikle yüksek eğitim almış kesim ve akademisyenler arasında, el-Attas'ın görüşleri benimsenmekte, pratik olarak karşılığını bulması için çalışılmaktadır.

El-Attas'ın görüşleri Malay Müslümanlarının sorunlarına cevap verecek şekilde olmakla birlikte, asıl cevap verilmek istenenler İslam dünyasına Batı'dan devşirilen sistemler ve İslam medeniyetinin yaşadığı sorunlar ile ilgilidir. Onun en önemli tezi olarak görülebilecek İslamlaşma bunun bir göstergesidir. Temelde İslam toplumlarının Batı'da yaşanan gelişim sürecini aynı şekilde yahut çok benzer yaşayacağı önermesine karşı olarak, İslam toplumlarının kendine has dinamikleri dolayısıyla farklı felsefeler ve sistemlere sahip olması gerektiğini söylemektedir. 'Batı ile İslam dünyası arasındaki kültürel, ontolojik, epistemolojik ve etik farklılıkları' anlayıp bilginin İslamileştirilmesini başlatmıştır.¹²⁵

Teorik bir girişim olmakla birlikte, el-Attas'ın görüşleri gerçek hayatta, başarılı olup olmadığı tartışmaya açık bir konu olması bir yana, fikirleri karşılığını bulmuştur ve bulmaya da devam etmektedir. Yazdığı kitaplar ve yaptığı konuşmalar, Malezya'daki Müslümanlar tarafından büyük bir ilgiyle takip edilmektedir. Malay kültürünün, Malezya çevresindeki birçok ülke tarafından, Endonezya, Brunei gibi, asli kültür olarak kabul edilmesi ve Malay dilinin bölgenin *lingua franca* kategorisinde olması sebebiyle el-Attas'ın etki alanının oldukça geniş bir bölgeye yayıldığı rahatlıkla görülmektedir. Bu durumla alakalı olarak, el-Attas'ın kitaplarının Malay dilinde ve Malezya'da yaşayan ancak İngilizce okuyup yazan kesim için İngilizce yayınlanmasına dikkat etmektedirler.¹²⁶ Tabii ki Malezya dışındaki okuyuculara da hitap etme hususu da önemli bir etkendir.

Malay dilinin bölgedeki önemini aktarmak için bir kaç noktaya temas etmekte fayda vardır. İslam'ın güneydoğu Asya bölgesinde yayılmasında Malayların etkisi

---

¹²⁵ Wan Mohd Nor Wan Daud, *a.g.e.*, s. 7; 17.

¹²⁶ Wan Mohd Nor Wan Daud, 5.3.2014 tarihli görüşme.

büyüktür. Buna ilave olarak, yeni gelen din olarak İslam'ın diğer bölgelere aktarılmasında dil olarak Malay dili kullanılmıştır. Çünkü Bahasa Malayu konuşulduğu bölge itibariyle, yerel ve mistik felsefelerden fazla etkilenmemiştir. Birçok kavram da Arapçadan alınıp benimsendiği için dil aynı zamanda bir dünya görüşünün taşıyıcısı haline gelmiştir.

Eğitimini tamamlayıp Malezya'ya dönmesinden sonra, el-Attas'ın Malaya üniversitesinde dekanlık yaptığı dönemde öğrencilerle sıkı bir irtibat içinde olduğu daha önce belirtilmiştir. Öğrenciler üzerindeki entelektüel etkisi sayesinde, bir çok öğrenci birliği kurulmaya başlamıştır. ABIM (Islamic Movement of Malaysia) bunlardan en etkili olan ve bugüne kadar varlığını koruyanlardan bir tanesidir. The Muslim Writers' Association of Malaysia (GAPIM), ve The Academy of Islamic Science (ASASI) gibi kurumlar da el-Attas'ın etkisinde yahut bizzat onun liderliğinde kurulmuştur. Bu kurumlarda etkin görev yapan insanların faaliyetleri sayesinde halk seviyesinde bilinçlenme denilebilecek değişimler yakalanmıştır. Çünkü el-Attas'ın ihya olarak isimlendirilen programında bilginin bir İslami konsept olarak yeniden düzenlenmesi ile birlikte ortaya konulabilecek bir dirilişten bahsetmektedir. Yeniden inşa edilen ve Kuran ve Sünnet ile uyum içinde olan bilgiler rehberliğinde medeniyetin canlanması bu çalışmanın doğal ve hedeflenen sonucudur.¹²⁷

Genel olarak halk seviyesindeki değişimlerden bahsederken özellikle bilgi ve eğitim üzerinden giden bir değişime dikkat çekilmekle birlikte, 1970'lerde olumlu anlamdaki İslami değişim birçok alanda hissedildiği Malay Müslümanlar tarafından aktarılmaktadır. Bu değişimin en somut örneklerinden bir tanesi olarak Malay Müslümanlar arasında artan tesettürlü bayan oranı dair bilgiler aktarılmaktadır. El-Attas'ın tesettüre yaptığı vurgu ile Müslüman kadınların arasında tesettürlülerin arttığı aktarılmaktadır.¹²⁸ Başörtülü kadın oranının artmasının yanı sıra, tesettürün niteliğinde de bir değişmeden bahsedilmektedir. Geleneksel Malay bayan kıyafetlerinde *-baju*

---

¹²⁷ Wan Mohd Nor Wan Daud, "Introduction", s. 34.

¹²⁸ Bir yüksek lisans öğrencisi ile yapılan konuşma.

kurung-, İslami giyim kıstaslarına uygun olması amacıyla bazı değişikliklere gidilmiştir. Kıyafetin üst kısmının (uzun bir gömlek olarak düşünülebilir) bollaştığı ve boyunun uzadığı ifade edilmektedir. Giyim anlayışında meydana gelen bu değişimler aslında Malezya’da meydana gelen dini yenilenmenin kadınlar üzerinden giden en somut yansımalarından biridir.¹²⁹

Malezya’daki toplumsal değişimine ek olarak sanat alanında da İslamlaşma yada İslami değer yargılarına göre konum alıştan söz edilmektedir. İngiliz sömürgesi boyunca gerek eğitimin, gerek normların Batılılarca düzenlenmesi sonrasında Malay dünyasında sanat anlayışında değişimler ve kırılmalar yaşanmıştır. Özellikle devlet eliyle sanatın desteklenmesi söz konusu ve desteklenen sanatkarlar Malay kimliğine yoğun vurgu yapmaktaydılar. Sömürgecinin oluşturduğu etki alanının dışında, Batılı olmaya öykünme nedeniyle de sanatla uğraşan kesim görsel sanatlara ilgi duymaktaydı. Bu durumun belli ölçü de devam ettiği ifade edilmekle birlikte, artık İslami kaygılar taşıyan sanatçıların varlığından da söz edilmektedir. Bu durumu ifade eden Karşılaştırmalı Sanat Tarihi çalışan doktora öğrencisinin, Müslüman sanatçıların 1970’lerde daha görünür olduklarını ve bu değişimi el-Attas’ın İslamlaştırma fikirleri ile paralel gittiğini ifade etmektedir. Sanatla ilgili değişimler aktarılırken Seyyid Ahmad Jamal’dan bahsetmek faydalı olacaktır. El-Attas gibi seyit olan Ahmad Jamal, Malezya’da ‘İslami’ sanat dendiğinde akla gelen önemli isimlerdendir. Ressam olmasının yanı sıra, sanatın mahiyetine ve dinle alakasına dair yazılar da yazmaktadır. Malay dünyasında seyitlerin etkisinin¹³⁰ bir başka göstergesi olarak bu durum değerlendirilebilir.

Bir akademisyen olarak el-Attas’ın Malezya ekonomisine katkısından ve bizatihi İslami finans fikrinin oluşumundaki etkisinden söz etmek mümkündür. İslamlaşma fikrinin etkisinde kalan veya bu fikri benimseyen bir çok öğrenci, edindikleri teorik bilgileri hayata geçirmeye çalışmıştır. 1970 ve 1980’lerde öğrenci olan bu bireyler

---

¹²⁹ Barbara Watson Andaya ve Leonard Y. Andaya, *a.g.e.*, s. 333.

¹³⁰ Daha fazla bilgi için bkz. Tatiana Denisova, “Concernin One Name Mentioned in the Tuhfat al-Nafis: Two Interesting Revelations”, *Islamization of Contemporary Knowledge and the Role of the University in the Context of De-Westernization and Decolonization*, UTM University Press, Kuala Lumpur, 2013.

bugünün Malezya'sını şekillendiren ve yöneten insanlar olduğu unutulmamalıdır. İslami sıfatıyla oluşturulan kurumların önemli bir kısmı el-Attas tarafından tasvip edilmese de - ona göre daha fazla bilgiye ve cehde ihtiyaç vardır- bu kurumların fikir tohumlarını atmış olan kişidir. Günümüzde İslami Finans dendiğinde, gerek sahip olduğu kurumlar gerekse bu alanda eğitim veren üniversiteleriyle, akla gelen ülkelerden biri Malezya'dır.

İslami finans dışında el-Attas'ın ekonomi alanındaki diğer katkısı kendi tasarladığı ve inşasında başında bulunduğu araştırma merkezi ISTAC'tır. Sahip olduğu mimarisi ve binasıyla özel tasarım ürünü olan bu araştırma merkezi ilk yapıldığı dönemdeki değerinin şu an ciddi bir miktarda üstünde değere sahiptir.¹³¹ El-Attas'ın başında bulunduğu dönemde ise uluslararası bir yapıya sahip olması hasebiyle İslam dünyasının farklı bölgelerinden Müslüman öğrencileri Malezya'ya çekmiştir. Öğrenciler dışında çeşitli ülkelerden gelen akademisyenlere de ev sahipliği yapmıştır. Malezya'nın eğitim turizmine büyük katlıları olmuştur.

El-Attas'ın fikirlerinin etkisinin ciddi bir alana yayılmış olmasının bir diğer nedeni eğitime yaptığı vurgunun öğrencileri tarafından benimsenmesidir. Kendisinin aktif olarak üniversite hocalığını bırakmasından sonra, fikirlerinin taşıyıcısı olan isimler Malezya'daki birçok üniversitede görev almış ve almaya devam etmektedirler. Sonuç olarak denilebilir ki, el-Attas'ın görüşleri nesillerden nesillere aktararak devam etmektedir. Bu aktarış tesir kaybına maruz kalmadan devam etmektedir. Genç nesil olarak isimlendirebilecek gruplar, el-Attas'ın öğrencileri olan hocalarının rehberliğinde aynı heves ve heyecanla çalışmaya devam etmektedirler.

Malezya'da el-Attas'ın görüşleri etrafında kurulmuş eğitim veren kurumlar olarak ISTAC ve CASIS öne çıkmaktadır. ISTAC, sömürge sonrası döneme yakın olduğu için diğer bölümlerde anlatılan Malezya'nın yakın tarihini daha iyi yansıtmaktadır. Ancak CASIS yeni bir kuruluştur. Malezya entelektüel tarihinin şekillendirmesinde bu yönüyle yer almasa da halihazırdaki fonksiyonu ileride önemli konumlara taşıyacak kapasiteye ve azme sahiptir. Bu enstitüler sadece bir amaca hizmet

---

¹³¹ Wan Mohd Nor Wan Daud'un 19.03.2014 tarihli konuşmasından alıntı.

eden yapılar değillerdir. Bir çok hedefi olan bu kurumlar, entelektüel ve bilimsel gelişmelere de önayak olmak için çalışmaktadırlar.¹³²Kurulmuş olan kurumların iki boyutta toplanmış görevleri olduğu söylenebilir. Bir yönüyle el-Attas'ın görüşlerine sahip olarak öğrenciler yetiştirmek ve öğrencilerine dünya standartlarına ulaşmış bir eğitim sistemi sunmak. Mezun olan öğrenciler ikili kimlikleri ile toplumun parçası olarak dönüşüme katkı sağlayacak yeni bireyler haline gelmektedirler.

İslamlaşma felsefesinin kuşatıcılığı yukarıda zikredilen durumlar ve örneklerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu kuşatıcılık dinin hayatın her alanına nüfuz etmesiyle alakalıdır. Devletin desteğiyle yürütülen İslamlaşma politikaları ve el-Attas'ın İslam medeniyetinin yeniden inşasına dair ürettiği sistemin adı olarak İslamlaşma Malay Müslümanlarca kabul gördüğü de bilinmektedir. Ancak bazı yanlış anlaşılmaların ve uygulamaların olduğu bir gerçektir. Birçok ürünün başına 'İslami' sıfatı getirilmek suretiyle düşülen bu yanlışla dikkat çekilmektedir. Bu durumla alakalı olarak el-Attas, İslamlaşmanın uzun yıllara yayılmış bir süreç olduğu ve içeriğin değişmeden sadece ismin değişmesiyle büyük işler başarılmış olunmayacağını söylemektedir. Bu hususa İslami Üniversite konseptinde geri dönüş yapılacaktır.

İslamlaşmanın bir diğer çetrefilli yönü Malezya'nın çokkültürlü bir toplum yapısına sahip olmasıdır. Malezya'nın yakın tarihi içerisinde meydana gelen bu değişimler ülkede yaşayan gayri Müslimlerin yaşamlarını da etkilemiştir. Bir Hristiyan tarafından kaleme alınan ve ülkedeki İslami canlanmayı ele alan eserde, İslamlaşmanın etkisiyle 1985 yılında Malezya'da bulunan kiliselerin birleştiğini ifade edilmektedir. Ancak bu birleşmenin ciddi olaylara ve birlikteliğe yol açacak yeterlilikte olmadığını da aktarmıştır. Bunun nedeni olarak ise ülkede yaşayan Hristiyanların baskı altında hissettikleri için başarılı girişimlerde bulunamadığını ifade etmiştir.¹³³ Yazarın baskı olarak tanımladığı durumun tamamen İslamlaşma faaliyetlerinden kaynaklandığını söylemeden önce, Malezya'da yaşanan kimlik bunalımlarını ve etnik çatışmaları akla

---

¹³² Wan Mohd Nor Wan Daud, *Islamization of Contemporary Knowledge and the Role of the University in the Context of De-Westernization and Decolonization*, UTM University Press, Kuala Lumpur, 2013, s. 5.

¹³³ Dr. Sadayandy Batumalai, *a.g.e.*, s.125.

getirmek gerekmekte fayda vardır. Ayrıca Malezya'daki Müslümanlığın genel karakteristiğine bakıldığında mutedil ve 'ılımlı' bir yapıda olduğu ve bunun Malay Müslümanlarca korunmaya çalışıldığı açıkça görülmektedir. Ortaya çıkan gerilimlerin önemli bir kısmının Malayların ülkelerini sahiplenme çabalarından ve Malay kimliğinin içerisinde İslam'a atfedilen konumdan kaynaklandığı söylenebilir.

El-Attas'ın sahip olduğu düşünce sistemi dahilinde ortaya koyduğu faaliyetler sonrasında, onun etkisini taşıyan ve Malezya'daki toplumsal dönüşümde önemli etkilere sahip olan ABIM'e bakılacaktır.

2.2.1. ABIM¹³⁴

Malezya'daki İslamlaşmanın en önemli taşıyıcılarından biri Malay Müslüman öğrencilerdir. Bu kesim sömürge sonrasında toplumun şekillenmesinde ve Malay Müslümanların dünya görüşlerinin yapılandırılmasında hayati bir noktada bulunmaktadır. Dava adını taşıyan bu öğrenci grupları İslam'ın kapsayıcı bir hayat şekli olarak yeniden yaşanması faaliyetlerde bulunmaktadır. Özellikle 1970'li yıllarda teşekkül etmeye başlamışlar ve etki alanlarını oluşturmuşlardır.¹³⁵ İslamlaşma fikirleri dava hareketi öğrenciler tarafından teorinin ötesinde yaşanmaya çalışılmış ve bu durum halka örnek olma durumu teşkil etmiştir.

Malezya'daki dava faaliyetleri ile irtibatlı olarak İslamlaşmanın ilk ayaklarından bir olarak görülen ABIM,¹³⁶ ülkenin sosyal yapısını şekillendiren en önemli kurumlardan biridir. Açılımı Malezya Müslüman Gençlik Hareketi olan bu kuruluş Malay Müslüman gençlerin kurduğu en etkin kurum olduğu ifade edilebilir. Çalışmaları kurulduğu tarihten günümüze kadar kesintisiz bir şekilde devam etmektedir. Bu kısımda

---

¹³⁴ Bu başlık altında yer alan bilgilerin şekillenmesinde 31.3.2014 tarihinde Mohd Hilmi Ramli –ABIM sorumlusu- ile gerçekleştirilen mülakatlar etkin olmuştur. Metin içinde mülakatta edinilen bilgilere referanslar olacaktır.

¹³⁵ Christian A. Furlow, "Islam Science, and Modernity: From Northern Virginia to Kuala Lumpur", Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Florida, 2005, s. 97.

¹³⁶ Sadayandy Batumalai, *a.g.e.*, s. 47.

ABIM'in kuruluşu ve yaptığı çalışmalar hakkında bilgi verilecektir. ABIM'in Malezya'daki İslamlaşma hareketleri içerisinde yer alması ve hedefleri arasında İslam medeniyetinin kalkınması olması sebebiyle bu çalışma içerisinde yer almaktadır.

İslamlaşma faaliyetlerinin yürütülmesi ve bu konuyla ilgili fikirlerin geliştirilmesi amacıyla olan Malay Müslümanlar arasında genç öğrencilerin önemli bir yer tuttuğu daha önce belirtilmiştir. ABIM'in kurulmasında da bu bilinçteki bireyler etkin olmuşlardır. Kurumunun ilk nüveleri Nakip el-Attas tarafından atılmıştır ve Enver İbrahim -daha sonra Malezya'da çeşitli siyasi görevler almış bir siyasetçi- tarafından geliştirilmiştir. Bu anlamda ABIM, ülkenin yakın tarihinin ve İslamlaşmasının panoramasını sunma kabiliyeti yüksek olan bir kurumdur. ABIM, en büyük tanınma hamlesini el-Attas'ın görüşlerinin özünü sunan *İslam ve Sekülerizm* kitabının ABIM tarafından basılmasıyla elde etmiştir.

ABIM'in temellerinin atılmasında Malaya Üniversitesi'nde Nakip el-Attas tarafından verilen dersler etkin olmuştur. İngiliz sömürgesi nedeniyle eğitim sisteminde hakim dil o dönemde İngilizce idi. El-Attas dersleri *Bahasa Malayu* ile veren ilk kişidir. O dönemde anadillerinde ders almaları öğrencilerin milli bilincinin oluşmasında ve birlik duygusunu tatmalarını sağlaması bakımından önemlidir. Ayrıca Nakip el-Attas'ın karizmatik kişiliği ve eğitimi öğrencilerin kendilerine takip edecekleri bir önder edinmelerini sağlamıştır. Malayca verilen bu derslere katılımın bir dönemde 600 kişiye ulaştığı düşünüldüğünde durumun ciddiyeti daha iyi anlaşılmaktadır.¹³⁷ Bahsi geçen dersler İslam medeniyeti ve Malezya'da İslam gibi konseptler üzerinden gitmekteydi. Ayrıca el-Attas'ın felsefesinde önemli bir yer tutan temel İslami terimlerin açıklamasına yoğunlaşmaktaydı. Bu bir nevi öğrencilerin zihinlerinin İslamlaşmasının sağlamak hedefiyle yapılmaktaydı. Bu sayede öğrenciler batıya karşı biraz daha dikkatli ve eleştirel davranmaya başlamışlardır.

El-Attas üniversitedeki derslerinin yanı sıra öğrencilerin bilgi birikimlerinin artması için onları kendi evinde toplayıp düzenli konuşmalar yapması ABIM'in

---

¹³⁷ 24.3.2014 tarihli mülakattan edinilen bilgi.

oluşumunda etkili olan bir diğer husustur. Öğrenciler aldıkları bu akademik ve psikolojik destekle kendi kabiliyetlerine güven kazanmaya başlamışlardır. Buna ilave olarak ülkede durum da Malay öğrencileri bir oluşum içine girmeye sevk etmiştir. İngiliz sömürgesi nedeniyle oluşan kültürel baskı, etnik gruplar arasındaki eşitsizlikler, özellikle kırsal alanda yaşamakta olan Malayların fakirliği gibi durumlar ülkenin o döneminde boğuşulan problemleri arasındadır.

Aktarılan bütün amillerin etkisi sonucunda, Malezya Müslüman Gençlik Hareketi, 6 Ağustos 1971 yılında kurulmuştur. Temelde üniversiteden mezun olan bireylerin İslami faaliyetlerini sürdürebilecekleri bir zemin hazırlama ihtiyacına binaen hayata geçmiştir. Formel olarak kurulmasında el-Attas öğrencilere telkinleri ve onları yönlendirmeleri etkin olmuştur. Kurum, amaç olarak kendine ümmetin medeniyetine 21.yy'da şekil vermek ve ona öncülük etmek olarak belirlemiştir. Kapsamlı bir İslami hareket olmayı hedefleyerek yola çıkmıştır. ABIM'e üye olmak için herhangi bir şart koşulmamakta ve ayrıca üst mevkideki yöneticilerin onayına da ihtiyaç duyulmamaktadır. Halihazırda 50.000 üyesi olduğu bilinmektedir. Üyelerinin önemli bir kısmını orta sınıf Malay vatandaşlar oluşturmaktadır. İlk kurulduğu yıllarda üyeleri onlu rakamlarla ifade edilirken, otuz yıllık bir süreçte bu denli bir ivme kazanması dikkat çekicidir. Bu genişleme coğrafi yayılmayı da beraberinde getirmiştir. Bölgesel bir nitelikte olan bu birlik, öğrencilerin yurtdışına çıkması ile Malezya sınırlarının dışına taşmıştır.

Resim-1

Yukarıdaki logo ABIM'in logosudur ve Nakip el-Attas tarafından tasarlanmıştır. Bir logo olmasının yanı sıra bu tasarım ABIM'in ilk kurulduğu dönemki felsefesini de yansıtması bakımından önemlidir. İçinde Hz. Muhammed'in ismi yerleştirilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.) yaşayan Kur'an'dır ve en büyük örnektir. Buna ilave olarak kurumun isminin içerisinde herhangi bir 'İslami' sıfatı taşımaksızın Malezya Müslüman Öğrenci Birliği olması da İslamlaşmanın aslında öze ilgili bir durum olduğunu yansıtmaktadır.

Kuruluşu ve vizyonuna dair açıklamalardan sonra ABIM'in sahip olduğu değerler ve düşünce sistemine ayrıntılı olarak bakmakta fayda vardır. Bir kurum olarak üyeleri arasında işbölümünü sistemli bir şekilde ayarlayan ilk yapı olma özelliğine sahiptir. Üyeleri arasında farklı siyasi görüşten insanlar yer almaktadır. Bu nedenle ABIM'in Malezya'daki Müslümanların dini eğilimlerinin bir yansıması olarak görülebilir. İslamlaşma hareketleri kapsamında Müslüman Malay kadınlarının tesettür anlayışının değiştiği bilinmektedir. Bu değişimde etkin kadınlar genelde ABIM üyeleri arasında yer alan ve eğitim oranı yüksek olan bireylerdir. Ayrıca Malezya'da o dönem

yapılanmakta olan gruplar arasındaki entelektüel düzeyi en yüksek gruptur.¹³⁸ ABİM'in eğitime özel bir hassasiyetle yaklaşması, faaliyetlerini seminerler ve konuşmalar üzerinden gerçekleştirmesi gibi unsurlar onun Cemaat-i Tebliğ ve Dar'ul-Erkam'dan farklılaşmasını sağlamaktadır.¹³⁹ ABİM'in kendine has bir şekilde İslam toplumunun inşası için uğraşmaktadır. İslam devleti fikri onların ajandasında yer alan bir kavram değildir. Bu nedenle de olduğu dönemde İslam dünyasında var olan İslami hareketlerden de bu noktada ayrılmaktadır.

ABİM'in en önemli iki özelliği dava fikri ve eğitimidir. Onlara göre İslam'ın temel prensiplerini eğitim ve dava ile yükseltmek ve karşılaşılan problemlere İslam'ın ışığında çözümler bulmaktır. Daha önce de bahsedildiği üzere, İslami hareketlere bağlı olan kişilerde sekülerizme karşı olumsuz bir tutum içinde oldukları ve onu reddettikleri bilinmektedir. Bunun karşıtlığının bir nedeni de, Müslümanların özellikle de ABİM içinde yer alan kişilerin, sekülerizmin varlığı bu dünya ile sınırlı görmesi ve öbür dünya hayatını göz ardı etmesidir.¹⁴⁰ Hareketin öncelikli amacı doğru bir İslam anlayışını gençler arasında yaymaktır. Daha sonrasında ise bunu genel olarak Malezya'daki Müslümanlar arasında yaymaktır. Bunun için de 'terbiye ve dava' anlayışları dahilinde İslami çalışmalar yapmaktadırlar. Bu amaca binaen konuşmalar, seminerler, tartışmalar düzenlenmektedirler. Üyelerini yetiştirmek amacıyla çeşitli eğitim programları tertip edilmektedir. Ayrıca faaliyetlerine destek olmak amacıyla yayınlar da çıkartmaktadır.¹⁴¹

ABİM'de oluşmuş olan öğrenci gruplarının yanı sıra yurtdışına eğitim için giden öğrenciler de Malezya'daki İslami değişimi etkilemişlerdir. Öğrencilerin Malezya'ya dönmesiyle birlikte birçok görüş de ülkeye girmiştir. Tedavüle giren bu görüşler Malezya'daki İslami hareketin karakterine etki etmiştir. Sosyal bir dönüşümle birlikte giden ciddi bir zihinsel dönüşümden bu noktada mutlaka söz edilmelidir. Daha önce

---

¹³⁸ Osman Bakar, "Religious Reform and the Controversy Surrounding Islamization in Malaysia", *Muslim Reform in Southeast Asia: Perspectives from Malaysia, Indonesia and Singapore*, Majlis Ugama Islam, Singapore, 2009, s. 35-36.

¹³⁹ Faiz Ishak (Ed.), *Malaysia Yearbook*, Berita Publishing SDN. BHD., Kuala Lumpur, 2000, s. 19-20.

¹⁴⁰ Chandra Muzaffar, *a.g.e.*, s. 48.

¹⁴¹ Chandra Muzaffar, *a.g.e.*, s. 48.

'ılımlı' olan dini temayüller daha şekilli hatlar kazanmaya başlamıştır. Ağırlıklı olarak kırsal bölgelerden gelen Malaylar arasında oluşan bu değişim, dini temayül şehirli Malayları da etkilemeye yetmiştir. Tamamen alt ve orta tabakada kısıtlı kalan bir dönüşüm yerine, daha kapsamlı ve üst katmanlara kadar giden bir dönüşüm söz konusudur. Geniş bir etki alanına yayılan bu hareket ayrıca dünyanın diğer bölgelerindeki Müslümanlardan da haber oldukları için ümmet, İslam medeniyeti gibi algılar oluşmaya başlamıştır.

Yurtdışında genellikle birlikte yaşamakta olan Malay öğrenciler aralarında öğrenciler arasında *usrah* adı verilen öğrenci grupları oluşturmuşlardır. Bu öğrenciler Seyyid Kutup, Mevdudi gibi isimleri okumaya başlamışlardır. Bu durum diğer Müslüman öğrenciler ile etkileşime geçilmesinin nedenidir. Ülkeye dönüşlerinde Malay öğrenciler bu yazarların kitaplarını da taşımış olmuşlardır. Diğer yandan dünyanın çeşitli yerlerinden gelen Müslüman öğrenciler ile kurulan irtibatlar sayesinde Malay Müslümanlar ileride önemli mevkilerde görev yapacak bir çok kişiyle irtibat kurmuş olmuşlardır. Çünkü İslam dünyasından batıya o dönemde gönderilen öğrenciler büyük ölçüde önemli makamlara sahip olan kişilerin çocuklarıydı.

Yukarıda ifade edildiği üzere Malezya dışındaki İslami hareketlerin etkisine açık halde olan ABIM zaman içerisinde el-Attas'ın şekillendirdiği bir kurum olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır. Bu uzaklaşma İran İslam Devriminin etkisiyle daha da hissedilir olmuştur. Çünkü İslam ve siyaset arasındaki bağ, Malay Müslümanlarca üzerinde düşünülür hale gelmiştir. Halbuki Nakip el-Attas felsefi bir zemin üzerinde ilerleyerek toplumsal göndermeleri olan değerlendirmelerde bulunmaktadır. Ancak ABIM üyeleri daha hızlı bir değişimi hedeflemeye başlamışlardır. El-Attas'ın verdiği cesaret ve rahatlık onların siyasete geçmek istemelerine neden olmuştur. Siyaset sayesinde gelen sosyal statünün de bunda etkili olduğu düşünülmektedir. Böylece el-Attas ve ABIM arasında bir ayrılış başlamış olmuştur.

ABIM'deki bu değişimlerle birlikte bir politik olarak İslamlaşmadan bahsedilmektedir. Üyeler ayrıca; Müslüman Kardeşler, Cemaat-i İslami gibi gruplara

yönelmeye başladılar. ABIM’de okunan ve özellikle gençlerin dini eğitimi için okutulan metinler değişmiştir. Ortadoğu’dan gelen hocalarla birlikte artık yeni metinler okunmaktadır. El-Attas’ın metinlerinin sahip olduğu felsefi zemin nedeniyle ve işaret ettiği hedeflerin uzun vadede elde edilecek gelişimler olması da bu durumda etkili olmuştur. Yeni gelen hocaların Arapça eğitim vermesi, ABIM’in Malezya’daki İslami hareketin en güçlü temsilcisi olması nedeniyle ciddi olarak merkezden kayma yaşattığı söylenebilir.

Her ne kadar ABIM bu değişimi yaşasa da Nakip el-Attas’ın kurumda sahip olduğu entelektüel otorite halen etkindir. Eğitim seviyesi yüksek olan üyeler el-Attas’ın verdiği derslere katılmakta ve onun kitaplarını okumaya devam etmektedir. Kökeninde var olan İslamlaşma fikirlerinin etkisiyle Malezya’daki Müslümanların dini ve sosyal hayatlarının şekillenmesinde ABIM’in etkisi sürmektedir. İslamlaşmanın taşıyıcılığı görevi bu manada devam etmektedir.

2.2.2. ISTAC: İslam Üniversitesi

İslamlaşmanın en önemli ayaklarından biri misyonları nedeniyle üniversitelerdir. Bu anlamda yüksek eğitimin ayrı bir yeri vardır. Uzun bir dönüşüm süreci olan İslamlaşmanın en önemli uygulanma alanıdır, aynı zamanda. El-Attas’ın İslam medeniyetinin kıstasları çerçevesinde bilgi üretecek bir kurum olarak tasarladığı İslam üniversiteleri aynı zamanda batı medeniyetinin epistemolojik, kültürel, sosyo-politik ve ekonomik fikir ve etkilerine karşı tezler üretebilecek kapasite olmalıdır.¹⁴² Bu nedenle batıdaki eğitim kurumlarının basit bir kopya olarak, sadece başına İslami sıfatı getirilmiş bir üniversite fikri İslam üniversitenin mahiyetiyle örtüşmemektedir. Fakültelerinin yapılanması, müfredatlarının belirlenmesi ve hatta mimarisinde dahi İslami ilkeleri gözetilen bir yapı el-Attas’a göre İslam üniversitesini teşkil etmektedir.

---

¹⁴² Wan Mohd Nor Wan Daud, *The Beacon on the Crest of a Hill: Brief History and Philosophy of the International Institute of Islamic Thought and Civilization*, ISTAC, Kuala Lumpur, 1991, s. 8.

İslam dünyasında önemli yankıları olan ve çeşitli yerlerde akis bulan İslam üniversitesi fikri, Nakip el-Attas'ın, İslam Konferansı Örgütü'ne yazdığı bir mektup ile hayata gelmiştir. Mektubunda el-Attas, işleyişi ve yetiştirmeyi hedeflediği insan tipi ile Batı'daki üniversite sisteminden tamamen farklı bir sistemi kast etmiş ve bu mektubundan yaklaşık bir sene sonra ISTAC'ı kurmuş bizzat kendisi kurmuştur.¹⁴³ Uluslararası İslam Medeniyeti ve Düşüncesi Enstitüsü (kısaca ISTAC), Kuala Lumpur'da Seyyid Nakip el-Attas tarafından kurulmuş kendi içerisinde bağımsız bir araştırma merkezidir. Yüksek lisans ve doktora seviyesinde eğitim vermektedir. Kendi içinde özerk bir yapıya sahip olmakla birlikte, Uluslararası İslam Üniversitesi ile kurumsal olarak bağlara sahiptir. El-Attas'ın öğrencisi ve o zamanki Eğitim Bakanı olan Enver İbrahim ile müzakereleri sonucu 1987 yılında kurulmuştur.¹⁴⁴ ISTAC'ın vizyonu ve misyonuna dair şu ilkeler sıralanabilir (Bu kısım 1998-2002 yılları arasında ISTAC'ta Baş muavinlik yapmış olan Prof. Wan tarafından bir makalesinde ifade edilmiştir)¹⁴⁵:

- İslam düşüncesi ve medeniyeti üzerine; kültürel, eğitimsel, bilimsel ve epistemolojik alanlarda irtibatlı olarak İslami anahtar kavramlarda günümüz Müslümanlarının karşılaştığı sorunlarla ilgili olarak tanımlar, açıklamalar, analizler içeren çalışmalar ve araştırmalar yapmak,
- ISTAC'taki doktora ve yüksek lisans öğrencilerine İslam medeniyetinin modern dünyadaki doğru yerini bulması amacıyla çalışan akademisyenler ve entelektüeller liderler olmaları için eğitim vermek,
- Müslüman dünyasında İslam bilim ve eğitim felsefelerinin yeniden inşası için çalışacak kurumlardan biri haline gelmesi için çabalamak; ki İslam eğitim ve bilim felsefeleri, İslam medeniyetinin tedrici gelişiminin sağlayan önkoşullardır,

---

¹⁴³ Ali Allawi, a.g.m., s. 75.

¹⁴⁴ Christian Furlow, "Doktora Tezi", s. 128.

¹⁴⁵ Wan Mohd Nur Wan Daud, "Introduction", a.g.m., s. 44-46; The Beacon on the Crest of a Hill, s. 39-41. İki kaynaktaki bilgiler derlenerek aktarılmıştır.

- Malay dünyasındaki İslam medeniyeti üzerine araştırmalar ve çalışmalar yapmak,
- Bütün kurumları ve fakülteleri içerisine bilimi bütünleşmiş etmiş olacak olan Uluslararası İslam niversitesi'nin çeşitli disiplinleri ve akademik derslerinin içeriklerinin, metotlarının geliştirilmesine dair çalışma ve araştırmalar yapmak,
- Müslüman medeniyetinin yeniden inşasını sağlayacak olan üretken entelektüel çabalara olan güncel ihtiyacı karşılamak
- Modern dünyanın kültürel ve entelektüel meydan okumalara ve çeşitli düşünce, din ve ideoloji ekollerine İslami karşılıklar üretmek,
- Sanat ve eğitimin İslamlaştırılması için gerekli olan rehberliği sağlamak adına İslami sanat ve mimarinin felsefesi ve anlamı üzerine çalışmak,
- Bilginin yayılmasını sağlamak için belli zamanlarda çalışma ve araştırmaların sonuçlarını yayınlamak,
- İslami eğitim ve araştırmayı teşvik için niversitenin araştırmalarını desteklemek
- Diğer enstitü ve üniversitelerle işbirliği ve irtibatları geliştirmek, devam ettirmek amacıyla benzer hedefler dahilinde kurulmuş olan yerel ve yabancı organizasyonlarla periyodik olarak diyaloglar, seminerler ve konferanslar düzenlemek,
- Bilimde ve eğitimle alakalı alanlardaki İslami dünya görüşünün yeniden var olmasını sağlamak için ilgili toplumsal gler, insanlığın gelişimin ve ümmetin büyümesi ile irtibatlı olarak çalışmak
- Hedeflerine ulaşma dahilinde kütüphanesini genişletmek,
- Müdürünün belirlediği ereve dahilinde her türlü İslami araştırmayı yapmak

- Kendi bilgilendirme ve belge dağıtımını yapmak üzere çeşitli merkezler ve araştırma büroları açmak.

İslam medeniyetinde bir canlandırma meydana getirmeyi hedefleyen bir eğitim kuruluşu¹⁴⁶ olduğu ifade edilen ISTAC, bünyesinde çalışan akademisyenler tarafından amaçları net bir şekilde açıklanmıştır. Yukarıdaki maddeler incelendiğinde İslam medeniyetinin kendi kurumları ve ürettiği bilgi sayesinde varlığını sürdürebilir hale gelmesinin merkezde yer aldığı fark edilmektedir. Diğer bir deyişle el-Attas'ın bir Malay Müslüman düşünür olarak Müslüman dünyasının yüzleştiği problemlerin çözümüne dair açıklamalarının ISTAC'ta tecessüm etmiş halidir ve zikredilen hedefler de bu durumun bir göstergesidir.

ISTAC'tan bahsederken zikredilmesi gereken önemli noktalardan biri onun mimarisidir. Bir tepe üzerinde inşa edilmiş olan kurumun iç ve dış tezyinatı Nakip el-Attas tarafından tasarlanmıştır. Eğitim külliyesinin içerisinde belli temalara sadık kalınarak düzenlenmiştir. İçerisinde bulunan mobilyalar, kütüphanedeki kitaplıklara kadar bu sistem görülebilmektedir. Endülüs mimarisinin izlerini üzerinde taşıyan bu yapılar topluluğu aslında bütüncül ve kapsamlı bir felsefenin dışa vurumu olarak da düşünülebilir.

ISTAC'ın kurulmasıyla tedrici olarak Malezya'da bazı değişimlerin olduğu bilinmektedir. İslam ülkeleri ile sıkı irtibat halinde olan bu kurumla akademik düzeyde iletişimin sağlayan uluslararası bir kurum haline gelmesinin yanı sıra, sosyal anlamda da Müslüman dünyası için önemli katkıları bulunmaktadır. Aşağıda bu bağlamda yapılan bazı çalışmalar yer almaktadır:

- Martin Luther King'in Latinceye çevirdiği Kuran nüshasını kütüphaneye getirtmek.

---

¹⁴⁶ Christian A. Furlow, *a.g.m.*, s. 44.

- Bosna'daki savaş sırasında Sırp'ların bombalaması nedeniyle yok olmak üzere olan eserleri toplayıp düzenlemesi için Bosnalıları eğitime para göndermek ve Almanya'dan matbaa getirtip nüshaları çoğaltmasını sağlamak,
- İbrahim Müteferrika baskısı olan asıl nüshaları getirtmek,
- Latince öğrenmek için enstitüye öğreticiler getirilmesini sağlamak.

Bu örnekler özellikle Malay Müslümanların, İslam medeniyetine katkılarını göstermek için zikredilmiştir. Aslında bir yüksek öğretim kurumu olan bir yapının bu tarz faaliyetler içerisinde olması el-Attas'ın ve etki alanı dahilinde olan geniş kitlenin İslam medeniyetinin krizlerinden sıyrılıp modern dünyada var olmasının bir örneğini sergilemektedirler. Tabii ki bu çabalar tamamen başarıya ulaşmıştır denemez. 2002 yılında el-Attas'ın emekli olması ile ISTAC'ın yönetim değiştirmesi, kurumun üst seviye bir entelektüel çabanın ürünü olması sebebiyle genel anlamda halka etki de bulunamaması gibi eleştiriler ileride ele alınacaktır.

3. Diğer bir İslamlaşma Örneği: İsmail Raci el-Faruki ve Bilginin İslamileştirilmesi

İslamlaşma kavramına oluşturduğu düşünce sisteminde ve yaptığı çalışmalarda sıkça yer veren son dönem Müslüman düşünürlerden biri de İsmail Raci el-Faruki'dir¹⁴⁷. Nakip el-Attas'ın İslamlaşma örneğinden oldukça farklı bir yapılanmaya sahip olan el-Faruki'nin düşüncelerine yer vermekte fayda görülmektedir. Çünkü iki Müslüman düşünürün İslamlaşma doktrinleri 1977 yılında Mekke'de, İslam eğitimi alanında düzenlenmiş olan Birinci Dünya Konferansına dayanmaktadır. İslam ümmetinin yeniden yapılanmasında eğitimin önemi vurgulayan¹⁴⁸ ve Müslümanların yüzleştikleri problemlerin çözümü için eğitimi önemli bir araç olarak gören, dünyanın farklı

¹⁴⁷ 1921-1986 yılları arasında yaşamış, Filistin doğumlu Müslüman akademisyen.

¹⁴⁸ Ruzita Mohd Amin, Selamah Abdullah Yusof ve Mohamed Aslam Haneef, "The Effectiveness of an Integrated Curriculum: The Case of the International Islamic University Malaysia", *Center for Islamic Economics and Finance, Qatar Faculty of Islamic Studies, Qatar Foundation, 8th International Conference on Islamic Economics and Finance*, s. 1.

bölgelerinde yaşayan birçok İslam düşünürü bu konferansa katılmıştır. 350’den fazla akademisyenin katıldığı aktarılan bu konferansın önemli isimlerinden bazıları Seyid Nakip el-Attas, İsmail Raci el-Faruki ve Seyyid Hüseyin Nasr’dır.¹⁴⁹

İslam üniversiteleri, ders kitapları, müfredat gibi konu başlıklarında çalışmalar yapılan konferans sonrasında, özellikle el-Attas ve el-Faruki’nin İslami eğitim bağlamında somut girişimleri gözlemlenmeye başlanmıştır. Bahsi geçen Müslüman düşünürlerin büyük bir konsensüse ulaşmadıkları bilinmekle birlikte, onların İslam eğitimi gerekli gördükleri İslamlaşma/İslam üniversitesi fikri, isimlerinin birlikte zikredilmesini gerekli kılmaktadır. Konferansta elde edilen önemli gelişmelerden bir tanesi İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde; İslamabad, Kampala, Kuala Lumpur ve Nijerya’da; İslam üniversitelerinin kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak İslamabad ve Kuala Lumpur’da hayata geçirilmiştir. Malezya’da kurulan ve günümüzde etkin bir şekilde var olan Uluslararası İslam Üniversitesi bu bağlamda örnek olarak zikredilebilir.¹⁵⁰

Mekke’de gerçekleştirilen konferansın bir sonucu olarak kurulan İslam üniversitelerinden farklı olarak el-Faruki tarafından 1981 yılında, Amerika Birleşik Devletleri’nde Uluslararası İslam Düşüncesi Enstitüsü kurulmuştur. *Bilginin İslamileştirilmesi*¹⁵¹ çerçevesinde oluşturulan bu enstitü, el-Faruki’nin fikri sisteminin mücessem hali olduğunun söylenmesinde bir sakınca görülmemektedir. Bu noktada el-Faruki’nin sahip olduğu Bilginin İslamlaşması fikrinin kısa bir tanıtımının yapılmasında fayda görülmektedir. İslamlaşma kavramını Nakip el-Attas’tan sonra kullandığı bilinmekle birlikte el-Faruki’nin bu kavram kapsamında büyük ve etkili faaliyetlerde düzenlediği bilinmektedir.¹⁵² Bir tanım yapmak gerekirse Bilginin İslamileşmesi ile “İslam düşüncesinin oluşturma yöntemini geliştirmek, bu yöntemi yüzyıllar boyunca

---

¹⁴⁹ Ghulam Nabi Saqeb, “Some Reflections on Islamization of Education Since 1997 Makkah Conference: Accomplishments, Failures and Tasks Ahead”, *Intellectual Discourse*, Vol. 8 No 1, s. 45.

¹⁵⁰ Ghulam Nabi Saqeb, *a.g.m.*, s. 55; 57.

¹⁵¹ İsmail Raci Faruki, *Bilginin İslamileştirilmesi: Genel Çalışma Planı ve İlkeler*, Çev. Fehmi Kuru, Risale, İstanbul, 2012.

¹⁵² Mevlüt Uyanık, *Bilginin İslamileştirilmesi ve Çağdaş İslam Düşüncesi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2001, s. 107.

karışan yanlış anlaşılmalardan, tahriften arındırma çabası” olarak ifade edilebilir.¹⁵³ Tanımdan anlaşılacağı üzere, el-Faruki’nin özellikle üzerinde durduğu husus Kuran ve Sünnet temelli anlayışa uygun olacak şekilde sahip olunan bilgi birikimini revize etmektir. İslamlaşma kapsamında, modern bilimlerden İslam’ın özüne aykırı olmayanların Müslümanlarca benimsenip kullanılması da öngörülmektedir. Bu öncüllerden hareketle, Bilginin İslamlaştırılması için özellikle üzerinde durulan iki nokta olduğu söylenilebilir. İslam medeniyetinin birikimini iyi tanımak ve günümüz sorunlarını tespit etmek birinci adımı teşkil etmektedir. İkinci adım ise modern disiplinleri iyice öğrenip İslam ile bir sentez üretebilmektir. El-Faruki’nin ortaya koyduğu planı ele alan kitabında bu yapı ortaya konmuştur. Böyle bir program ile Müslüman ümmetin İslami bir bakış açısıyla çözümlenmek istediği buhranlara karşı konulabileceği ifade edilmektedir.¹⁵⁴

İsmail Raci el-Faruki’nin İslamlaşma projesinde her ne kadar bilgi üzerinde fazlaca durulsa da; bilginin tanımı, onun nasıl elde edileceği gibi hususlara derin açıklamalar getirilmemektedir. Daha çok bir program kapsamında ortaya konulacak faaliyetler üzerine vurgu yapılmaktadır. Bu aksiyon temelli yapı nedeniyle Bilginin İslamlaştırılmasının Nakip el-Attas’ın yoğun felsefi referanslar içeren ve zihinsel bir dönüşümü önceleyen İslamlaşmasından ciddi anlamda farklılaştığının söylenmesinde bir sakınca görülmemektedir.

4. Nakip el-Attas ve Eleştirildiği Hususlar

Nakip el-Attas, son dönem İslam düşünürleri arasında şüphesiz önemli bir konumda yer alan bir isimdir. Yazdığı eserler ve yaptığı çalışmalar dünyanın çeşitli bölgelerindeki Müslümanlarca takip edilmektedir. Bilhassa Malezya özelinde ele alındığında ülkedeki İslami hareketlerin güçlenmesinde mühim katkılarının olduğu

---

¹⁵³ Mevlüt Uyanık, *a.g.e.*, s. 112.

¹⁵⁴ Mevlüt Uyanık, *a.g.e.*, s. 112.

birçok araştırmacı tarafından ifade edilmiştir. Bununla birlikte el-Attas'ın bazı eleştirilere maruz kaldığı bilinmektedir.

Öncelikli olarak Nakip el-Attas Malezya'daki birçok Müslüman düşünürden ve İslami hareketlerden farklı bir dini anlayışa sahiptir. Bu bağlamda, sömürge sonrasında ülkenin sosyal yapısının şekillenmesinde büyük rolü olan PAS'ın vurguladığı İslami anlayış ile Nakip el-Attas'ın fikri sisteminin farkına araştırmacılarca dikkat çekilmiştir.¹⁵⁵ Diğer yandan el-Attas'ın Hz. Peygamber'e (S.A.V.) dayanan soyu nedeniyle normal bir Malay Müslümandan daha üst bir makamda bulunduğu algısına dikkat çekilmiştir. Söz konusu olan bu ayrımlar Nakip el-Attas'ın farklı bir konum kazanmasına neden olmuştur. ISTAC'ın Kuala Lumpur'da bir tepe üzerine konumlandırılışı ve onun özel tasarım olan mimarisi el-Attas'ın Malezyalı Müslümanlar arasındaki ayrıcalıklı konumunun somut bir yansıması olarak yorumlanmıştır.¹⁵⁶

Bu noktada ISTAC bağlamında Nakip el-Attas'a yöneltilen eleştire bakılabilir. ISTAC'ın iç tasarımında kullanılan ithal malzemelerin pahalılığı, kütüphanesine alınan yahut yurtdışından temin edilen kitapların maliyeti gibi hususlar nedeniyle el-Attas'ın tasarrufları bazı Malay Müslümanlarca hoş karşılanmamıştır. ISTAC'ın ve dolayısıyla el-Attas'ın, halka hitap etmek yerine, daha üst bir tabakada faaliyet gösterildiği söylenmiştir. Ayrıca bu durumla irtibatlı olarak el-Attas'ın fikirlerinin soyut olduğu ve Müslümanların ihtiyaç duyduğu çözümlere kaynaklık etmekten uzak olduğu dillendirilen diğer hususlar arasında yer almaktadır. Bu durumla irtibatlı olarak ABIM içerisinden politikaya geçiş yapan isimler hatırlanabilir. Çünkü onların üzerinde durdukları konu da İslamlaşma projesinin olumlu sonuçlarının elde edilmesinin kolay ve hızlı olmadığıdır. Bir fikri sistem olarak İslamlaşma ile aksiyon boyutuna geçmiş olan İslamlaşmanın gerçekteştirilme imkanlarının eşit olmadığına dikkat çekilmektedir. Sonuç olarak İslamlaşma tavandan tabana bir hareket olarak görülüp eleştiriye maruz kalmıştır denebilir.

---

¹⁵⁵ Mona Abaza, "Intellectuals, Power and Islam in Malaysia: S.N. al-Attas or the Beacon on the Crest of a Hill", *Archipel* 58, 1999, s. 190-1.

¹⁵⁶ Mona Abaza, *e.g.m.*, s. 204.

Diğer önemli bir eleştiri hususu ise Nakip el-Attas'ı yerel bir Müslüman düşünür olması ve onun ortaya koyduğu faaliyetlerin Malezya'daki politik hayat ile sıkı irtibatının olması durumudur. Bu kabulden hareketle el-Attas'ın Malezya'dan bağımsız olarak düşünülmesinin eksik bir anlayış olacağı ifade edilmiştir.¹⁵⁷ Böylece el-Attas'ın Müslüman dünyaya hitap etmek yerine, daha sınırlı bir şekilde Malezya'daki Müslümanlar için muhatap olabileceği söylenmiş olmaktadır. Gene bu durumla irtibatlı olarak, el-Attas'ın ortaya koyduğu çalışmalarda -özellikle Malay mutasavvıflarla ilgili olanlar zikredilmekte- Malay olma üzerine vurgu yaptığı söylenmektedir. Milli bir bilinç oluşturulma fikrinden hareketle böyle bir vurgunun yer aldığı ifade edilmektedir.¹⁵⁸

5. Sonuç

Malezya'nın yakın tarihinde önemli bir yere sahip olan İslami hareketler çeşitli kaynaklardan beslenmekte ve bu nedenle de farklılaşmalar yaşamaktadırlar. Ülkedeki İslamlaşma fikirleri çerçevesinde en etkin isimlerden, belki de en önemlisi, Nakip el-Attas'tır. Sahip olduğu felsefe sistemi ve bu kapsamda oluşturduğu kurumlar ile Malezya'nın sömürge sonrası şekillenmesine ciddi anlamda katkılar yapmıştır. Ayrıca fikirleri lokal bir alanda kalmamış, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Müslümanlarca da takip edilmiştir ve edilmektedir. El-Attas'ın teşvikiyle oluşturulmuş bir öğrenci grubu olarak ABIM ve gene onun projeleri bağlamında hayata geçmiş bir üniversite olarak ISTAC İslam dünyasında önemli konumlarda bulunmaktadır.

Felsefesi boyutuyla Malezya'da ciddi bir etki alanı oluşturan ve oluşturmaya devam eden İslamlaşma, bazı eleştirilere de maruz kalmıştır. Derinliği sebebiyle ancak eğitilmiş insanlara hitap ettiği, tavandan tabana inen bir yapı arz etmesi ve benzeri noktalardan eleştiriler gelmiştir. Malay Müslümanlar içinden bu tarz eleştiriler geldiği gibi; gayri müslim halktan dini değerlerin radikalleştiği, azınlıkların dışlanmasına neden olduğu şeklinde değerlendirmeler gelmiştir. Araştırmanın kapsamına tamamen

---

¹⁵⁷ Mona Abaza, *a.g.m.*, s. 216.

¹⁵⁸ Mona Abaza, *a.g.m.*, s. 207.

girmediği için bu hususlara arada referanslar yapılmakla birlikte bir başlık altında incelenmesi gerek görülmemiştir.

Bilhassa 1970'li yıllarda hayata geçen İslamlaşma projeleri meydana çıktıkları dönemde büyük etkiler oluşturdukları gibi, Malezya'nın geleceğini de şekillendirmişler ve halen şekillendirmektedirler. Bu bağlamda gelecek kısımda İslam medeniyetinin ihyası ve kalkınması adına Malezya'daki bir diğer faaliyet olan İslam Hadari'ye yakından bakılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: İSLAM HADARİ PROJESİ VE MALEZYA'DA MEDENİYET SÖYLEMİ

Malezya bir ülke olarak gelişimini, ülkedeki İslam medeniyetinin yüceltilmesi ile senkronize etmiş ve hedeflediği gelişimleri siyasi projelerle programlamıştır. Bu siyasi programların en önemlilerinden bir tanesi de İslam Hadari projesidir. Gelecek olan bölümlerde, İslam Hadari çeşitli boyutları ile ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu bölümde ele alınan proje içeriği ve taşıyıcısı olduğu fikri yapı dahilinde yansıtılacaktır. Projenin Malezya'da ele ettiği başarı yahut başarısızlığın bir değerlendirmesi yer almayacaktır. Malayların projeye dair algılarına belli kısımlarda yer verilecektir.

1. İslam Hadari Öncesinde Malezya'da İslam-Siyaset İlişkileri

Projeyi incelemeye geçmeden önce Malezya'nın yakın tarihi içerisinde İslam ve siyasetin irtibatına bakmak bütüncül bir bakış açısı sunması bakımından önem arz etmektedir. Önceki bölümlerde açıklanan Malay kimliğinin oluşumu, Yeni Ekonomi Politikası ve İslami hareketler çerçevesinde sömürgecinin sona erdiği yıl olan 1957 ile 1980 arası dönem aslında siyaset-İslam ilişkisine de ışık tutmuştur. Bu dönemde daha çok felsefi bir boyutta yoğunluk kazanmış olan İslamlaşma, 1980'li yıllardan itibaren yoğun bir siyasi karakteristik kazanmaya başlamıştır. Bir yandan aktif olan İslami hareketler, ABIM gibi, siyaset boyutundaki uygulamaların hayata geçmesine etki ederken; bir yandan da onların uygulanabilirliğini sağlamışlardır. Malezya siyaseti ve İslam'ın bu karşılıklı ilişkisi ülkenin karakteristiğini şekillendiren en güçlü amildir. İslam-siyaset ilişkilerini ortaya koymak için öncelikli olarak anayasa İslam, ülkede etkin olan İslamlaşma politikaları ve bu politikaların en önemli uygulayıcısı olan Malezya'nın eski başbakanlarından Mahathir Mohamad'in etkisi gelecek bölümlerde ele alınmaktadır.

1.1. Malezya Anayasasında İslam

Malezya'daki İslam-siyaset dengesinin ana unsuru anayasada yer alan ve resmi dini İslam olduğunu belirten ifade oluşturmaktadır. Bu ifadenin devamında ülkedeki diğer dinlerin yaşanmasına izin veren kısım yer almaktadır.¹⁵⁹ Ülkenin dini resmen İslam olmakla birlikte, İslam hukuku ülkede tamamen tatbik edilmemektedir. Bunun yerine Malezya'nın kendine has koşullarının etkisiyle yeni bir durum ortaya çıkmaktadır: bazı kuralların uygulanmasında İslam'a tabi olmak, bir kısımda ise İslam kaynaklı olmayan hukuku uygulamak. Çünkü çok kültürlü bir yapıya sahip bunun ülkede İslam'ın tamamen tatbik edilmesinin mümkün olmadığı düşünülmektedir.¹⁶⁰

Siyasi bir düzlemde giden bu tartışmanın yanında, özellikle akademisyenlerin bulunduğu bir zümre ise Malezya'da İslam hukukunun uygulanmaya geçmesinden önce çözülmesi gereken meselelerin olduğunu söylemektedir. Şeriatın uygulanabilmesi için öncelikle buna hazır –tamamen İslamlaşmış- bir toplum gerekmektedir. Ayrıca, onlara göre hukuksal değişimler somut bir alanda tezahür etmektedir. İslam hukukuna hazır olmayan insanlara bu tarz somut değişikliklerle bir başarının elde edilemeyeceği ifade edilmektedir.

1.2. İslam Politikalarının Oluşum Zemini

Malezya'da İslam politikalarını, bir diğer deyişle İslamlaşmanın siyasi ayağını teşkil eden uygulamaların oluşmasında etkin olan yerel motifler –ABIM, YEP, Malay kimliği ve İslam irtibatı gibi- çalışmanın çeşitli bölümünde ele alınmıştır. Burada temas edilmek istenen husus İslam dünyasında yaşanan önemli olaylardır. Bunlar arasından İran İslam Devrimi ve Sovyetlerin Afgan İşgali yer almaktadır.¹⁶¹ İran Devriminin etkisiyle İslam'ın siyasi alandaki gücüne dair Malay Müslümanlar arasında bir ilgi

---

¹⁵⁹ Joseph M. Fernando, "The Position of Islam in Constitution of Malaysia", *Journal of Southeast Asian Studies*, June 2006, 37, s. 249. Malezya Anayasasında yer alan bu madde sömürge döneminde de yer almaktadır.

¹⁶⁰ Joseph Chinyong Liow, *a.g.e.*, s. 59.

oluşmuştur. Afgan İşgali ile Müslüman olma ve birlikte hareket etme duyguları ülkedeki Malaylar Müslümanlar arasında gelişim göstermiştir.

İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde yaşanan olayların yanı sıra, yirminci yüzyılın sonlarına doğru dinin yükselen bir değer haline geldiği birçok araştırmacı tarafından ifade edilmiştir.¹⁶² Malezya da bu durumdan etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır.

1.3. Mahathir Dönemi

Muhammed Mahathir, Malezya'nın dördüncü başbakanıdır. 1981-2003 yılları arasında görevde bulunmuştur.¹⁶³ Kendisinden önce görevde bulunmuş olan diğer devlet adamları İslam'ın Malezya'da yükselmekte olduğunun farkında olmalarıyla birlikte, onlar Mahathir kadar İslam'a politikaları içerisinde yer vermemişlerdir. Bu nedenle Mahathir'le birlikte siyaset dünyasında ciddi dönüşümler başlamıştır. 1980 öncesi başlayan ve daha çok felsefi boyutunun etkisiyle halk üzerinde bir hareketlenme oluşturan İslamlaşma bu noktadan sonra siyaset içerisinde yer alır hale gelmiştir. Mahathir'in başbakan olarak seçildiği dönemde oluşturulan seçim kampanyalarında İslam'ın politik fikirleri aktarmak için kullanılmasına şahit olunmuştur.¹⁶⁴ Çok kültürlü bir yapıya sahip olan Malezya için bu söylem değişimi ciddi etkilere sahiptir. Özellikle bu dönem öncesinde Malay kimliği ve kültürüne yoğunlaşan siyaset ülkede oluşan koşulların ve İslam dünyasındaki hareketlenmelerin etkisiyle yer değiştirmeye

---

¹⁶¹ Joseph Chinyong Liow, *a.g.e.*, 46.

¹⁶² Mohamed Aslam Haneef, "The Development and Impact of Islamic Economic Institutions: The Malaysian Experience", *Islam in Southeast Asia: Political, Social and Strategic Challenges for the 21st Century*, K. S. Nathan & Mohammad Hashim Kamali, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 2005, s. 84; Shanti Nair, *Islam in Malaysian Foreign Policy*, Routledge, Londra, 1997, s. 74.

¹⁶³ Mahathir Muhammed'den önce görevde bulunan isimler: Tunku Abdul Rahman (1957-1969), Tun Razak (1969-76), Tun Hussein Onn (1976-1981).

¹⁶⁴ Shanti Nair, *a.g.e.*, s. 24.

başlamıştır.¹⁶⁵ Bu değişimin, Malezya politikasında halen etkin olduğunun söylenmesinde herhangi bir sakınca görülmemektedir.

Diğer yandan UMNO mensubu bir siyaset adamı olan Mahathir'in politikalarını, Malezya'nın İslam Partisi olan PAS'dan farklı bir düzlemde geliştirerek kendine yeni bir sistem oluşturmuştur.¹⁶⁶ İslam'ı bir gelişim gücü olarak konumlandırmıştır. Bilhassa modernlik üzerinden giden bir kalkınma fikri Mahathir'in görüşlerinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu noktada modernliğin maksudunun anlaşılması önem taşımaktadır. Mahathir, batının üretmiş olduğu bir modernliği değil, İslam ile birlikte kazanılabilecek olan yeni bir gelişmişlik düzeyinden söz etmektedir. Bu nedenle başbakan olduktan sonra oluşturduğu ajandası içerisinde İslami değerlere sahip olmayı teşvik etmekte ve İslam'ın sağladığı kültürel-entelektüel güce dikkat çekmektedir.¹⁶⁷ Sahip olduğu bu politik anlayışın içerisinde Mahathir'in önemle vurguladığı bir husus ise mutedil din anlayışıdır (moderate).¹⁶⁸ Onun bu anlayışı Malezya'nın yakın tarihinde yer alan ve aşırı olarak nitelendirdiği bir çok İslami hareketin sona ermesine neden olmuştur.

Çizdiği bu yol haritasının yanında Mahathir'in en önemli faaliyetlerinden biri Enver İbrahim'i kadrosuna dahil etmesi olmuştur. ABIM içerisinde kilit görevlerde bulunan İbrahim'in daha önce UMNO tarafından gelen teklifleri reddetmesi bilinen bir husustur. Ancak Mahathir'in teklifini geri çevirmemiştir. Nakip el-Attas'ın öğrencisi olan ve Müslüman öğrenci hareketlerinde etkin görev alan İbrahim'in geçişi Malezya'daki İslamlaşma değişen çizgisini de bir anlamda yansıtmaktadır. Eğitim ağırlıklı bir İslamlaşmadan siyasi bir zemine geçen İslamlaşma bu örnek üzerinden kendisini göstermektedir.

1980'li yıllardan itibaren yürütülen İslamlaşma politikaları kapsamında oluşturulan kurumlara geçilmeden önce, Mahathir'in ekonomi ile İslam arasında

---

¹⁶⁵ Amy L. Freedman, "Political Viability, Contestation and Power: Islam and Politics in Indonesia and Malaysia", *Politics and Religion*, 2009, s. 106.

¹⁶⁶ Joseph Chinyong Liow, *a.g.e.*, s. 46, 113.

¹⁶⁷ Amy L. Freedman, *a.g.m.*, s. 106; Joseph Chinyong Liow, *a.g.e.*, s. 46.

¹⁶⁸ Shanti Nair, *a.g.e.*, s. 91.

kurduğu irtibata bakılabilir. Ona göre zenginlik ve ekonomik kalkınmanın elde edilmesinde dini değerler etkilidir.¹⁶⁹ Weberian teori içerisinde İslam'ın ekonomik gücüne yer verilmemekle birlikte, Mahathir'in bu öğeyi dahil ettiği söylenilebilir.¹⁷⁰ Ayrıca Malay Müslümanların ortaya koyacağı modernleşme içerisinde İslam'ın ekonomik olarak da bir zemin oluşturduğu böylece görülmektedir.

Mahathir döneminde onun politikaları dahilinde hayata geçmiş birçok kurum ve uygulamaya bulunmaktadır. Bunlar arasından özellikle İslam bankacılığı ve İslam üniversitesi öne çıkmaktadır. İslam'ın ekonomi üzerindeki olumlu etkisini savunan başbakanın öncülük ettiği İslam bankaları, kuruluşlarının dördüncü yılında Malezya'nın en büyük üçüncü bankası haline gelmiştir.¹⁷¹ Oluşturulan bu yapı dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Müslümanlarca ilgi ile takip edilmekte ve yatırım için bazı Müslüman girişimcileri Malezya'ya çekmektedir. İslam Üniversite ise sahip olduğu uluslararası yapı ile dünyanın birçok bölgesinden öğrenci çekmekte ve aynı şekilde birçok farklı ülkeden akademisyene ev sahipliği yapmaktadır.

İslamlaşmanın en önemli taşıyıcılarından olan yüksek eğitim Mahathir tarafından ayrıca önemsenmiştir. Onun başbakanlık yaptığı dönemde İslam araştırma merkezleri, İslami eğitim merkezleri hayata geçmiştir.¹⁷² Bu merkezlerden bazıları devlet kademesinde görev yapacak bireylerin dini eğitimini de üstlenmiştir. Yüksek eğitim bağlamında önem arz eden bir diğer husus, devlet destekli düzenlenen sempozyum ve konferanslardır. İslam düşüncesi ve medeniyeti temelli düzenlenen ve büyük çoğunluğu uluslararası olan bu faaliyetler, Malay Müslümanların dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Müslümanlarla iletişim içine geçmesine katkı sağlamaktadır. Müslümanlar arasında bilgi akışına yardımcı olmaktadır. Ayrıca bu konferans ve sempozyumlar Malayların İslam dünyasında öncü bir konuma taşımaktadır.¹⁷³

---

¹⁶⁹ Amy L. Freedman, *a.g.m.*, s. 98.

¹⁷⁰ Mohamed Aslam Haneef, *a.g.m.*, s. 83.

¹⁷¹ Joseph Chinyong Liow, *a.g.e.*, s. 55.

¹⁷² Joseph Chinyong Liow, *a.g.e.*, s. 47.

¹⁷³ Amy L. Freedman, *a.g.m.*, s. 115.

2. İslam Hadari Projesi

Malezya’da uygulanmakta olan İslamlaşma politikalarının bir devamı ve ülkedeki İslam-siyaset bağına ortaya koyma kabiliyeti en yüksek projelerden biri olan İslam Hadari gelecek bölümlerde çeşitli açılardan ele alınacaktır. Kendisinden önce görev yapan Muhammed Mahathir’in İslamlaşma politikalarından farklı bir karakteristiğe sahip olan İslam Hadari,¹⁷⁴ son dönem Müslüman Malayların kalkınma, modern olma ve çok kültürlülük gibi meselelerine ışık tutmaktadır.

2.1. Siyasal İslamcılığa bir Alternatif Olarak İslam Hadari

Malezya’nın İslam ülkeleri arasındaki özel konumu ve sahip olduğu kendine has özellikler çalışmanın önceki bölümlerde ifade edilmiştir. İslam’ın bölgeye gelişi, sosyal ve zihinsel dönüşümlerin eşliğiyle İslam’ın insanlar tarafından yaşanır hale gelmesi gibi karakteristik özelliklere sahip olan Malay Müslümanlar din ve devlet işleri arasında da bu özgünlüğü yaşatmaktadırlar. İslam ve terörizmin birlikte zikredilir hale gelmesi, İslamofobi, siyasal ve radikal dinciliğin yükselmesi kavramları 20.yy’ın sonunda ve 21.yy’ın başı itibarıyla sıkça kullanılır hale gelmişlerdir. Bu olgu ve olayların arasından sıyrılarak farklı bir konuma yerleşen Malezya ise zikredilen kavramların dışında daha çok ‘mutedil’ bir İslam anlayışı ve modern Müslüman devlet olarak sıfatlanmaktadır. Kendi bünyesinde bu sıfatlara sahip olmaktan hoşnut bir durumda olduğu da bilinmektedir. Malay etnik kimliğine sahip olan bir çok araştırmacı bu hususla alakalı göndermelerde bulunmaktadırlar.¹⁷⁵

Ülkenin bu konumda ifade edilen şekilde mutedil kimliğinde İslam’ı ilk kabul etmelerini sağlayan amillerin etkisinin Malay Müslümanların bugünkü din anlayışlarında etkin olduğu düşünülebilir. Özellikle tasavvuf gibi bir öğenin bölgeye

---

¹⁷⁴ Ahmad Fauzi Abdul Hamid ve Muhamad Takiyuddin Ismail, “Abdullah Ahmad Badawi: A Malaysian Neo-Conservative”, *Japanese Journal Political Science*, Volume 13, Issue 3, September 2012, s.391.

¹⁷⁵ Bknz. Syed Farid Alatas, *Muslim Reform in Southeast Asia; Perspectives from Malaysia, Indonesia and Singapore*, Majlis Ugama Islam Singapura, Singapore, 2009.

İslam'ın taşınmasında etkin olması bu durumu güçlendirmektedir. Sahip oldukları dini algılayış ve yaşayış şekilleri, doğu-batı geriliminin klasik İslam topraklarındaki anlayıştan farklı olarak gelişmesini sağladığı söylenilebilir. Siyasal İslamcılığın fikri alt yapısını oluşturan isimler Malaylarca bilinmekte ve halen okunmakta olmakla birlikte, bölgedeki Müslüman halk kendi İslami entelektüel gelişimlerini bu kaynaklar üzerine inşa etmemişlerdir.

Malezya'daki kendine has din-devlet irtibatının bir diğer önemli yönünü coğrafya oluşturmaktadır. Ülke güneydoğu Asya'da yer alması hasebiyle Ortadoğu'da yaşanan krizlerden uzakta kalmaktadır. Müslüman dünya arasındaki irtibat, yurtdışında eğitim alan Malay öğrenciler ve Malezya'da eğitim alan, İslam dünyasının farklı köşelerinden gelen Müslüman öğrenciler sayesinde sağlanmaktadır. Bu dolaylı aktarım sonucu Malezya'daki Müslümanların ürettikleri tepkiler farklılaşmaktadır. Ayrıca birçok Malay Müslüman öğrencinin Avrupa ülkelerinde ve Amerika Birleşik Devletleri'nde üniversite eğitimi almıştır. Sahip oldukları bu geçmiş ve ülkenin çokkültürlü yapısı dini anlamda sertleşmelere mahal vermemektedir. Bu nedenle 'vasatiyye' kavramı Malay Müslümanlar arasında oldukça sık kullanılmaktadır. İslam Hadari'nin en iyi tanımlayıcı kelimelerinden bir tanesi de vasatiyye-mutedilliktir.¹⁷⁶

Sivri uçları olduğu ifade edilen politik İslamcılık ile Malezya'nın siyasal programlarına etkisi bulunan İslami anlayış, birbirinden keskin hatlarla ayrılmaktadır. İslam Hadari daha çok halkın bilinçlendirilmesi bağlamında tavandan tabana bir hareket olarak yapılanmaktadır. Sadece üst tabaka bir grubun şekillendirdiği ve halka empoze ettiği bir sistem olarak tanımlanmamaktadır.¹⁷⁷ Bir diğer önemli farklılaşma noktası ise cihat kavramının içeriği ile ilgilidir. Cihat, Malay Müslümanlar ve bu nosyona sahip siyasilerce uzun yıllara dağılmış bir ihya hareketine tekabül etmektedir.¹⁷⁸ Ayrıca İslam Hadari çerçevesinde Malay toplumuna düşen sorumlulukların aktarıldığı kısımda, cihat

---

¹⁷⁶ Mohamed Sharif Bashir, <http://www.islamawareness.net/Asia/Malaysia/hadhari.html>, Erişim Tarihi 17.5.2014.

¹⁷⁷ Mohamed Sharif Bashir, a.g.m.

¹⁷⁸ Mohammad Hashim Kamali, *Islamic Law in Malaysia Issues and Developments*, Ilmiah Publishers, Kuala Lumpur, 2000, s. 162.

bilgiye sahip olmadaki istek ve çaba olarak geçmektedir. Tam olarak “ekonomik koşulları iyileştirme gayret, bilim ve teknolojiyi takip etme ve bilgi ihtiyacına karşılık verme teması sınırlarında cihat kavramının yeniden yorumlanması ve genişletilmesi”¹⁷⁹ şeklinde bir ifade yer almaktadır. Bu ilkelerin içerisinde merhamet kavramı da kendine yer bulmaktadır.¹⁸⁰ Gene İslami bir motif olarak kullanılan merhamet, Müslümanların bütün insanlığa karşı bir sorumluluğu olarak geçmektedir.

Bizatihi var oluşuyla Malezya, modern dönemde bir İslam ülkesi olmasının özgün bir örneğini sunmaktadır. Ülkede bu durumun somut bir göstergesi olan İslam Hadari projesinin ele alınması sayesinde hem İslam medeniyetinin bir devlet çatısı altındaki ihyası, hem de bir ülke olarak Malezya'nın gelişim hedefleri tanınmış olacaktır.

2.2. İslam Hadari Projesinin Umumi Perspektifi ve İlkeleri

İslam Hadari, 2003-2009 yılları arasında Malezya devletinin başbakanlığını üstlenmiş olan Abdullah Ahmad Bahdawi tarafından oluşturulmuş, ülkenin kalkınmasını hedefleyen bir projedir. Temelleri İslami ilkelere dayanmaktadır. İsmi içerisinde geçen İslam ve ona sıfat olarak eşlik eden ‘hadari’den de anlaşılacağı üzere din bu programın içerisinde önemli bir yere sahiptir. Hadari kelimesi burada medeniyete ve medeni olmaya atıf yapmaktadır. İçerisinde gelişme ve ileride olma fikrini barındırmaktadır. İslam Hadari'nin mahiyeti bizzat Abdullah Ahmed Bedevi tarafından kitabında açıklanmıştır:

“İslam Hadari yeni bir din değildir. Yeni bir öğretisi veya yeni bir mezhep de değildir. Bu ümmetini (İslam inancına sahip olan sahip olan dünyada bütün Müslüman toplumunu) İslam'ın temellerinde, İslam medeniyetinin kaynakları olan Kur'ân ve Hadis'in tasvir ettiği esaslarda bir araya getirme

¹⁷⁹ M. Hashim Kamali, *a.g.e.*, s. 111.

¹⁸⁰ M. Hashim Kamali, *a.g.e.*, s. 111

*çabasıdır. Eğer İslam Hadari doğru bir şekilde anlaşılır ve doğru yorumlanırsa, Müslümanların sırat-ı müstakimden çıkartmayacaktır.*¹⁸¹

Bedevi'nin kullandığı terimler ve yaptığı referanslara bakıldığında bahsi geçen projenin İslam'dan ne ölçüde faydalandığını göstermektedir. Asıl dikkat çeken husus bu noktada projenin içerisindeki gelişim ve ilerleme fikirlerinin İslami değerlere bağlanmasıdır. Müslüman toplumun seviyesini ve zorlu problemlerle karşı karşıya kalan ülkenin durumunu yüceltme çabası bütüncül bir perspektifle sunulmasıdır.¹⁸² Aslında, 2004 yılında 10. genel seçimler öncesindeki çalışmalar kapsamında açıklanmış olan İslam Hadari projesi,¹⁸³ Bedevi'nin bir girişimi olmakla birlikte, Malezya'nın bağımsızlığını kazandığı yıllardan bu günümüze yürüttüğü politika-projelerin, YEP gibi, bir devamı olduğu ifade edilmektedir.¹⁸⁴ Diğerlerinden farklı olarak bu proje İslam medeniyeti fikri etrafında gelişmektedir. Bununla alakalı olarak İslam Hadari'nin bir diğer tanımlama girişimine bakılabilir: "İnsanlığın, toplumun ve Malay milletinin, İslam medeniyetinin sahip olduğu bakış açısı ile kuşatıcı gelişimdir."¹⁸⁵

İslam Hadari'nin ulaşmayı hedeflediği amaçlar gene Abdullah Ahmed Bedevi tarafından açıklanmıştır. Maddelenerek öz bir şekilde ifade edilen bu ilkeler aşağıda yer almaktadır¹⁸⁶:

1. İnançlı olmak ve dindarlık
2. Adil ve güvenilir bir devlet
3. Özgür ve bağımsız bir halk

---

¹⁸¹ Abdullah Ahmad Badawi, *A Model Approach for Development and Progress*, MHP Printing, Malaysia, 2006, s. 3.

¹⁸² M. Kamal Hassan, *Voice of Islamic Moderation from the Malay World*, IIUM Printing, Malaysia, 2011, s. 105.

¹⁸³ M. Kamal Hassan, *a.g.e.*, s. 106.

¹⁸⁴ Mohd Azizuddin Mohd Sani, "Analysis of Asian Values and *Islam Hadhari* in Malaysia", *Jurnal Kemanusiaan*, Jun 2010, s. 20.

¹⁸⁵ M. Kamal Hassan, *a.g.e.*, s. 109.

¹⁸⁶ Abdullah Ahmad Badawi, *a.g.e.*, s. 4.

4. Güçlü bir istikrarlılık ve bilgide üstünlük
5. Dengeli ve kapsamlı ekonomik gelişim
6. Millet için iyi kalitede hayat standartları
7. Kadınların ve azınlıkların haklarının korunması
8. Kültürel ve ahlaki birliktelik
9. Doğal kaynakların ve çevrenin korunması
10. Güçlü karşılık verme kabiliyetleri

Bu hedefler çerçevesinde Malezya'nın gelişiminin ve ülkenin geleceğinin şekillenmesinde en etkin amiller ortaya konmaktadır. Birçok Malay için İslam, UMNO – Bedevi'nin siyasi duruşu bağlamında- ve Malay milleti herhangi bir ayrıma tabii tutulamazdır. Bu durumun bir ispatı yukarıda görülmektedir. Çünkü bu elementler bariz bir kültürü ve kimliği şekillendirmektedir.¹⁸⁷ Böylece Malaylar kendi ülkelerinin gelişimi için çalışırken İslam kültürüne dair sorumluluklarını birlikte yürütmektedirler. Diğer yandan bu ilkeler ve projenin kendisi Malezya'nın İslam devleti olması gerçeğinin bir kabulü ve doğrulamasıdır aynı zamanda.¹⁸⁸

Abdullah Ahmed Bedevi İslam Hadari projesinin kapsamında Malay halkının sorumluluklarına dair atıflarda da bulunmuştur. Temelde Müslümanların İslam tarihinde ortaya koydukları başarılar çerçevesinde, atılacak yeni adımlara aynı bilincin yansıtılmasını talep eden sorumluluklardır. Ayrıca İslam'ın bir hayat biçimi olarak algılanması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Dışa bağımlılığın azaltılması, batılı-İslami bilgi 'gerginliğinin' yok edilmesi gibi unsurlar da yer almaktadır, bu sorumlulukların içerisinde.¹⁸⁹ İslam medeniyetinin geçmişinden edinilen tecrübeler

---

¹⁸⁷ Abdullah Ahamd Badawi, *a.g.e.*, s. 6.

¹⁸⁸ Mohamed Sharif Bashir, <http://www.islamawareness.net/Asia/Malaysia/hadhari.html>, Erişim Tarihi 17.5.2014.

¹⁸⁹ M. Kamal Hassan, *a.g.e.*, s. 111-112.

ışığında şekillenen bir ümmet ve Malay Müslüman halkı öngörülmektedir. Bir anlamda İslam, Malezya'nın kalkınma planının içerisinde yol arkadaşı ve aynı zamanda bir rehber olarak yer almaktadır. Bu nokta-yı nazardan bakıldığında Malezya'nın farklı konumu bir kez daha idrak edinilmektedir.

2.3. İslam Medeniyetinin Krizlerine Cevap Bakımından Projenin Değerlendirilmesi

İslam Hadari, İslam medeniyeti geleneğinin yüzyıllar boyunca oluşturduğu değerler ile felsefenin Malezya'nın gelişimine bir zemin hazırlayacağı ve destek olacağı öne kabulüne dayanmaktadır. Dinle alakalı olan ilkelerin hatta dinin bizzatı geri kalmış, geçmişe ait bir olgu olduğu düşüncesinin reddi projenin özünde kendine yer bulmaktadır.¹⁹⁰ İslam kültür ve medeniyetinden gelecek olan bu potansiyel kalkındırma gücüne dair referanslar, genel olarak İslam tarihinin ilk dönemlerinde elde edilen başarılarla yapılmaktadır. Örneğin Endülüs'te bilim ve sanatın ulaştığı nokta gibi. İslam'a yapılan bu referanslarla ülkenin kalkınmasına dair temel prensipler sunulurken aynı zamanda, günümüz Müslümanlarının çözümü için uğraştıkları sorunlara da anahtar cevaplar sunulmaktadır. Bu anlamda İslam Hadari'nin ikili yapıya sahip olduğu ifade edilebilir. Bir yandan İslam, Batı modernleşmesinden farklı bir model üreterek var olan bir ülke oluşturmak için bir araç olmaktadır. Diğer yandan ise İslam, Malezya ile birlikte özüne dönmekte, krizlerinden sıyrılmakta ve yeni bir kontekst içerisinde varlığını sürdürmektedir. Din ve devletin karşılıklı yardımlaşma ile gelişimini sürdürmesi olan bu proje, Malezya için üretilmiş olsa da aslında gelişme hedefinde olan diğer Müslümanlar için bir taslak ve başlangıç noktasıdır.¹⁹¹

Abdullah Ahmed Bedevi, projesini anlattığı kitabında Müslümanların karşılıklarına çıkan problemleri çözerken inançları kapsamında çözümler üretebilmek adına içtihat

---

¹⁹⁰ Gerhard Hoffstaedter, "Islam Hadari: A Malaysian Islamic Multiculturalism or Another Blank Banner?", Cont Islam, Springer Science+Business Media, 2009, s. 126.

¹⁹¹ Gerhard Hoffstaedter, *a.g.m.*, s. 126.

kapısının açık tutulması gerektiğini söylemektedir.¹⁹² İslam hukukunun ana cüzlerinden bir olan içtihat müessesesinin, modern dünyada var olan bir devletin kalkınma programının içerisinde yer alması dikkate değerdir. Kitabının bir başka kısmında Bedevi, İslam medeniyeti mirasının ekonomik kalkınmada bir referans olarak alınması gerekliliği üzerinde durmakta ve medeniyet-ekonomi gelişiminin birlikte gittiği gerçeğini aktarmaktadır.¹⁹³ Bedevi'nin 2005 yılında yazılan biyografisi kitabının adının *Abdullah Ahmad Badawi: Revivalist of an Intellectual Tradition*¹⁹⁴ olması onun ifa etmek istediği görev hakkında ipuçları taşımaktadır.

İslam Hadari'nin Malezya'da devlet seviyesinde yürütülmekte olan İslamlaşma politikalarından bir tanesi olduğu daha önce bahsedilmiştir. Ülkenin sömürge sonrasındaki tarihi içerisinde yer alan ve bir süreklilik içerisinde ilerleyen İslamlaşma politikaları arasında bir zirve olarak görülmektedir.¹⁹⁵ Diğer yandan bu zirvenin, aslında Malezya'nın sömürge sonrasındaki ilk başbakanı olan Tunku Abdul Rahman'dan bugüne sürdürülmekte olan bir sürecin devamı olarak da tanımlanmıştır. Buna kanıt olarak da Malezya'da kurulan İslam bankaları, fakir Malay Müslümanları Hacc'a göndermek amacıyla kurulan vakıf ve Uluslararası İslam Üniversitesi'nin varlığına işaret edilmektedir.¹⁹⁶ Böylece modern dünyada bir İslam devleti olarak var olan Malezya'nın siyasi projeleri kapsamında öne çıkan İslamlaşmasının mahiyeti daha iyi anlaşılmiş olmaktadır.

İslam medeniyetinin krizlerine bir tepki olarak düşünüldüğünde İslam Hadari'nin, hem bölgesel hem de global anlamda Müslümanların kalkınmasını hedeflediği görülmektedir. İslam geleneğinin imtidadını sürdürmesinin önünde bulunan engellerden kurtularak insanlığın gelişimini sağlayan misyonunun tekrar gün yüzüne çıkartılması öngörülmektedir. Bu sayede bir 'İslam Rönesansı' yaşanabilecektir.

---

¹⁹² Abdullah Ahmad Badawi, *a.g.e.*, s.4.

¹⁹³ Abdullah Ahmad Badawi, *a.g.e.*, s.5.

¹⁹⁴ A. T. al-Attas ve T. C. Ng, *Abdullah Ahmad Badawi: Revilist of an Intellectual Tradition*, Pelanduk Publication, 2005.

¹⁹⁵ Gerard Hoffstaedter, *a.g.m.*, s. 128.

¹⁹⁶ Gerard Hoffstaedter, *a.g.m.*, s. 131.

3. İslam Hadari ve İslamlaşma Projelerinin

Ortak Noktaları ve Farklılıkları

İslamlaşma kavramı Malay Müslümanların tarihlerinde önemli bir yere sahiptir. İçerisinde birden fazla zaman aralığına gönderme yapmakta ve mahiyetinde bazı farklılaşmalara gitmektedir. Bu nedenle İslamlaşmanın çeşitli mertebelerine bakmakta fayda bulunmaktadır. Öncelikle, Malay takım adalarına İslam'ın gelişi ve halkın din olarak İslam'ı seçmesi süreci İslamlaşma olarak ifade edilmektedir. Uzun bir dönemi kapsayan zihni ve toplumsal bir süreçle İslam'ın bölgeye yerleşmiş olması nedeniyle bu şekilde nitelendirilmektedir. İkinci olarak, İngiliz sömürgesinin sona ermesi sonucu Malay devletinin İslami değerlerin tekrar yaşanılır hale gelmesi ve ülkenin kalkınmasındaki rolüne vurgu yapan program ve siyasi projelerin genel adı olmuştur.

Son olarak ise Nakip el-Attas'ın felsefesinin içinde kendine yer bulan İslamlaşmadan ayrı bir anlam dünyası olarak bahsedilebilir. Bu ayrışmalar dahilinde İslam Hadari ve Nakip el-Attas'ın İslamlaşma fikrinin farklı bölgelerde yer aldıkları görülmektedir. Ancak her iki proje-felsefe özleri itibariyle aynileşmektedirler. Çünkü ikisi de İslam geleneğinin ve medeniyetinin gücünü dikkat çekmektedirler. Geleneğin üzerindeki tozların bertaraf edilmesi ve ondan alınacak güçle modern dünyada kendine has bir varlık gösterme iki projenin de en önemli gayesini oluşturmaktadır.

Diğer yandan İslam medeniyetinin ihya edilmesi fikri ile Malay Müslümanların eğitimde, ekonomide ve siyasette gelişim göstermeleri fikri ayrı kulvarlarda ilerlemesi gereken amaçlar gibi algılanabilir olsa da; Malay Müslümanlar onları kesiştirmektedir. Malay Müslümanların büyük çoğunluğunda olan bu karakteristik algı, farklı şekillerde tezahür etmektedir. İşte bu tezahürlerden biri Nakip el-Attas'ın İslamlaşma felsefesi, bir diğeri ise İslam Hadari projesidir.

Nakip el-Attas'ın İslamlaşma fikri bütüncül bir felsefenin içerisinde yer alan bir anahtar kavramdır. Kendisine eşlik eden edep, adalet gibi önemli diğer temel mefhumlarla bir sistem oluşturmaktadır. Bu sistem yoğun bir felsefi arka plana sahip olması nedeniyle belli seviyede eğitim görmüş Malay Müslümanlarca sahiplenilmektedir. Al-Attas sistemini yüksek eğitim kurumları çerçevesinde fikirlerini aktarmaktadır. En önemli taşıyıcısı kitapları ve yetiştirdiği öğrencilerdir. Bu bakımdan Malaya Üniversitesi'nde ders vermeye başladığı 1960'lı yıllardan bugüne derin bir etki alanı oluşturduğu bilinmektedir.¹⁹⁷ Nesillerden nesillere aktarılan İslamlaşma fikri varlığını korumakta ve el-Attas'ın öğrencileri olan profesörlerce devamlılığını korumaktadır. Malezya'nın sömürge sonrası tarihine bakıldığında, devlet tarafından sunulmuş olan İslamlaşma projelerinin önemli bir kısmında el-Attas'ın etkisinin olduğu ifade edilebilir. Çünkü bir akademisyen olarak el-Attas'ın yetiştirdiği öğrenciler devlet kademesinde önemli görevler ifa eden bireyler olmuşlardır. Bu açıdan bakıldığında İslam Hadari gibi dini boyutu yoğun olan bir siyasi projenin hazırlanmasında Nakip el-Attas'ın etkisini muhakkak göz önünde bulundurulmalıdır.

İslam Hadari projesine bakıldığında ise ulema kökenleri olan bir aileden gelen ve İslami bir eğitim almış bulunan Bedevi tarafında ortaya atılmış bir siyasi proje olduğu ilk bakışta görülen hasletidir. 2004 yılında oluşturulması nedeniyle çok yeni bir girişim olduğu söylenilebilir. Sömürge sonrası oluşturulan, İslam'ı içerisinde bir öge olarak barındıran siyasi projelerin bir devamı niteliğindedir. Etki alanı, felsefi bir sistem olarak İslamlaşma kadar geniş değildir. Ayrıca anlaşılmasında ortaya çıkan bazı problemlerden dolayı da Malay Müslümanların bazılarınca hoş karşılanmamaktadır.¹⁹⁸ Kapsamı gereği ekonomik politikaları, Malezya'nın diğer ülkelerle iletişimi ve çokkültürlü yapısına dair açıklamalar taşımaktadır. Bunları İslami kaynaklardan aldığı rehberlikle yapmaktadır.

---

¹⁹⁷ Daha ayrıntılı bilgi için tezin ikinci bölümüne bakılabilir.

¹⁹⁸ Gerard Hoffstaedter, *a.g.m.*, s. 137; Ahmad Fauzi Abdul Hamid, "Islamism Realignments and the Rebranding of the Muslim Youth Movement of Malaysia", *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 30 No. 2, Ağust 2008, s. 222.

İslami değerlere ve hükümlere bağlı yapılarının yanında, farklı bağlamlarda yer alan İslamlaşma sistemleri Batı'nın insanlığa sunduğu teknoloji ve bilgi üretmede önde oluş gibi durumların farkındadırlar. Dini perspektiflerinin yoğun olmasına rağmen projeler, yaşadıkları dünyanın koşullarını iyi bir analize tabi tutmuşlardır. Dış etkenler ari bir düzen içinde Müslümanların ve İslam medeniyetinin var olmadığının farkında olarak Müslümanlara çözümler üretmektedirler.

Ulaştıkları başarı ve toplumsal kabul bakımından farklı mertebelerde yer alan İslam Hadari ve İslamlaşma, hareket noktaları ve özelde Malay Müslümanlara, genelde İslam medeniyetinin bütün mensuplarına sundukları değerler, çözümler cihetinden bizatihi değerli girişimlerdir.

4. Malezya'da Medeniyet Söyleminin Yansımaları

Medeniyet kavramı çalışmanın başında, bir dünya görüşünün zaman ve mekan boyutunda tezahür etmesi olarak tanımlanmıştır.¹⁹⁹ Kapsadığı anlam dünyası nedeniyle birçok alanda kullanılabilirliği olan bir kavram olan medeniyet, Samuel Huntington'ın 'Medeniyetler Çatışması'²⁰⁰ ile farklı bir boyuta aktarılmıştır. Soğuk savaş sonrası dönemde gerilimlerin artık medeniyetler arasında çıkacağı fikri temelli bu tez ile dünya tarihinde gerilime sebep olduğu düşünülen en önemli öğelerden din yerine medeniyete bırakmıştır. Batı medeniyeti ile sorunlar yaşaması ihtimali en yüksek olan medeniyetler olarak da İslam ve Çin medeniyetlerine işaret edilmiştir. Böylece doğu-batı, İslam-Hristiyanlık gibi ikilikler yerini büyük ölçüde medeniyet ile ilgili ayrışmalara bırakmıştır. Bununla birlikte geri kalmışlık, üstün olma fikirleri medeniyet kavramında daha güçlü bir şekilde fark edilir hale gelmiştir.

---

¹⁹⁹ İbrahim Kalın, "Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş" *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, Cilt 15 Sayı 29, İstanbul 2010, s. 4.

²⁰⁰ Samuel Huntington, "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs*, Summer 1993, s. 22-49.

Oluşan yeni iklimin etkisiyle Müslümanlar özellikle akademik çalışmalarında ve oluşturdukları siyasi programlarda medeniyet kavramına ve İslam medeniyetine ayrı bir ehemmiyet vermeye başlamışlardır.²⁰¹ Müslüman dünya, geçmişine referanslar yaparak İslam medeniyetinin kimliği ve sahip olduğu değerlerin ortaya konması çabası içerine girmiştir. Medeniyet fikri ile harmanlanmış şekilde yapılan çalışmalar İslam'ın sahip olduğu iddia edilen tehlikenin gerçekle örtüşmediği ifade edilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu entelektüel çabanın etki alanını geliştirecek şekilde bir siyasal güçlenmenin söz konusu olmaması verilmekte olan mesajın ulaşımına olumsuz etkide bulunmaktadır.²⁰²

Medeniyetler çatışması tezi ve etkisi altındaki görüşlere tepki olarak oluşan Müslüman dünyadaki çabalar iki başlık altında ele alınabilir. Birinci olarak özellikle semavi dinlerin mensuplarının iletişime geçip, karşılıklı anlayışlarını arttırabilecekleri *inter-faith studies* (inançlar arası çalışmalar) gibi faaliyetler değerlendirilebilir.²⁰³ Bu girişimlerin sadece Müslümanlar tarafından gelmemesi dikkat çekici bir husustur. İkinci kısımda ise medeniyetler arası diyalog temelli faaliyetler görülmektedir.²⁰⁴ Bu faaliyetlerle ilgili olarak Malezya temelli İslam Hadari, Türkiye ve İspanya destekli Medeniyetler İttifakı ve son olarak da Pakistan temelli Aydınlanmış Ilımlılık (Enlightened Moderation) zikredilmektedir.

Yukarıda ifade edilen durumların etkisiyle Malezya'da oluşan etki, İslam Hadari projesi çerçevesinde incelenebilir. Ancak, bu programın oluşumunda Malezya'nın şekillenmesinde etkili olan dinamiklerin de belirleyici rolü bulunmaktadır. Ülkedeki siyasi programlarda İslam'dan alınan güç ve Malay Müslümanların ülkelerinin yönetiminde dini unsurların sahibi olması gibi hususlar buna örnek gösterilebilir. Ayrıca İslam Hadari ülkede daha önce uygulanmakta olan İslam temelli, İslamlaşma adını

---

²⁰¹ Abdullah al-Ahsan, "The Clash of Civilizations Thesis and Muslims: The Search for an Alternative Paradigm", *Islamic Studies*, 48:2, s. 189.

²⁰² Abdullah al-Ahsan, *a.g.m.* s. 194.

²⁰³ Abdullah el-Ahsan, *a.g.m.*, s. 208.

²⁰⁴ <http://www.unaoc.org/> .

taşıyan, politikaların bir devamı olarak da nitelendirilmektedir.²⁰⁵ Malezya'nın yakın tarihi değerlendirildiğinde İslam'ın yükseltmekte olan bir değer olduğu bilinmektedir. Özellikle 1970 ve 1980'li yıllarda oluşan dava ve ıslah hareketleri bu tür tavır alışların gelişmesinde büyük rol oynamaktadır.²⁰⁶ Bu hususlar göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapıldığında, Malezya'daki konjonktürü yansıtan ve İslam medeniyetinin potansiyel gücü üzerine bina edilmiş en bariz projedir. Malezya'nın bir ülke olarak gelişimini sağlayacak bir güç olarak ele alınan İslam medeniyeti ve tarihi aynı zamanda bu proje kapsamında yeniden bir var oluş fikri ile birlikte ele alınmaktadır. Yani İslam Hadari ile iki tarafında birbiri ile güçlenmesi hedeflenmektedir. Projenin sahibi olan Abdullah Ahmed Bedevi, programında içerisindeki ilkeler kapsamında yetişen bireyler sayesinde bir ümmetin inşasından bahsetmektedir. Bu ümmet yahut bilgili insanlar topluluğu modern dünyanın sorunları ile baş edebilecek insanlar olacaklardır.²⁰⁷ Ayrıca Bedevi, Medeniyetler Çatışması tezine cevaplar teşkil edecek şekilde konuşmalarında medeniyete anlam yüklemeleri yapmıştır. Bu bağlamda medeniyetler arası iletişime açık olunması gerektiğini vurgulamıştır. İslam Hadari projesinin başka medeniyetler ve ülkeler için gelişimsel bir araç olabileceğini söylemiştir.²⁰⁸

Diğer medeniyetlerle iletişim hususuna bakıldığında, Malezya için bu konunun ayrıca bir önem arz ettiği görülmektedir. İngiliz sömürgesi nedeniyle ülkeye yerleştirilen ve halihazırda büyük bir nüfus oranına sahip olan Çinli vatandaşlar, köklü bir geçmişe sahip Çin medeniyetine sahiplerdir. Medeniyet düzleminde geliştirilecek olan irtibatların İslam-Çin medeniyetleri arasında bir zemin oluşturacaktır. Bu nedenle çok kültürlü bir toplum yapısına sahip Malezya için bu irtibatlar önemlidir.²⁰⁹

---

²⁰⁵ Joseph Chhinyong Liow, *Politics and Piety: Islamism in Contemporary Malaysia*, Oxford University Press, New York, 2009, s. 93.

²⁰⁶ Shanti Nair, *Islam in Malaysian Foreign Policy*, Routledge, Londra, 1997, s. 42.

²⁰⁷ Joseph Chhinyong Liow, *a.g.e.*, s. 92.

²⁰⁸ Abdullah Ahmad Badawi'nin konuşmalarına erişim için bkz: <http://www.pmo.gov.my/ucapan/?t=2009&b=all&m=s&p=paklah> .

²⁰⁹ Mohamed Aslam Haneef, *a.g.m.*, s. 96.

Proje kapsamında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus isimlendirmedir. İslam medeniyeti olacak şekilde *Hadariyye İslamiyye* gibi bir kalıplaştırma yerine, İslam Hadari seçilmiştir. Bunun nedeni İslam medeniyeti dendiğinde daha çok İslam'ın tarihi içerisinde elde etmiş olduğu başarılarla göndermeler taşıyan bir ifade olması şeklinde açıklanmaktadır.²¹⁰ Halbuki muhtevası ve hedefleri içerisinde güncel sorunlarla başa çıkmak olan İslam Hadari daha çağdaş bir yapıdadır. Bu nedenle projenin aslında Malezya'da yürütülmekte olan siyasal mahiyetteki İslamlaşmanın yeni bir görünümü olarak düşünülebilir. Bu görünümüyle birlikte İslamlaşma daha yoğun olarak çok kültürlülüğün getirdiği sorunların bilincinde olarak şekillenmektedir. Ayrıca ana hedefler arasında olan modernleşme, -bütüncül bir kalkınmışlık seviyesine işaret edecek şekilde kullanılmaktadır- İslam'dan ve sahip olduğu değerlerden güç almaktadır.

5. İslam Hadari'nin Eleştirildiği Hususlar

Malezya, özellikle sömürge sonrası dönemdeki siyasi tarihine bakıldığında birbirinden farklı zeminlerde gelişim gösteren siyasi programlara ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Gelişmekte olan bir ülke olması bunun en büyük etkenidir. Ayrıca bazı dönemlerde güçlenen siyasi partilerin de buna etkisi oldukça fazladır. UMNO ve PAS'ın görüşleri arasındaki varyasyonlar nedeniyle Malezya siyasetinde meydana gelen değişimler buna örnek olarak gösterilebilir. Ülkenin sahip olduğu bu karakteristik özellikler dikkate alındığında İslam Hadari'nin daha iyi anlaşılmasını sağlanacaktır.

Siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda uygulanabilirliği olduğu sıkça ifade edilmiş olan İslam Hadari'nin, İslam'ın sahip olduğu kalkındırma gücünden hareketle oluşturulduğu söylenmiştir. Geçmişten alınacak güçle, temelde Malezya'nın genel bir perspektifle diğer ülkelerin günümüzde hedefledikleri gelişimi yakalamak adına projenin öneminden bahsedilmiştir. Bedevi'nin Malezya başbakanı olarak gerçekleştirdiği ülke

---

²¹⁰ Mohammad Hashim Kamali, "Government and Religion in Malaysia", Michail Ipgrave (Ed.), *Building a Better Bridge: Muslims, Chridtians and Common Good: A Record of the Fourth Building Bridges Seminar Held in Sarajevo*, Bosnia-Herzegovina, 2005, s. 113.

ziyaretlerinin önemli bir kısmında İslam Hadari'ye atıflar yaptığı bilinmektedir. Ancak Malezya'da yaşanmakta olan gelişimlerde projenin direkt bir etkisinden yoğun bir şekilde bahsedilmemektedir. İslam Hadari'nin somut uygulamalarının fark edilebilecek bir seviye olmadığı aktarılmaktadır. Diğer yandan sıkça dillendirilen projenin kapsamlı bir şekilde uygulanabilmesi için gerekli olan desteğe sahip olunmadığı da ifade edilmektedir.²¹¹

Üzerinde durulması gereken bir başka husus ise, içerisinde yoğun bir şekilde yer alan İslami referansların Malezya halkının yaklaşık olarak yarısını teşkil etmekte olan gayri-müslimler üzerindeki etkisidir. Böyle bir programın Malezya'nın resmi politikası haline gelmesi sonucunda Müslüman olmayan vatandaşların aidiyet duygusunu kaybetme ihtimallerinin doğabileceği araştırmacılarca dillendirilmiştir.²¹² Evrensel olma özelliğine sahip olduğu söylenen bir kalkınma projesinin, bu tarz bir eleştiriye maruz kalması projenin uygulanabilirliğine dair şüphe oluşturmaktadır.

Mahathir Muhammed sonrasında göreve gelen Abdullah Ahmed Bedevi'nin yaklaşık 20 yıldır sürmekte olan İslamlaşma politikalarından farklı bir çizgi ortaya koymak isteği ile İslam Hadari'nin derin bir irtibatı olduğu daha önce belirtilmiştir. Dini bir eğitim almış olmasının etkileri projesinde ciddi bir şekilde hissedilen Bedevi'nin Mahathir'in siyasi-dini anlayışı dışında bir gelişim planı ortaya koyduğu söylenilebilir. Ancak Bedevi'nin görev süresinin kısa olması nedeniyle İslam Hadari'nin Malezya siyasetinde büyük bir atılım sağlamadığı söylenilebilmektedir. Bedevi'nin selefi olan Necip Tun Razak'ın seçildiği dönemde İslam Hadari'nin planını takip edeceklerini açıklamasına rağmen, daha sonra kendisinin ortaya koyduğu '1Malaysia' politikası nedeniyle İslam Hadari'nin kesintiye uğradığı ifade edilmesinde herhangi bir sakınca görülmemektedir.

---

²¹¹ Gerard Hoffstaedter, *a.g.e.*, s. 138.

²¹² Mohammed Sharif Bashir, <http://www.islamawareness.net/Asia/Malaysia/hadhari.html>, Erişim Tarihi: 17.5.2014.

6. Sonuç

Malezya'nın 2004 yılındaki seçimleri kapsamında Abdullah Ahmed Bedevi tarafından açıklanmış bir proje olan İslam Hadari, Malezya'nın sömürge sonrası politikalarının bir devamı niteliğindedir. Ancak diğer kalkınma programlarından farklı olarak içerisinde daha yoğun İslami referanslar yer almaktadır. Bölgesel bir program olmakla birlikte, gelişmekte olan bütün ülkelere hitap edebilecek bir program olarak var olmaktadır. İçerisindeki siyasi program, siyasal İslamcılığın bir alternatifini oluşturduğu belirtilmektedir. Malezya'nın diğer Müslüman çoğunluklu ülkeler arasındaki farklı konumunun yansıtan bir karakteristiğe sahiptir.

İslam Hadari'nin bir diğer önemli boyutu İslam dünyasında Medeniyetler Çatışması tezi etkisiyle medeniyet fikrine verilen önemin bir yansıması olmasıdır. Bu özelliğiyle Malezya'da İslam medeniyeti ile kast edilen kavram dünyasına işaret etmekte ve onun modern dünyada yeniden bir gelişim sağlayacak unsur olarak sunmaktadır. Ayrıca Malezya'da sömürge sonrası yürütülen İslamlaşma politikalarının en son ayaklarından birini teşkil etmektedir. Ancak mahiyetiyle alakalı müphemlikler ve uygulamalarının somut bir şekilde görünür olmaması hususları nedeniyle İslam Hadari'nin Malezya siyasi hayatı içerisinde büyük ve önemli bir konuma sahip olmadığı ifade edilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Malay Müslümanların İslam medeniyetinin modernite, entelektüel durağanlık nedeniyle bilgi üretiminin kesintiye uğraması ve sömürge gibi problemlerden kaynaklı krizlere karşı tavır alışları incelenmiştir. Hedeflenen incelemenin gerçekleşebilmesi için Malezya'nın yakın tarihi içinde yer alan dinamiklerin -bilhassa çok kültürlü toplum yapısı ve ekonomik kalkınma hedefleri- ele alınması gerekmiştir. Ülkede ortaya çıkmış olan İslami hareketlenmenin anlaşılması başka türlü gerçekleşmesi düşünülememektedir. Çünkü Malezya bir İslam devleti²¹³ olarak yapılandırılmıştır ve bir ülke olarak 1957 sonrasında gerçekleştirme amacıyla olduğu projeleri İslam ile bağdaştırmış bir ülkedir. Bölgede yaşanmakta olan dini hayatın kendine has yapısı ve İslam'ın gerek akademisyenler, gerekse devlet tarafından öne çıkarılması Malezya'nın İslam ülkeleri arasında farklı bir konuma yerleşmesine zemin hazırlamıştır.

Malezya'da İslam klasik Müslüman coğrafyasından farklı bir şekilde yayılmıştır. Bölgeye gelen Müslüman tacirler, tasavvuf ve yapılan evlilikler sayesinde uzun yıllarda İslam bölgeye hakim olmuştur. Ayrıca Asya insanının karakteristiğinin etkisi de dini hayat üzerinde doğal olarak etkili olmuştur. Böyle bir zeminde ilerleyen Malezya'da İslam, uzun yüzyıllar süren sömürgecinin sona ermesiyle ülkenin şekillenmesinde en etkin unsurlardan biri olmuştur. İslam'ın ülkedeki pozisyonunun sağlanması Malay kimliği içerisinde dinin ciddi bir tanımlayıcı haline gelmesiyle de zirvesine ulaşmıştır. Sömürgecinin beraberinde getirdiği yeni durumlardan biri olan çok uluslu yapı karşısında Malaylar kendilerini öncelikle Müslüman olarak tanımlamışlar. Diğer yandan güneydoğu Asya tarihinde İslam'la müşerref olan ve yayılmasına büyük katkıları olan Malayların geçmişten aldıkları güç de bu durumda etkili olmuştur. İslam'ın kimlik sağlayan bu etkisinin yanında, Müslüman düşünürlerin de İslami değerlere vurgu yapmaları ülkede İslami bir uyanışın ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Toplumsal ve tarihi etkenlerle şekillenen Malay halk, böylece İslamlaşma fikirlerine ve projelerine açık; daha da önemlisi destekleyici hale gelmiştir. Bu noktada Nakip el-Attas'ın

---

²¹³ Malezya devletinin anayasasında yer almaktadır.

ülkedeki değişimi entelektüel ve fiili olarak taşıyıcılığına çalışmada ayrı bir önem verilmiştir. İslam üniversite fikri çerçevesinde kurduğu ISTAC, kurulmasına zemin hazırladığı ABİM; el-Attas'ın sahip olduğu İslamlaşma fikirlerinin somut yansıması olmaları bakımından çalışma içerisinde kendilerine yer bulmuşlardır. Ayrıca Malay Müslümanlar bu tür çalışmaların etkisiyle İslam'ı bir medeniyet kaynağı olarak algılamaya başlamışlar, dünyanın diğer bölgelerinde yaşıyan Müslüman halklara karşı daha duyarlı hale gelmişlerdir.²¹⁴ Bu sayede Malay Müslümanlar sömürgeci kaynaklanan fakirlikle mücadele ederlerken aynı zamanda ülkelerinin İslam'ın sahip olduğu değerlerle gelişmesini istemişlerdir. Malay siyaseti içerisinde yer alan güçlü İslam medeniyeti fikri bunun bir yansıması olduğu, araştırmanın kapsamında ortaya konmuştur.

Malezya'da birbirinden farklı araçlarda kendine söylem alanı bulan İslamlaşma sonucunda ülkede İslam üniversiteleri, İslam finansı ve bankacılığı, zekat toplama kurumları,²¹⁵ dar gelirlilerin Hacca gitmeleri için maddi destek sağlayan vakıf²¹⁶ gibi girişimler kendine yer bulmuştur. Sahip olduğu bu kurumlarla Malezya İslam dünyasının farklı bölgelerinden girişimcileri, öğrencileri ve akademisyenleri kendisine çekmektedir.

Ülkede var olan İslam'ın yükselen bir değer haline gelmesinin doğal bir sonucu olarak İslam medeniyetinin ihyasına dair düşünce ve faaliyetlerin yükselmesine rağmen; Malezya kendisinin modern olmasına önem veren bir ülkedir. Her ne kadar İslami değerler ve modern olmak kontrast gibi gözükse de, yahut bu algı inşa edilmiş olsa da, Malay Müslümanlar modern olma fikrine ehemmiyet vermektedirler. Özellikle YEP gibi proje ve politikalar kapsamında yurt dışına gönderilen ve ülkelerine geri dönen Malay bireyler aracılığıyla bu durum ülkeye taşınmaktadır. Bu nedenledir ki, Malezya'daki kendine has durum bir çok araştırmacı tarafından Malay modernleşmesi şekilde batı modernleşmesine bir alternatif olarak sunulmaktadır.

---

²¹⁴ Osman Bakar, "Religious Reform and the Controversy Surrounding Islamization in Malaysia", *Muslim Reform in Southeast Asia; Perspectives from Malaysia, Indonesia and Singapore*, Majlis Ugama Islam Singapura, Singapore, 2009, s.43.

²¹⁵ Daha fazla bilgi için bknz. www.zakat.com.my .

²¹⁶ Daha fazla bilgi için bknz. www.tabunghaji.com.my .

Malezya'daki İslamlaşma fikrinin etkisi altında siyasetin şekillendiği fikri çalışma kapsamında değinilen hususlar arasındadır. Bunun İslam dünyasını ilgilendiren en önemli yönü, Malay Müslümanların ürettiği ve desteklediği siyasi projelerin yoğun bir şekilde dolaşımında olan siyasal İslamcılığa bir alternatif oluşturması hususudur. Örneğin Malezya'nın kalkınması hedefiyle 1971 yılında yürürlüğe giren YEP ve benzeri programlar Malezya eski başbakanlarından Muhammed Mahathir tarafından 'cihad' olarak isimlendirilmektedir.²¹⁷ İslam kelime dünyasının önemli kavramlarından bir tanesi olan cihadın bu kontekst içine yerleştirilmesi, Malay siyasetinin anlaşılmasında ciddi ipuçları sunmaktadır. Malezya'daki İslamlaşma projelerinin en belirgin karakteristiğe sahip olanı, içerisinde İslam medeniyetini bir kaynak olarak kullanması ve bütün ülkelerde uygulanabilecek bir kalkınma programı olarak sunulması nedeniyle, İslam Hadari'dir. Taşdığı bu ayırt edici hususiyetleri nedeniyle proje, bu araştırmada kendine yer bulmuştur. Malay Müslümanların resmi olarak uygulamaya koymakta oldukları projelerin bir devamı ve güncel olarak tartışıla gelmekte olan medeniyetler çatışması fikrine bir karşılık olması nedeniyle İslam Hadari incelenmiştir.

Malezya'da İslam'la alakalı olarak üretilen fikirlerin ve kurumların anlaşılabilmesi ekonomik, kültürel ve toplumsal etkenlerin birlikte ele alınması gerekliliği bu çalışmanın en önemli değerlendirmelerinden birini oluşturmaktadır. Bu kabul üzerinden gidildiğinde Türkiye'de bahsedilen bağlamda çalışmaların çok az olduğu görülmektedir. Klasik İslam coğrafyasının uzağında kalması onun tanınırlığını etkilemektedir. Halbuki Müslüman halkların en yoğun yaşadığı bölge Asya'dır. Farklı felsefe sistemlerine, zengin kültürlerle komşu olan bölgedeki Müslümanlar ortaya koydukları özgün dini hayatlarıyla İslam medeniyetinin geniş yelpazesini yansıtmaktadırlar. Özellikle batıda var olan çok kültürlü toplumdan farklı bir yapıya ev sahipliği yapması ve İslamlaşmanın etkisiyle halen gelişim içinde olan bir ülke olması Malezya'yı araştırmaya değer kılmaktadır. Ayrıca özelde Malezya'nın, genelde güneydoğu Asya'daki Müslümanların ürettikleri felsefelerin ve İslam'dan aldıkları

---

²¹⁷ Mohammad Hashim Kamali, "Islamization, Renewal and Reform", *Islamic Law in Malaysia Issues and Development*, Ilmiah Publishers, Kuala Lumpur, 2000, s. 162.

destekle oluşturdukları kurumların anlaşılması diğer Müslüman ülkeler için önem taşımaktadır. Diğer yandan ortaya konması İslam medeniyeti ve Müslümanlar için önemli olan husus; İslamlaşmanın gerek Müslümanlardan, gerek gayri müslim halklardan aldığı eleştiri ve tepkilerdir. Bu sayede hem İslam medeniyet mensupları, hem de diğer medeniyetlere mensup insanların geleceklerinin daha sağlıklı bir şekilde inşası sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- A. B., Shamsul, "History of an Identity, an Identity of History: The Idea and Practice of Malayness in Malaysia Reconsidered", *Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. 32 No. 3, 2001, s. 355-366.
- Abaza, Mona, "Intellectuals, Power and Islam in Malaysia: S. N. M. al-Attas of the Beacon on the Crest of a Hill", *Arcipel* 58, 1999, s. 189-217.
- Abdullah, Kamarulnizam, "National Unity and Malaya Unity: The Issue of Radical Religious Elements in Malaysia", *Institute of Southeast Asian Studies*, Vol. 21 No.2, 1999, s. 261-282.
- Abdul Hamid, Ahmad Fauzi, "Southeast Asian Response to the Clampdown on the Darul Arqam Movement in Malaysia 1994-2000", *Islamic Studies*, Vol. 45 No. 1, 2006, s. 83-119.
- _____, "Islamist Realignments and the Rebranding of the Muslim Youth Movement of Malaysia", *Institute of Southeast Asian Studies*, Vol. 30 No. 2, s. 215-240.
- Al-Ahsan, Abdullah, "The Clash of Civilizations Thesis and Muslims: The Search for an Alternative Paradigm", *Islamic Studies* 48:2, 2009, s. 189-217.
- Alatas, Syed Farid, "Notes On Various Theories Regarding The Islamization Of The Malay Archipelago." *The Muslim World* 75, no. 3-4, 1985, s.162-175.
- _____, (Ed.), *Muslim Reform in Southeast Asia; Perspectives from Malaysia, Indonesia and Singapore*, Majlis Ugama Islam Singapura, Singapore, 2009.
- _____, "The Role of Human Science in the Dialogue Among Civilization", *Development and Society*, Vol. 31 Number 2 December 2002, s. 265-279.
- Alatas, Syed Hussein, *Intellectuals in Developing Societies*, Routledge, Yy, 1977.

- Al-Attas, Ali Tawfik and T. C. Ng, *Abdullah Ahmad al-Badawi: Revivalist of an Intellectual Tradition*, Pelanduk Publication, 2005.
- Al-Attas, Syed Naquib, *Islam and Secularism*, ABIM, Kuala Lumpur, 1978.
- _____, *Historical Fact and Fiction*, UTM, Kuala Lumpur, 2011.
- _____, *Prolegomena to Metaphysics of Islam: An Exposition of the Fundamental Elements of the Worldview of Islam*, UTM, Kuala Lumpur, 2014.
- _____, *Preliminary Statement on a General Theory of Islamization of the Malay-Indonesian Archipelago*, Yy., Kuala Lumpur, 1995.
- _____, *The Positive Aspects of Tasawwuf: Preliminary Thoughts on an Islamic Philosophy of Science*, ASASI, Kuala Lumpur, 1981.
- _____, *Islam: the Concept of Religion and the Foundation of Ethics and Morality*, IBFIM, Kuala Lumpur, 2013.
- Al-Attas, Sharifah Shifa (Ed.), *ISTAC Illuminated: A Pictorial Tour of the International Institute of Islamic Thought and Civilization*, ISTAC, Kuala Lumpur, 1998.
- Al-Attas, Sharifah Shifa (Ed.) *Islam and the Challenge of Modernity*, ISTAC, Kuala Lumpur, 1996.
- Aljunied, Syed Muhd Khairudin. "A Theory of Colonialism in the Malay World." *Postcolonial Studies* 14, no. 1, 2011, s.7-21.
- Allawi, Ali A.. *The Crisis of Islamic Civilization*. New Haven, Conn.: Yale University Press, 2009.
- Amin, Ruzita Mohd., Selamah Abdullah Yusof, and Mohamed Aslam Mohamed Haneef. "Values, social problems and balanced development in Malaysia." *The Journal of Socio-Economics* 35, no. 1, 2006, s.151-163.

- _____, "The Effectiveness of an Integrated Curriculum: The Case of the International Islamic University Malaysia", *Center for Islamic Economics and Finance, Qatar Faculty of Islamic Studies, Qatar Foundation, 8th International Conference on Islamic Economics and Finance.*
- Andaya, Barbara Watson ve Leonard Y. Andaya, *A History of Malaysia*, Palgrave Macmillian, New York, 2001.
- Anwar, Zainah. *Islamic Revivalism in Malaysia: Dakwah Among the Students*. Petaling Jaya, Selangor Darul Ehsan, Malaysia: Pelanduk Publications, 1987.
- Badhavi, Abdullah Ahmad, *Islam Hadhari: A Model Approach for Development and Progress*. Petaling Jaya, Selangor, Malaysia: MPH Pub., 2006.
- Bakar, Mohamad Abu, "Islamic Revivalism and the Political Process in Malaysia." *Asian Survey* 21, no. 10 (1981): 1040-1059.
- Bashir, Mohammed Sharif Islam Hadhari: Concept and Prospect, Islam Online Net, (<http://www.islamawareness.net/Asia/Malaysia/hadhari.html>), Erişim tarihi, 17.5.2014.
- Banks, David J., "Resurgent Islam And Malay Rural Culture: Malay Novelists And The Invention Of Culture." *American Ethnologist* 17, no. 3 (1990): 531-548.
- Batumalai, Sadayandy, *Islamic Resurgence & Islamization: A Malaysian Christian Responce: The Re-Awakening of Islam in Relationship to Other Religion in Malaysia*, Perak Malaysia, 1996.
- Bin Haji Ishak, Mohd. Shuhaimi ve Osman Chuah Abdullah, "Islam and the Malay World: An Insight into the Assimilation of Islamic Values", *World Journal of Islamic History and Civilization*, Kuala Lumpur 2012, 2 (2) s. 58-65.
- Camroux, David, "State Responses to Islamic Resurgence in Malaysia: Accommodation, Co-Option, and Confrantation", *Asian Survey*, California 1996, Vol. 36 No.9, s.

852-868.

Crow, Karim Douglas, "Civilizational Islam in Malaysia", *The New Times*, 24.9.2008.

Daniels, Timothy P., *Building Cultural Nationalism in Malaysia: Identity, Representation, and Citizenship*. New York, Routledge, 2005.

Davutoğlu, Ahmet, "Medeniyetlerin Ben-idraki", *Divan İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1997/1, s. 1-53

Esposito, John L., *Islam in Asia: religion, politics, and society*. New York: Oxford University Press, 1987.

Esposito, John L., and John Obert Voll. *Makers of Contemporary Islam*. New York: Oxford University Press, 2001.

El-Attas, M. Nakip, İslam ve Laisizm, Çev. Selahattin Ayaz, Pınar Yayınları, İstanbul, 1984.

El-Attas, M. Nakip, İslam, Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi, Çev. Mahmut Erol Kılıç, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

Faruki, İsmail Raci, *Bilginin İslamileştirilmesi: Genel Çalışma Planı ve İlkeler*, Çev. Fehmi Koru, Risale, İstanbul, 2012.

Fernando, Joseph M., "The Position of Islam in the Constitution of Malaysia", *Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. 377 No 2, 2006, s.249-266.

Freedman, Amy L., "Political Viability, Contestation, and Power: Islam and Politics in Indonesia and Malaysia", *Politics and Religions*, 2009, s. 100-127.

Furlow, Christopher A., "Malaysian Modernities: Cultural Politics and the Construction of Muslim Technoscientific Identities." *Anthropological Quarterly* 82, no. 1 2009, s.197-228.

- _____, “Islam, Science, and Modernity: From Northern Virginia to Kuala Lumpur”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Florida, 2005.
- Ghosh, Ranjan, *Making Sense of the Secular: Critical Perspectives from Europe to Asia*. Oxon, Routledge, 2013.
- Gross, Max L., *A Muslim Archipelago*, National Defense Intelligence College, Washington DC, 2007.
- Görgün, Tahsin, “Medeniyet”, *DİA*, İstanbul 2003, c. XXVIII, s. 298-301.
- Güder, Süleyman ve Yunus Çolak (Ed.), *Medeniyet Tartışmaları; Yüceltme ve Reddiye Arasında Medeniyeti Anlamak (Sempozyum Bildirileri)*, Üsküdar, 2013.
- Göksoy, İsmail Hakkı, “İslah”, *DİA*, İstanbul 2003, c. XIX, s. 143-170.
- _____, “Malezya”, *DİA*, İstanbul 2003, c. XXVIII, s. 486-493.
- Hassan, Muhammad Hanif Bin, “Explaining Islam’s Special Position and the Politics of Islam in Malaysia”, *The Muslim World*, Vol, 97, April 2007, s. 287-316.
- Hassan, M. Kamal. *Voice of Islamic Moderation from the Malay World*. Ipoh, Perak, Malaysia: Emerging Markets Innovative Research, Malaysia, 2011.
- Hassan, M. Kamal, *Voice of Islamic Moderation from the Malay World*. Ipoh, Perak, Malaysia, Emerging Markets Innovative Research, Malaysia, 2011.
- Harper, T. N., “New Malays, New Malaysians: Nationalism, Society and History”, *Institute of Southeast Asian Affairs*, 1996, s. 238-255.
- Hefner, Robert W.. *Making Modern Muslims the Politics of Islamic Education in Southeast Asia*. Honolulu, University of Hawaii Press, 2009.
- Hoffstaedter, Gerard, “Islam Hadhari: A Malaysian Islamic Multiculturalism or Another Blank Banner?”, *Cont Islam, Springer Science+Business Media*.

- Holst, Frederik, *Ethnicization and Identity Construction in Malaysia*. Milton Park, Abingdon, Oxon, Routledge, 2012.
- Hooker, Virginia Matheson. *Malaysia: Islam, Society and Politics*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2003.
- Hunter, Shireen. *Reformist Voices of Islam Mediating Islam and Modernity*. Armonk, N.Y., M.E. Sharpe, 2009.
- Huntington, Samuel, "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs*, Summer 1993, s. 22-49.
- Ibrahim, Safie Bin, *The Islamic Party of Malaysia: Its Formative Stages and Ideology*. Pasir Puteh, Kelantan: Nuawi bin Ismail, 1981.
- Ishak, Faiz. *Information Malaysia 2000 Yearbook*. Kuala Lumpur, Berita Publishing, 2000.
- Ismail, Muhamad Takiyuddin & Ahmad Fauzi Abdul Hamid, "Abdullah Badawi: A Malaysian Neo-Conservative?", *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 13, Issue 3, September 2012, s. 379-399.
- Iprgrave, Michael, *Building a Better Bridge: Muslims, Christians and the Common Good: A Record of the Fourth Building Seminar Held in Sarajevo*, Bosnia-Herzegovina, 2005.
- Kamali, Mohammad Hashim ve K. S. Nathan (Ed.), *Islam in Southeast Asia: Political, Social and Strategic Challenges for the 21st Century*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 2005
- Kösebalaban, Hasan, *Güneydoğu Asya'da İslam ve Siyaset*, İlke Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Lee, Julian C. H.. *Islamization and Activism in Malaysia*. Singapore, Institute of

- Southeast Asian Studies, 2010.
- Liow, Joseph Chinyong. *Piety and Politics Islamism in Contemporary Malaysia*. Oxford, Oxford University Press, 2009.
- Lockwood, Christopher, "The Changing of the Guard: A Survey of Malaysia", *The Economist* 367(8318), s. 1-16.
- _____, "Islamist Ambitions, Political Change, and the Price of Power: Recent Success and Challenges for the Pan-Malaysian Islamic Party, PAS", *Journal of Islamic Studies*, 2011, 22:3, s. 3714-403.
- Masud, Muhammad Khalid. *Islam and Modernity Key Issues and Debates*. Edinburgh, Edinburgh University Press, 2009.
- Merad, Ali, "Islah", *DIA*, İstanbul 1999, c. XIX, s. 143-170.
- Meuleman, Johan, "'Dakwah' Competition for Authority, and Development", *Royal Netherland Institute of Southeast Asian and Caribbean Studies*, Vol. 167 No. 2/3, 2011, s. 236-269.
- McAmis, Robert Day. *Malay Muslims: The History and Challenge of Resurgent Islam in Southeast Asia*. Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans Pub., 2002.
- McCloud, Aminah Beverly, *An Introduction to Islam in the 21st Century*. Malden, MA Wiley-Blackwell, 2013.
- Mehmet, Ozay. *Islamic Identity and Development: Studies of the Islamic Periphery*. London, Routledge, 1990.
- Mitchell, Timothy. *Colonizing Egypt*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Muzaffar, Chandra, *Islamic Resurgence in Malaysia*. Cet. 2. ed. Petaling Jaya, Fajar Bakti, 1987.

- Mohd Sani, Mohd Azizuddin, "Analysis of Asian Values and *Islam Hadhari* in Malaysia", *Jurnal Kamanusiaan*, Jun 2010, s. 12-22.
- Nagata, Judith, "Religious Ideology and Social Change: The Islamic Revival in Malaysia", *Pacific Affairs*, Vol. 53 No. 3, 1980, s. 405-439.
- Nair, Shanti. *Islam in Malaysian Foreign Policy*. London, Routledge, 1997.
- Pandian, Sivamurugan, "Islam Hadhari – From the Non-Muslim Perspective", *Jurnal Kemanusiaan bil 12*, 2008, s. 14-22.
- Pepinsky, Thomas B.. "Malaysia: Turnover Without Change." *Journal of Democracy* 18, no. 1, 2007, s. 113-127.
- Regan, Daniel, "At the Crossroads of Civilizations: The Cultural Orientations of Malaysian Intellectuals", *Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. 11 Issue 2, 1980, s. 320-334.
- Riddell, Peter G., *Islam and the Malay-Indonesian World*, University of Hawaii Press, Yy. 2001.
- Roff, William R., *Studies on Islam and Society in Southeast Asia*, NUS Press, Singapore, 2009.
- Roberson, B. A.. *Shaping the Current Islamic Reformation*. London, Frank Cass, 2003.
- Saat, Norshahril, "The State, Ulama and Religiosity: Rethinking Islamization of Contemporary Malaysia", *Secularization, Religion, and the State (UTCP Booklet 17)*, 2010, s.131-141.
- Saeed, Abdullah, and Hassan Saeed. *Freedom of Religion, Apostasy, and Islam*. Aldershot, Hants, England, Ashgate, 2004.
- Salama, Mohammad. *Islam, Orientalism and Intellectual History Modernity and the Politics of Exclusion Since Ibn Khaldun*, London, I B Tauris & Co Ltd., 2011.

- Saqeb, Ghulam Nabi, "Some Reflections on Islamization of Education Since 1977 Makkah Conference: Accomplishments, Failures and Tasks Ahead", *Intellectual Discourse*, 2000, Vol. 8 No 1, 45-68.
- Stark, Jan, *Malaysia and the Developing World: the Asian Tiger on the Cinnamon Road*, Milton Park, Abingdon, Oxon, Routledge, 2013.
- Şentürk, Recep, "Medeniyetler Sosyolojisi: Neden Çok Medeniyetli Bir Dünya Düzeni İçin Yeniden İbn Haldun?", *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 16, 2006, 89-121.
- Şentürk, Recep, "Medeniyetler Sosyolojisi: İbn Haldun'un Umran Kuramı Açısından Medeniyetler Arası İlişkilerin Geleceği", *Geçmişten Geleceğe İbn Haldun: Vefatının 600. Yılında İbn Haldun'u Yeniden Okumak*, Uluslararası Sempozyum, Haziran 2006.
- Tahir, Ungku Maimunah Mohd., "The Notion of Dakwah and Its Perceptions in Malaysia's Islamic Literature of the 1970s and '80s", *Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. 20 Issues 2, 2011, s. 288-297.
- Taib Osman, Mohd, *Islamic Civilization in the Malay World*, *Dewan Bahasa dan Pustaka*, Kuala Lumpur, 1997.
- Tibi, Bassam, *Islam's Predicament with Modernity: Religious Reform and Cultural Change*, Routledge, London, 2009.
- Uyanık, Mevlüt, *Bilginin İslamileştirilmesi ve Çağdaş İslam Düşüncesi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2001.
- Verma, Vidhu. *Malaysia, State and Civil Society in Transition*, Boulder Colo., Lynne Rienner, 2002.
- Wan Daud, Wan Mohd Nor Wan ve Muhammad Zainiy Uthman (Ed.), *Knowledge, Language Thought and the Civilization of Islam: Essays in Honor of Syed*

- Muhammad Naquib al-Attas*, UTM Press, Kuala Lumpur, 2010.
- Wan Daud, Wan Mohd Nor Wan, *The Beacon on the Crest of a Hill: A Brief History and Philosophy of the International Institute of Islamic Thought and Civilization*, ISTAC, Kuala Lumpur, 1991.
- _____, *The Educational Philosophy and Practice of Syed Naquib al-Attas*, ISTAC, Kuala Lumpur, 1998.
- Werner, Ende, ve Udo Steinbach (Ed.), *Islam in the World Today: A Handbook of Politics, Religion, Culture, and Society*, Cornell University Press, London, 2010.
- Yalçın, İsmail, *Malezya'da İslam Hukuku Uygulamaları: Yeni Gelişmeler ve Problemler (1981-2003)*, Doktora Tezi, İstanbul 2004.
- Yalçın, İsmail, *Modern Bir Devlette İslam Hukuku Uygulamaları, Türkiye Malezya Olur Mu? (Mahathir Dönemi 1981-2003)*, KaraKutu Yayınları, İstanbul 2009.
- Yusoff, Kamaruzaman. "Islamic Radicalism in Malaysia: An Overview." *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 5, 2010, s. 2326-2331.
- Zaman, Muhammad Qasim, *The Ulama in Contemporary Islam: Custodians of Change*, Princeton University Press, Princeton, 2002.
- Zook, Darren C., "Making Space for Islam: Religion, Science, and Politics in Contemporary Malaysia", *The Journal of Asian Studies*, Vol. 69 Issue 04, 2010, s. 1143-1166.

Online Kaynaklar

<https://www.youtube.com/watch?v=L5pyXqZq4E0> , Erişim Tarihi:15.12.2013.

<http://www.parlimen.gov.my/images/webuser/artikel/ro/halisah/Dialogue%20of%20civilizations%20Halisah%20Ashari.pdf>, Erişim Tarihi: 21.05.2014.

www.zakat.com.my, Erişim Tarihi: 26.05.2014.

www.tabunghaji.com.my , Erişim Tarihi: 26.5.2014.

<http://www.pmo.gov.my/ucapan/?t=2009&b=all&m=s&p=paklah>, Erişim Tarihi: 17.5.2014.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/my.html> , Erişim Tarihi: 15.06.2014.